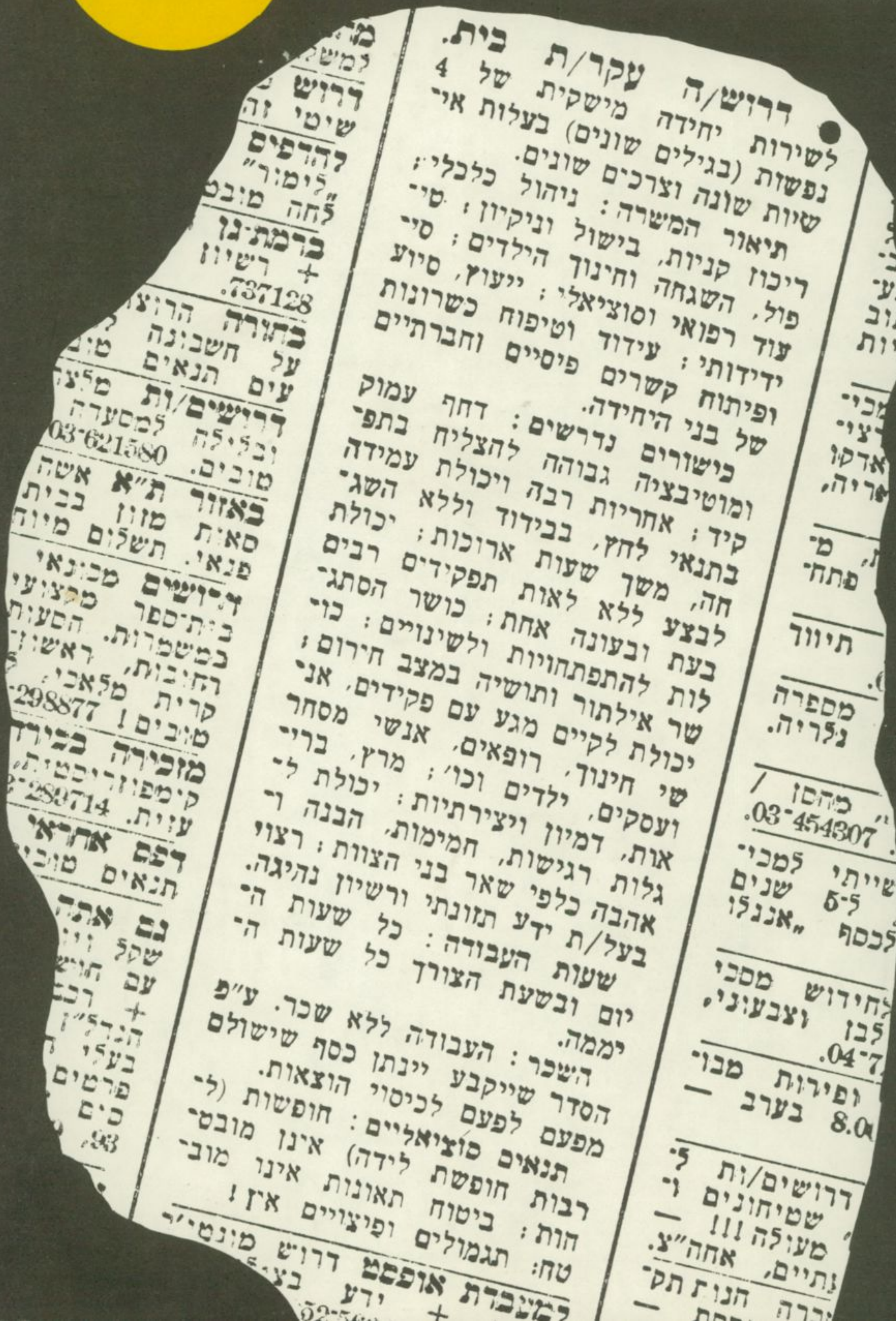
מגזין של נשים

נגה

חורף 1982 גליון 4 · המחיר 25 שקלים

חוק ההזדמנות השווה החל מ-1 בינואר

דרוש/ה עקר/ת בית.
לשירות יחידה מישקית של 4 נפשות (בגילים שונים) בעלות אישיות שונה וצרכים שונים.
תיאור המשרה: ניהול כלכלי; ריכוז קניות, בישול וניקיון; סיפול, השגחה וחינוך הילדים; סיוע עוד רפואי וסוציאלי; ייעוץ, סיוע ידידותי; עידוד וטיפוח כשרונות ופיתוח קשרים פיסיים וחברתיים של בני היחידה.
כישורים נדרשים: דחף עמוק ומוטיבציה גבוהה להצליח בתפקיד; אחריות רבה ויכולת עמידה בתנאי לחץ, בבידוד וללא השגחה, משך שעות ארוכות; יכולת לבצע ללא לאות תפקידים רבים בעת ובעונה אחת; כושר הסתגלות להתפתחויות ולשינויים: כושר אילתור ותושיה במצב חירום; יכולת לקיים מגע עם פקידים, אנשי חינוך, רופאים, אנשי מסחר ועסקים, ילדים וכו'; מרץ, בריאות, דמיון ויצירתיות: יכולת לגלות רגישות, חמימות, הבנה ואהבה כלפי שאר בני הצוות: רצוי בעל/ת ידע תזונתי ורשיון נהיגה.
שעות העבודה: כל שעות היום ובשעת הצורך כל שעות היממה.
השכר: העבודה ללא שכר. ע"פ הסדר שייקבע ייתנו כסף שישולם מפעם לפעם לכיסוי הוצאות.
תנאים סוציאליים: חופשות (לרבות חופשת לידה) אינן מובטחות; ביטוח תאונות אינו מובטח; תגמולים ופיצויים אין!

מכתבים לנ'גה

פמיניזם בטפטוף

...הנני פמיניסטית מוצהרת מאז עמדתי על דעתי. כל חיי ניסיתי ואף הצלחתי להגשים את האידיאלים שלי בנושא הזה כולל חינוך מחדש של ה"גברים" במשפחה (בעלי והבנים, שאמנם הם קטנים עדיין, אבל חינוך מתחיל מהלידה!). כשקראתי את עיתונכן, הוא נראה לי יותר מדי תוקפני. אנחנו, המתנגדות לאלימות, צריכות לענות באלימות למי שמתנהג אלינו באלימות, אך לא להתקיף את כל העולם! הבעיה של נשים רבות הבורחות מפמיניזם היא שהן פוחדות להזדהות עם תוקפנות, כמו שאמרה לי מישהי כשהסברתי שאני פמיניסטית בהכרה — "אה, זו את עם שריפת החזיות". לפי דעתי הקו שלנו צריך להיות פחות בכיוון של "בוקסים" לכולם, אלא רק למי שמגיע! אני חושבת שהעיתון עושה עבודה חשובה במידע על המקלטים לנשים מוכות — עובדה שהרבה אינן יודעות שדבר כזה קיים, או על מרכזי הסיוע לקורבנות אונס, וכדומה. כסוכנת לביטוח־חיים אני מסתובבת המון בקרב אוכלוסיה שבכלל לא יודעת שדברים כאלו קיימים, שקיימת עזרה ושלא מוכרחים לסבול אלימות מצד הבעל (או לפעמים גם מהבנים הבוגרים) במשך כל החיים. שלא חייבים להשלים עם הגורל ואפשר לצאת מזה, לנסות לעצב את חיינו במו ידינו ולעולם לא מאוחר.

דבר נוסף שהציק לי בקריאת העיתון הוא המקום הנרחב מדי שניתן בפעילותכן הפמיניסטית לחברותינו הלסביות. אינני מבינה מדוע נטיות, או נאמר, העדפות מיניות של אדם צריכות לשמש לו לדגל. אין לי שום דבר נגד הלסביות, כמו שאני מקווה שאין להן שום דבר נגדי... אני חושבת שהפמיניזם נוצר כדי להלחם במונופול הגברי בעולם, כדי להחזיר לגברים את שיווי משקלם הנכון — שהם שווים בצד האשה ולא שהאשה בדרגה מתחתם... נגד ממשלה או מימשל הקובעים לאשה מה לעשות ביחס לגופה, נגד שלטון המזרים כספים לישיבות, לבתי־דין רבניים נגד שלטון הדוחף את האשה למטה כל הזמן, המצעיד אותנו חזרה לימי הביניים, נגד כל הדברים האלו. לא הבעיות הלסביות הן החשובות כי אם הבעיות שלנו כנשים, כאנושות, ועל כך עלינו להאבק. תראו, כמחצית הבוחרים הן נשים, נכון? למה נכשלה מפלגת הנשים? כי היא סימלה בעיני הציבור את הלסביות ואת שורפות החזיות. אני טוענת שהקו שלנו צריך להיות אחר. לא להתעלם אמנם מן הלסביות שבתוכנו, כמו שאין מתעלמים מן ההטרוסקסואליות, אבל באמת — למה זה צריך לשמש כדגל, ככרזה?...

את מדפדפת ב"נגה" ואם את מנסה להעמיד את עצמך בתור גבר, הרי שאינך מוצאת בו את עצמך. למה הכוונה? מדוע המגזין "נגה" צריך להיות מכוון לנשים בלבד? האם הוא רוצה להתחרות ב"לאשה"? הרי אין אנו עוסקות בשטויות, אלא בדברים שבנפשנו. ברור כי נגה צריך לתת ביטוי לנשים, כי אין להן במה אחרת, אך מדוע שלא נתחכמה להם ונעשה מגזין מושך יותר את הקהל הרחב?... כל דבר שעושים בתוקפנות ובראוותנות וברעש מביא רק להתנגדויות. דבר שנעשה בטפטוף, כברך אגב מביא לתוצאות! צריך לעניין גופים כלכליים כגון בנקים לפרסם מודעות נורמליות ב"נגה — שיממנו את הוצאותיו ולא מתרומות ואני חושבת שבטפטוף נכון אנו יכולות להשיג את מטרתנו...

לסיום, אין בדעתי לפגוע באף אחד/ת, נא ראו את הערותי כפי שהן ללא שום התיימרות מצידי לשום דבר כי בסך הכל אני מרגישה כאחת מאיתנו, אשה בעולם של נשים וגברים, שיש לה הרצון לשנות אותו לטובת כולנו.

בברכה,
שרון הר־פז (שגיא)

שמי הדס דורין, סטודנטית לעבודה סוציאלית באוניברסיטת חיפה. במסגרת העבודה המעשית הנדרשת לצורך ההכשרה לעובדת מוסמכת הועלתה הצעה שאערוך מחקר על תעסוקת נשים ברמת הגולן.

...יחד עם המדריכה שלי חשבנו לערוך מחקר שיאמוד את הציפיות שהיו לנשים לפני בואן למושבים, השכלתן, המידע שהיה בידן לפני בואן למושב, מוטיבציה לעבודה במשק חקלאי ו/או עזרה לבעל, מה קורה בשטח היום, מה מידת הרצון לצאת מהיחידה המשקית ומה היכולת הטכנית בעבודה, הצעות לשנוי ורעיונות לשיפור המצב.

... המחקר כולו יהיה קשור לנושא מעמד האשה — ביחידה כלכלית המתבססת על עזרה ושתוף האשה במשק, בקבוץ, התפתחויות וכוונים.

חומר ביבליוגרפי לצערנו כמעט ואינו בנמצא בנושא זה. פנייתי זו מופנית אליכם בבקשה לעזור במחקר — בידע, בחומר ביבליוגרפי, בהפנייה למקורות או א/נשים העוסקים בשטח זה. אשמח לתגובתכם.

ברכה,
הדס

נשמח להעביר להדס כל מידע בנושא שיתקבל במערכת.

שמי בשמת, בסוף חודש זה (אוקטובר) ימלאו לי 18 שנה ועד לגיוסי בינואר אני עובדת כדוָרית.
יש בי המון הערכה ומילים חמות שממש איני יודעת במה להתחיל —
זו ממש ברכה שנגה קיימת,
משום שהיא מלאה בחומר קריאה מענין ופונה בצורה אישית וישירה (כך אני מרגישה) אל כל אחת מאיתנו.
נגה נותנת לי הרגשה של עידוד, מקור השלמה וגב לכל המחשבות הקטנות, הדעות והמעשים.
העיצוב הגרפי של העיתון גם הוא ראוי להערכה וזאת משום שהוא מעוצב בצורה נעימה וכל זה ביחד יוצר עיתון שממש כייף לקרוא בו.
אני מאד רוצה לקרוא על מצבן של הנשים הלסביות בישראל ובעולם בכלל, על דעות ותגובות של גברים המכירים בחשיבות ובזכותן של הנשים לשוויון ועל פמיניזם בעולם כולו...

בשמת שגב
ראשל"צ

פורנוגרפיה ב"טורבו"

ברצוני להגיב על מכתבה של אשת יחסי הציבור של בנק לאומי בגליון נגה מס' 3.
עם כל הכבוד לפעולות בנק לאומי בארגון יום הרצאות וההנחות שהוא מציע ללקוחותיו הנשים, הרי שהשי אותו העניק הבנק בשנים האחרונות היה לוח קלוריות למטבח ולוח לרישום קניות (עם ציורי מצרכי מזון וסירים).
דומה שאופי השי מרמז בכל זאת על מערכת ציפיות מסוימת מהאשה, למרות ההצהרות המילוליות השונות.
בזמנו פניתי אל הבנק בשמי ובשם אשי והבעתי את הסתייגותנו מקיום "יום אשה" (מדוע לא "יום לקוח"?) ומאופיו המעליב של השי. נענינו במכתב מנומס אך לקוני בטיעוניו והתיחסותו לנושא.
כלקוחות הבנק הנ"ל אני מוותרת על ה"יחס המיוחד" וההנחות שהבנק מעונין להעניק לי, תמורת יחס שווה ערך שאינו מתחסד.

המשך בעמ' 39

התנצלות

בשל תקלה טכנית נשמט הקטע הפותח את הראיון על "לימודי נשים באוניברסיטה" בגליון נגה מספר 3. עם דר' אריאלה פרידמן וקוראותינו הסליחה.

ש.: מהן התכניות של אוניברסיטת תל־אביב לגבי לימודי נשים?
ת.: בינתיים אין לימודי נשים. קיימת תכנית ללימודי נשים ביחידה ללימודי חוץ של האוניברסיטה, יום בשבוע, שאינה מיועדת לסטודנטים. היא פתוחה לכל.
ש.: מי באה ללמוד?
ת.: מגיעות נשים מבוגרות הנמצאות על פרשת דרכים, סופגות התבשלות עצמית ומודעות. יש להן תחושת כוח חדשה ורצון למצוא עבודה. מגיעות נשים שילדיהן גדלו והן נשארות ריקות.
ש.: מהם נושאי הקורסים ומי מלמד בהם?
ת.: הנושאים הם: נשים במשפחה, נשים בעבודה, המצב החוקי בישראל לגבי המינים, הפסיכולוגיה של האשה ודינמיקה קבוצתית בהעלאת תודעה. מלמדות בקורס: רות שריפט — סוציולוגית, ניצה שפירא־ליבאי וחביבה אבי־גיא — משפטניות, רות פדר, ורדה מילבאואר — פסיכולוגיות קליניות ואני.
בתוך האוניברסיטה במחלקה לפסיכולוגיה אני נותנת את הקורס על "הבדלי מין" שהוא סקירה מקיפה של כל החומר המחקרי על ההבדלים בין המינים עם דגש על ההשלכות

ד"ר אריאלה פרידמן, ילידת הארץ, היא מרצה בכירה בחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת תל־אביב. מתמחה בעיקר בפסיכולוגיה של האשה, דינאמיקה קבוצתית ויחסים קרובים. מזה חמש שנים מתענינת בלימודי נשים ובשיתוף עם ד"ר דפנה יזרעאלי ייסדה את החוג לנשים: "נשים בעידן של שינוי" באוניברסיטת תל אביב.
עם ד"ר אריאלה פרידמן שוחחה אחת מעורכות נגה יונה הדרי.

סוציאלית מתכוונים לפתוח בשנה הבאה תכנית ללימודי נשים. המעילות בנושא זה הן

ידי האוניברסיטה כעניין אופנתי ולא רציני מבחינה מדעית. כיון שזה נושא של נשים, הוא נושא "פחות חשוב ולא רציני" ומתקבל ביחס של בין זלזול לחיבה. אך נשים בכל זאת מתעוררות. לפני חמש שנים נתתי קורס על "פסיכולוגיה של האשה" ואיש לא ידע על מה אני מדברת. היום נשים מגיעות עם מודעות.
ש.: מה מידת הכוח של לימודי נשים להזיז דברים?
ת.: המעילות של נשים היא לא תמיד אפקטיבית. לנשים יש בדרך כלל פחות כוח. באוניברסיטה למשל הן בדרגות היותר נמוכות. האפשרויות שלהן להקדיש לקידומן קטנות משל הגבר כיון שתודעת המשפחה יותר מפותחת אצל נשים בארץ. נשים מתאפיינות כאן בניסיונן לעשות הכל — משפחה וקריירה והקידום סובל. סיבה שניה שנשים לא לומדות להפעיל כוח מעוצה בחינוך לסטריאוטיפים — הפעלת כוח היא "אנטי־נשית". הן לא לומדות את כל המנגנון שצריך כדי לדחוף ולהשפיע. להיות אחראית סמכותית ובסטטוס גבוה כרוך במחיר אישי. נשים לומדות לשים דגש על יחסים בין־אישיים, קשרים אינטימיים וכך

מגזין של נשים
נגה

מה בנגה?

ISSN 0333 — 6387

שדר מהמערכת

יש כבר נשים שכתב־העת נגה הפך להן לכתובת למכתבים, לפניות לתגובות ולביקורת. הגליון הרביעי יוצא לאור עם מספר מנויות גדול יותר, ומספר קוראות גדול יותר. נגה זוכה להד. אנו רוצות להרחיב את המגע והקשר אתכן. לשמוע מה יש לכן להציע, על מה אתן חולמות, מה אפשר להגשים ומה ישאר בגדר מישאלות לעתיד רחוק. אלו רק צעדים קטנים. אולם עולם אחר צריך להתחיל לבנות מ־א׳ ב׳, להסביר בסבלנות בלי להתעייף ובלי לסגת מול אטימות וחוסר פתיחות. אנחנו משתדלות. בלי שיתופכן יהיה הרבה יותר קשה.
החלטנו להיפגש עם הקוראות עם צאתו לאור של כל גליון. את הפגישה הראשונה נערוך ב״צאינה וראינה״, רח׳ האלקושי 2 ת״א (מול ״צוותא״) במוצאי שבת 27.3.82 בשעה 8.30 בערב.

נשמח לראותכן.

נגה

תודתנו נתונה לארגון ״נשים אל נשים״ (ארה״ב) על העזרה והתמיכה ועל תרומתן להוצאת הגליון.

OUR SINCEREST THANKS TO "WOMEN TO WOMEN" FOR THEIR SUPPORT AND CONTRIBUTION

עורכות
רחל אוסטרוביץ
מירה אריאל
ענת בן־ארי
אמירה גלבלום
יונה הדרי
אביבה עין־גיל

משתתפות
דינה פלדות
דנה רוט

עיצוב גרפי
תמר אלידע

ביצוע גרפי
ענת בן־ארי
אביבה עין־גיל

סדר צילום
פורמפרינט בע״מ

לוחות
ארט

דפוס
קל

הפצה
אטלס בע״מ

צילומים
רחל אוסטרוביץ

נגה הינה אגודה עותומנית.
כתובת למשלוחים ת.ד. 21376, ת״א 61213 טלפון 03־227663
תאריך אחרון למשלוח חומר לגליון מס. 5 30.4.1982
נגה יוצאת לאור 4 פעמים בשנה.
דמי מנויה לשנה 85 שקלים.
נגה נשלחת חינם לבתי הסוהר לנשים בארץ.

מייסדות: רחל אוסטרוביץ, שולי אשל, ענת בן־ארי, יעל בת־חוה, מיה בת־רחל, יונה הדרי, יהודית היל, נורית כהנא, פועה מרי־דור, מרשה פרידמן, מרים שרון.

פתרון לבעית הכאת נשים ע"י בעליהן — רק ע"י קידום מעמד האשה

בעשר השנים האחרונות נעשו מחקרים רבים בנושא אלימות בתוך המשפחה. ביולי השנה נפגשו חוקרים אמריקנים באוניברסיטת ניו־המפשיר להחליף מידע ולסכם את תוצאות מחקרם.

לפי הממצאים שהוצגו מסתבר שהגורם העיקרי להכאת נשים הוא רצון הבעל לשלוט באשתו. הבעל מכה כאשר הוא מרגיש איום לשליטתו המוחלטת. יתר על כן, מסתבר ששיעור האלימות גבוה יותר ככל שמעמדה הכלכלי של האשה נמוך יותר. נשים המפרנסות עצמן בכבוד מהוות את הקבוצה שבה הבעיה של אלימות מצד הבעל קטנה לעומת נשים התלויות בבעליהן מבחינה כלכלית.

מימצאי המחקרים מראים גם שבמקרים שהאשה המוכה נהנית ממעמד כלכלי עצמאי היא נוטה להחזיר מכות ו/או לעזוב את הבעל.

החוקרים הסכימו כי ניתן לשים קץ להכאת נשים על ידי בעליהן רק על ידי קידום מעמד האשה — עצמאות כלכלית חוקית וחברתית לכל הנשים.

ד"ר מורי שטראוס, ראש תכניות המחקר בנושא אלימות בתוך המשפחה ציין ש"בגלל פעילותן של תנועות הנשים מספר גדול יותר של נשים יכולות לחיות מבלי לפחד מתקיפה אלימה בתוך בתיהן".

מאסר פמיניסטית מצריה

נאוול א־סאדווי (רופאה ופובליציסטית פמיניסטית מצריה אותה הזכרנו במאמר על מצרים בנגה מס. 2), נאסרה יחד עם עוד כ־1500 אנשים בגל המעצרים ב־6 בספטמבר. היא הוחזקה במעצר מכוח "חוק הבושה", המאפשר מעצר בן ששה חדשים לשנה.

על פי חוק זה ניתן למנוע ממנה כל תפקיד המאפשר לה השפעה על דעת הציבור, למנוע ממנה הזכות לנסוע מחוץ לעיר מגוריה, ולהטיל מגבלות אלו על כל בני משפחתה.

נאוול לא היתה חברה בכל ארגון פוליטי וכל פשעה הוא באי הסכמתה עם מדיניות סאדאת. כתביה הרבים, שחשפו את מצב האשה במצרים, נאסרו לפרסום בשנת 1972. היא הצהירה בגלוי על דיעותיה הפמיניסטיות והדימוקרטיות ועל כך נענשה. לדברי סאדאת "הביאה בושה על מולדתה".

בינתיים שוחררה נאוואל א־סאדווי.

מכשיר לבדיקת סרטן השד

מדענים באוניברסיטת ווָסדה ביפאן בנו מכשיר חדש לבדיקת סרטן השד. זהו מכשיר שיש לו 25 אצבעות שבקצותיהן מד מיוחד המחובר למחשב. כשהאצבעות בודקות את השד הן מעבירות למחשב מידע על קיום גושים אפשריים בשד.

זכתה נגד הפסיכיאטר

בסאן דיאגו זכתה אשה בסך של 4.6 מיליון דולרים בבית המשפט בעיקבות תביעתה נגד הפסיכיאטר שלה אשר במשך שנתיים וחצי קיים עמה יחסי מין בטענה שהם חלק מן הטיפול.

...זה מה שקורה

גז מדמיע

גז מדמיע כאמצעי הגנה נגד אנסים הוא דבר מקובל בארצות רבות בעולם. כאן בארץ הוגדר הגז המדמיע כנשק שיש לקבל רשיון עבורו, יש למלא טפסי בקשה במשרד הפנים הנבדקים על־ידי משרד הבריאות והמשטרה. כמו כן יש לשלם אגרה ורק אז אפשר לקנות את המוצר. משרד הפנים קבע כי לפי התקן יש להשתמש בגז "סי אס" היוצר תרסיס ערפל, אולם בעולם כבר עברו מזמן לגז מהמם "סי אן" הניתז כסילון.

האבסורד הוא שאת הגז שניתן למצוא בשוק אין משרד הפנים מאשר ואילו את הגז המותר אין למצוא.

מסמך נגד הטרדה מינית

העובדים המינהליים והפקידותיים של אוניברסיטת בוסטון אישרו מסמך המגן מפני הטרדה מינית בעבודה. אחד הסעיפים אומר שהאוניברסיטה מסכימה לתלות מודעות בכל אזורי המשרדים שבהם מפורטת מחוייבותה לעיקרון זה. כמו כן התחייבה האוניברסיטה להעביר עובדת לאגף אחר בעבודה דומה, אם איננה מסוגלת לחזור לעבודתה עקב הטרדה מינית.

החלטה זו באה בעקבות דיווחים המוסרים על שאשה אחת מכל עשר נשים עוזבת עבודה בעקבות הטרדה מינית.

עבודה ואימהות

השבועון "אם עובדת", שמתפרסם בארה"ב, ערך סקר בין 12,000 אמהות עובדות בנושא העבודה והלידה. מן הסקר מסתבר שרק 9% ראו תקופה מתאימה בששת שבועות חופשת הלידה הנהוגה. רוב האמהות העובדות חוזרות לעבודה תוך 3 חודשים מהלידה ועובדות כמעט עד לרגע האחרון לפני הלידה, אם כי רובן היו מעדיפות חופשת לידה ארוכה יותר — חצי שנה עד שנה. הנשים הסבירו שהן חוזרות מהר לעבודה מטעמים כלכליים או מפחד להפסיד את המישרה או לפגוע בקידום המקצועי.

על פי אותו סקר, רוב הבעלים תמכו בחזרת נשותיהן לעבודה, אך רק שליש מהנשים דיווחו על בעלים העוזרים הרבה בעבודת הבית. אחת המרואיינות אמרה: "טענתי העיקרית כלפי עובדת היותי אם עובדת היא שבעלי מצפה ממני לעבוד מישרה מלאה וגם שאצפה לו כשהוא שב הביתה מן העבודה. כמעט שאין לי רגע פנאי בשביל עצמי".

רק 15% מהנשאלות השתמשו במעונות יום. רוב הנשים מצאו סידורים פרטיים לילדיהן.

גלולה לגבר

"הגלולה לגבר" בדומה ל"שכר שווה לנשים" הינו נושא העולה על הפרק מדי פעם, נזכר כדבר "טוב", ונעלם שוב בשל "קשיים".

תוכנית המחקר החדישה בארה"ב בנושא הגלולה לגבר כוללת שימוש ב־ LHRHa שהוא הורמון סינטטי. ה־ LUTEINSING מופיע באופן טבעי אצל נשים כחלק מתהליך הביוץ. אך אם הוא ניתן לנשים יומית הוא מונע ביוץ. אם הוא ניתן לגבר הוא מונע היווצרות הזרע.

אך בצד הדיווחים על יעילות ה־ LHRHa כאמצעי מניעה לגברים, הופיע גם דיווח על תופעות הלוואי הבלתי נעימות, כגון אובדן חשק מיני וגלי חום.

נו, כמובן שאיננו רוצות שהגברים יסבלו מהסיכונים ו/או אי הנעימויות מהם סבלו וסובלות נשים כבר שנים כתוצאה מהגלולות למניעת הריון. אבל — "גלי חום".... זה כבר ציני בהשוואה לסיכונים שנטלו נשים עליהן זה שנים. וברור לנו גם שתופעות לוואי אלה ימנעו את הופעת התכשיר בשוק.

פחות שכר לימוד

סנטור ג'יק גורדון ממדינת פלורידה הציע חוק שיעניק לנשים הנחה של 38% בשכר לימוד בקולגיים זאת מכיון שהן תשתכרנה 38% פחות מגברים בעלי אותה השכלה אחר הלימודים...

...זה מה שקורה

לידות מחוץ לנישואין בעלייה

על פי נתונים סטטיסטים ממשלתיים בארה״ב מספר הנשים הלא נשואות היולדות עלה ב־50% בעשור האחרון — אחד מכול ששה תינוקות אמריקאים נולד לאם לא נשואה.

אחוז הלידות מחוץ לנישואין בגיל העשרה גבוה במיוחד (מעל 74%), ולדעת המומחים הסיבה היא נטיית נערות לדחות את גיל הנישואין, וכן פחות לחצים חברתיים. הנתונים גם מראים שצעירה לא נשואה הנכנסת להריון ונישאת בדרך כלל תפסיק לימודיה ותמשיך ללדת. לעומת זאת, אם לא תינשא הנערה, היא תישאר לגור עם הוריה, תמשיך בלימודיה ובדרך כלל לא תיזדקק לתמיכת סעד. כמו כן פחת מספר התינוקות הנמסרים לאימוץ, אם כי אין נתונים מדוייקים על כך.

הנתונים הכללים לגבי ארה״ב הם: 10.7% תינוקות מחוץ למסגרת הנישואין בשנת 1970 לעומת 17% בשנת 1979.

מאסר לפמיניסטיות מאירן

הומה נאטק, היסטוריונית ופמיניסטית אירנית נאסרה יחד עם חברי אגודת הסופרים האירנים. לאגודה זו היסטוריה ארוכה של התנגדות למשטר השאח, היסטוריה הכוללת מאסרים ועינויים.

גל המעצרים החדש הינו חלק מגל הטרור של משטר חומייני בנסיון לשבור את האופוזיציה למשטר. בארבעת החודשים האחרונים הוצאו להורג 1800 אנשים, מהם 300 נשים. הנשים מואשמות בדרך כלל ב״פשעים״ מוסריים (זנות, לסביות, קיום יחסי מין מחוץ למסגרת המשפחה) ופוליטיים (מכירת עיתון או השתתפות באסיפת מחאה).

הומה נאטק הינה פמיניסטית אקטיבית ידועה באירן. במשך השנתיים האחרונות התקיפה את צווי חומייני המחייבים נשים לעטות את הרעלה. כהיסטוריונית הקדישה חלק ניכר מעבודתה לחקר פעולות נשים אירניות במאות ה־19 וה־20. כמו כן הצהירה בפומבי שהיא פמיניסטית, זאת בתקופה בה מרבית הנשים האינטלקטואליות באירן מפחדות לעשות זאת. משטר חומייני מאשים אותה בשני פשעים: התנגדות לחומייני ופמיניזם.

הגנה עצמית נגד אנסים

לאחרונה דווח על שני מקרים בהם הניסו נשים תוקפים שניסו לאנוס אותן: במקרה אחד שארע בחיפה נאבקה האשה בת ה־23 עם התוקף ומאחר והיא מאומנת בתורת ההגנה העצמית, נאלץ האיש להמלט כשהוא פצוע בראשו ואילו האשה יצאה ללא פגע. במקרה אחר ניסה נהג־חייל לאנוס חיילת בת 20 שהסיע במכוניתו. אולם זו בתושייה רבה נשכה את לשונו ולא הרפתה ממנו עד שזה נמלט מן המקום פצוע קשות בלשונו, ונתפס על־ידי המשטרה בשל הפציעה.

כל עוד גדל מספר מעשי האונס, ואין שנויים תחיקתיים באשר לעונשים המוטלים על אנסים, ואין שינוי ביחסה של החברה למעשי האלימות נגד נשים, על הנשים להגן על עצמן וזוהי לפי שעה דרך ההרתעה היחידה נגד אנסים.

הם יורים גם בנשים

באוגוסט 1980 דיווח חובש צבאי בצבא שוויצריה על העובדה המזעזעת שגדוד קצינים מסויים נוהג לערוך אימוני ירי למטרה אל לוח מטרה אליו הודבקו תמונות נשים ערומות. הניקוד הגבוה ביותר לירי למטרה ניתן לאלה הפוגעים ישירות בפות או השד.

הדיווח נתקבל על־ידי ארגון נשים בשם ״עופרה 4״ שהגיש תלונה לשלטונות הצבא ודרש שיערך משפט בנושא. בינואר 1981 הפסידה ״עופרה 4״ בתביעת פיצויים על ״פגיעה בכבוד האשה״. התובעות דרשו 10,000 פרנקים שינתנו לארגון ׳נשים למען שלום׳.

ביוני 1981 פנה הארגון ״עופרה 4״ לבית המשפט הגבוה לצדק בקנטון ברן ומשפט פומבי ייערך בנשא. אל תביעת ״עופרה 4״ הצטרף האיגוד למען זכויות נשים בשוויץ. התמונה לקוחה מעיתון הארגון ״עופרה 4״

יופי זה ענין מקצועי בהודו

דיילות חברת התעופה הלאומית ההודית, נאבקו והשיגו דחיית גיל הפרישה מתפקיד מגיל 30 לגיל 35 עם אפשרות הארכה לגיל 40 (הדיילים פורשים בגיל 58). עתה הן נאבקות נגד ההוראה המחייבת אותן לפרוש בשל הריון. טענתן, המובאת בפני בית הדין הגבוה לצדק, היא שמתייחסים אליהן כאל אובייקט מיני.

אינדירה גאנדי, ראש ממשלת הודו, העירה על כך: ״גיל 40 גבוה מדי עבור דיילת. רק במקרים יוצאים מן הכלל שומרות הנשים ההודיות על מראה פנים וגוף. זאת אמרתי לבנות שבאו לראותי. הן דרשו תפקידי קרקע אך גם כאן מדובר במגע עם הנוסעים ועדיף שתהיינה נשים צעירות...״. תגובה לכך הושמעה מפי דיילת שכתבה ל״אינדיאן אקספרס״: ״אני ממליצה לכל הדיילות להיכנס לפוליטיקה אחרי פרישתן, שם אינן צריכות להיות יפות...״

כפיית יחסי מין = אונס

מדינות ניו־ג׳רסי ומסאצ׳וסטס נוספו אל המדינות בהן כפיית יחסי מין בכוח במסגרת הנישואין נחשבת בעיני החוק לאונס.

מדינות נוספות דנות בהעברת חוק זה והן: מרילנד, ניו־המפשייר, ניו יורק, אוקלהומה ופנסילבניה.

בבלגיה נשפטות נשים המבצעות הפלה

באוקטובר נערכה בבלגיה סידרת משפטים נגד נשים שביצעו הפלה ונגד הרופאים/ות שביצעו זאת. העונש הצפוי לכל אחד הוא עד 5 שנות מאסר.

למרות שההפלה אסורה בבלגיה (על־פי חוק משנת 1867!) נערכות בה מדי שנה כ־30,000 הפלות כאשר 70% מהן לנשים מתחת לגיל 30.

ב־3.10.81 נערכה הפגנת 8,000 איש בבריסל במחאה נגד קיום המשפטים וכן נאספו 1,200 חתימות של נשים שביצעו הפלה. בכך רוצים מארגני המאבק ללחוץ את התביעה הכללית למצב שבו יבטלו את המשפטים או יאלצו לשפוט מאות רבות של נשים.

הנחיות חדשות לגבי טיפול בקורבנות אונס

כשמונה שנים לאחר העלאת נושא הטיפול בקורבנות אונס על־ידי ארגוני הנשים הפמיניסטיים, הוציא משרד הבריאות הוראות שנקבעו בתאום עם המטה הארצי של המשטרה לגבי הטיפול בנאנסות. ההוראות מחייבות את בתי־החולים להעניק עדיפות ראשונה בחדר מיון לאשה המתלוננת על אונס, והטיפול הראשוני ייעשה על־ידי אחות מטפלת. הטיפול הרפואי יינתן על־ידי רופא/ה גניקולוג/ית בכיר/ה או רופא/ה כונן בכיר. הרופא יכין דו״ח מפורט של מימצאיו אשר יגיע לבית־המשפט. כמו כן על האחראים בחדר המיון להזעיק פסיכיאטר כונן בכיר ובהעדר מומחה כזה יש להתקשר עם המשטרה אשר תזעיק עובד/ת סוציאלי/ת כונן שהוכשר/ה במיוחד לטיפול בקורבנות אונס. חוקרת משטרה תדאג להסעת האשה לביתה לאחר הטיפול.

מרכזות המרכז לסיוע לקורבנות אונס בתל־אביב, גב׳ אסתר עילם וגב׳ רינה בן־צבי, סיפרו כי בעבר הלא־רחוק נשלחו קורבנות אונס לבדיקה במכון הפתולוגי באבו־כביר, שם נבדקו על־ידי פתולוג (לא גניקולוג) לצורך ראיות משפטיות בלבד. לכן הן רואות בהוראות אלו פתרון רפואי טוב, שמלבד הטיפול בפגיעות גופניות והבדיקה לצורך ראיות משפטיות, מחייב גם מתן טיפול מתאים במקרה שהנפגעת נכנסה להריון או נדבקה במחלת־מין או בכיני־הבושת. עם זאת, יש להן גם כמה השגות. לדבריהן, ככל הידוע להן מנסיונן עד עתה, האחות האמורה לקבל את הנפגעת אינה מקבלת הכשרה מתאימה ולא תמיד יודעת כיצד עליה לנהוג; גם עובדת סוציאלית אינה נמצאת במקום בדרך כלל.

בסיכום דבריהן מעלות גב׳ עילם וגב׳ בן־צבי את החשש כי בעוד שהוראות משרד הבריאות מופעלות כאשר הנפגעת מתלוננת תחילה במשטרה ונשלחת לבית החולים על־ידי המשטרה, הרי שאין כל וודאות שבתי החולים אכן ערוכים לקבל נשים שלא התלוננו קודם במשטרה.

להלן רשימת הכתובות של המרכזים הרפואיים לטיפול בנאנסות:

בי״ח ״רבקה זיו״ — צפת — טל. 067־313332
בי״ח ״נהריה״ — נהריה — טל. 04־922101
בי״ח ״פוריה״ — טבריה — טל. 067־92777
בי״ח — ״רוטשילד״ — חיפה — טל. 04־645321
בי״ח ״העמק״ — עפולה — טל. 054־94321
בי״ח ״הלל יפה״ — חדרה טל. 065־31716
בי״ח ליולדות — כפר סבא — טל. 052־23271
בי״ח בילינסון — פתח תקוה — טל. 03־368211
בי״ח ״הקריה״ — ת״א — טל. 03־256331
בי״ח ״אסף הרופא״ — צריפין — טל. 054־28111
בי״ח ״קפלן״ — רחובות — טל. 054־56981
בי״ח ״שערי צדק״ — ירושלים — טל. 02־55111
בי״ח ״ברזילי״ — אשקלון — טל. 051־23131
בי״ח ״סורוקה״ — באר שבע — 057־77111
בי״ח ״יוספטל״ — אילת — 059־73151

כמו כן: מרכז סיוע לקורבנות אונס בת״א — טלפון זמני (03)234819

מרכז סיוע לקובנות אונס בחיפה — טל. 04־88791

זה מה שקורה...

משטרה עוצרת נשים שעברו הפלה

לוס נרנחוס היא תחנה לתכנון המשפחה בסביליה שבדרום ספרד בה ניתן מידע על אמצעי מניעה, מין ותכנון המשפחה. התחנה מנוהלת על ידי קולקטיב ונותנת שירות חשוב לנשים.

בנובמבר 1980 פשטה המשטרה על התחנה, עצרה 14 נשים שעברו הפלה מספר שעות קודם לכן, וכמה מעובדי התחנה, והחזיקה בהם לחקירה במשך 24 שעות. אחד מעובדי התחנה עונה בתחנת המשטרה. המשטרה החרימה את תיקי התחנה ובהם רשימת שמות כאלפיים נשים שנעזרו בשירותי התחנה. כמאתיים מהן כבר נקראו למסירת עדות לקראת משפט שיערך בקרוב לעובדי התחנה.

ההפלה אסורה עדיין בספרד (מאז ימי מלחמת האזרחים ומשטר פרנקו) ועונשי מאסר כבדים מרחפים על ראשי הנאשמים.

(בתמונה: מגדלנה לופז, אחת הנשים העומדות למשפט)

ברזיל

בברזיל מותרת הפלה רק במקרים בהם חיי האם בסכנה או שההריון נגרם כתוצאה מאונס.

ב־30 למאי 1981 נאנסה עדנה דוס סנטוס, בת 21. גבר זר פרץ לדירתה, איים להרוג את בנה ואנס אותה. היא נכנסה להריון. בתקוה לקבל אישור להפלה חוקית פנתה עדנה לשלוש רשויות, תהליך די ממושך, אך הן סירבו לתת לה אישור מטעמי מוסר ודת.

עדנה דוס סנטוס תלד את הילד.

הרחם כמקום בטוח

האגודה להגנת הילד שלא נולד בניו־זילאנד הפיצה בבתי הקולנוע סירטון המתאר התפתחות העובר עד לשבוע ה־12 תחת הכותרת: ״הבה נעשה את הרחם הניו־זילאנדי מקום בטוח לחיות בו״.

הסרט הורד מעל המסכים בהמלצת המשטרה אחרי סדרת מחאות והפרעות על ידי תומכי זכות ההפלה, הפרעות שכללו השחתת מסכי קולנוע וזריקת פצצות סירחון.

את הידיעות והחדשות ליקטנו מן המקורות הבאים: ״הארץ״, ״ידיעות אחרונות״, ״מעריב״, ״ג׳רוסלם פוסט״, ״דבר״, ״על המשמר״, ״הניו יורק טיימס״, ״טיים״, ״ביג מאמא ראג״, ״ספייר ריב״, ״מנצ׳סטר גרדיין״, ״אוף אור באקס״.

אלימות נגד נשים

ברברה סבירסקי

המקלט לנשים מוכות בחיפה מדווח על טיפול כושל של המשטרה ושל בית המשפט באלימות נגד נשים:

בחדרה הותקפה אשה ששהתה בעבר במקלט לנשים מוכות על־ידי בעלה לשעבר ונחבלה קשות. החשוד נעצר ונשלח לבית־חולים לחולי־נפש לצורך הסתכלות (לפי בקשת פרקליטו). האשה עדיין מאושפזת כתוצאה מפציעתה הקשה. בעלה לשעבר, לעומת זאת, ברח מבית־החולים לחולי־נפש, מהלך חופשי, והמשטרה אינה עושה מאמץ רציני ללכוד אותו.

בקרית־מוצקין חזרה אשה מוכה לדירתה לאחר שבית־משפט הוציא צו המונע מבעלה האלים להכנס לדירה. האשה החליפה את מנעול דלת הכניסה של הדירה אולם בעלה פרץ את המנעול החדש, נכנס לדירה וכתב איומים על קירות הדירה. האשה החליפה את המנעול פעמיים נוספות וגם התלוננה במשטרה על הפרת הצו ועל איומי הבעל. אולם המשטרה לא עשתה דבר כדי להגן עליה: הבעל המשיך לפרוץ לדירה, לאיים על האשה ואף להכות אותה, עד שהיא נאלצה לחזור למקלט לנשים מוכות. מאוחר יותר עברה להתגורר בעיר אחרת. עובדות המקלט החיפאי העלו את כל הפרשה במכתב למפקד תחנת המשטרה המקומית (זבולון). מפקד התחנה כתב בתשובה, כי הבעל לא ידע על קיום צו־מניעה, כי הוא הכחיש כל שימוש בכוח נגד אשתו, וכי הוא טען שבינתיים השלים עם אשתו. במילים אחרות, המשטרה קיבלה את גירסתו של הבעל על האירועים למרות שלדברי האשה ראו השוטרים את חבלותיה, את הדלת הפרוצה ואת האיומים שנכתבו על הקירות.

אשה מוכה מקרית־אתא התקשרה למקלט וסיפרה כי בעלה מאיים עליה ומנסה לפרוץ בכוח לדירה בה היא מתגוררת בנפרד ממנו מאז ששהתה במקלט לנשים מוכות. לפני שטילפנה למקלט התקשרה האשה לתחנת־המשטרה בקרית־אתא אך שם נאמר לה כי המשטרה אינה יכולה לעשות דבר, שכן האשה היא נשואה ואין בידה צו־מניעה. עובדת המקלט טילפנה למטה משטרת מרחב חיפה וביקשה להרחיק את הבעל מהדירה, אך גם היא קיבלה תשובה דומה: המשטרה איננה יכולה להרחיק את הבעל, כל עוד אין בידי האשה צו־מניעה. כל שהם יכולים לעשות הוא לשלוח ניידת שתזהיר את הבעל. השוטר גם עמד על־כך שאין לאשה זכות למנוע את כניסתו של הבעל לדירה (גם אם הוא שיכור ומאיים לרצוח אותה). הניידת אכן נשלחה, אך כשהגיעה לא היה עוד הבעל במקום. בשעה ארבע לפנות בוקר הוא חזר וניסה לפרוץ לדירה. האשה התקשרה למשטרה, והפעם עצרו שוטרים את הבעל. אלא שכעבור שעות מועטות הוא שוחרר ועוד באותו ערב הצליח לפרוץ לדירה. שכן שנכח במקום מנע בעדו מלפגוע באשה, וזו ברחה עם חמשת ילדיה למקלט לנשים מוכות. כעבור שלושה ימים קיבלה האשה מבית־הדין הרבני צו־מניעה האוסר על בעלה להכנס לדירה. יתכן שעתה תקבל האשה הגנה מהמשטרה, כפי שמראה המקרה הקודם, אך גם זה אינו מובטח.

יש לפעול אפוא לשינוי החוק ונוהלי המשטרה כדי שאשה נשואה — כמו אשה רווקה — תהיה זכאית להגנה על גופה ועל חייה גם ללא צו מיוחד מבית־דין או מבית־משפט, ויש להפעיל לחץ על המשטרה כדי שתשתמש בסמכות שכבר הוקנתה לה בחוק כדי להגן על נשים מוכות.

זה מה שקורה...

נשים מתקנות רכבן

באירופה ובארה"ב הולכים ומתרבים הקורסים לנשים ללימוד מבנה הרכב והטיפול בו. הטיפול ברכב היה עד לפני זמן מה נחלתו הבלעדית של הגבר אולם יותר ויותר נשים הן בעלות רכב היום והן רוצות לדעת כיצד לטפל בריכבן. בארה"ב ישנם כבר מספר מוסכים בבעלות נשים והמייחד אותם הוא שבעלותיהם גם מדריכות את הלקוחות בכל הקשור לרכבן כך שגם הן תוכלנה להבין את רזי התפקוד של הרכב ולא תהיינה חסרות אונים במקרה של תקלה. אנו מחכות בקוצר רוח למוסך בבעלות נשים שיפתח כאן בארץ.

נערות במצוקה

"לו ידעתי ש־60% מנערות המצוקה שוקמו, הייתי רוקדת ברחובות" — הכריזה השופטת הדסה בן־עתו בכנס שנערך ע"י השירות לטיפול בנערה במצוקה, וכך חלקה על דברי מנכ"ל משרד העבודה והרווחה ישראל גורלניק, שהעלה על נס את הישגי משרדו בתחום זה.

הכנס, שנערך במלון "תדמור" בהרצליה בהשתתפות שופטים, עובדים סוציאליים, קצינות צה"ל ואישי־ציבור, הוקדש לנושא "הנערה במצוקה והדרכים לקידומה ושיקומה", ובמהלכו התקיימו קבוצות־דיון שדנו בהיבטים שונים של הטיפול בנערה במצוקה.

מן הנתונים שנמסרו על־ידי השירות לטיפול בנערה במצוקה מתברר כי ישנן כשלושת אלפים נערות במצוקה שאינן זוכות לטיפול. מספר זה אינו כולל נערות במצוקה שמשפחותיהן נמנעות מלפנות אל הלשכות לשירותים חברתיים לקבלת ייעוץ וסיוע. הימנעות המשפחות, הנובעת בדרך־כלל מבושה, גורמת להחמרת מצב הנערה, ומונעת את איתורה מבעוד מועד.

פיקוח הילודה בבנגלה־דש

ממשלת בנגלה־דש הודתה ש־23 נשים מתו כתוצאה מעיקור שנעשה להן כחלק מתוכנית 100 מליון דולר לפיקוח על הילודה. התכנית ממומנת על ידי הבנק העולמי ועל ידי ממשלות שבדיה ונורבגיה.העיתונאיהשבדי לס ברג גילה נתונים אלה בדיווחים ממשלתיים,ולדעתו נמוכים מספרים אלה מן הקורה במציאות. הסיבות המיידיות למותן היו טטנוס או טיפול רפואי רשלני בעיקור.

אין זו הפעם הראשונה בה מעורבת בנגלה־דש בזוועות הנעשות בשם "פיקוח הילודה". ב־1979 נמכרו מדי חודש 95,000 חפיסות כדורי אסטרוגן ברמה גבוהה (80 מ"ג) של ההורמון. כדורים אלה נאסרו לשימוש בארה"ב בשל הסכנה שבהם. הסוכנות האמריקאית לפיתוח בינלאומי השתמשה בגלגלות אלו בתוכניותיה לצמצום הילודה בעולם השלישי. בנגלה־דש תלויה לקיומה ביבוא תבואה מארה"ב — וחלק מהמחיר עבור התבואה הוא קבלת תכניות אלו.

על כן אין זה מפליא שהשבועון האמריקאי "שבוע עסקים" מייעץ לחברות ענק להשקיע בשוק המתפתח של אמצעי מניעה (שוק של כ־5 ביליון דולר לשנה). לו הושקעה רק מאית מסכום זה בפיתוח חקלאי של בנגלה־דש אולי לא היתה כלל בעיית "ילודה", ונשים לא היו מתות ממחלות הנגרמות מגלולות מסוכנות או מניתוחי עיקור.

בשיבחו של הוידוי

שנים התפארתי שאני לא יודעת מתימטיקה, שלעולם לא אלמד לנהוג ושלא ברור לי איך מוצאים צפון דרום מזרח ומערב. לכול אלו צריך ראש אחר שלי כנראה אין אותו. מעולם לא קיבלתי רמז מאימי לנסות לחפש את הכיוון הנכון של ארבע רוחות השמים. ואחי, אשפי המנוף מומחים בלהעביר 15 מהלכים בכבישים המתפתלים של הגליל, בלי להניד עפעף, מכנים אותי בחיבה "אקדמאית בהצטיינות יתירה". בזמני לא דיברו על לימוד נהיגה, ומתימטיקה היא סתם מיטרד ואפשר להסתדר בחיים ולנהל בית גם בלי מתימטיקה. כשאחי מרימים עלי קול בויכוח משפחתי, אומרת אימי "את רואה אילו היה לך בעל לא היו מדברים איתך כך". המחזרים שלי אומרים לי בטון חברי, שעיסוק בפמיניזם הוא עניין "אדולסנטי וטריוויאלי", יש כל כך הרבה בעיות לעסוק בהם, הם אומרים, בעיית הפער העדתי, העוני, הבעייה הערבית ועוד. וכך השאירו אותי כולם רחוק מאחוריהם כשהם דוהרים ברביעי ודואגים לשנן לי שאין לי כול סיכוי. זה לא בשבילי. מה שמעניין אותי כיום הוא שלא עלה בדעתי להמרות את פיהם ולנסות, למשל, ללמוד נהיגה לפני 15 שנים. פשוט לא עלה בדעתי שזה אפשרי. ואני עדיין חייה בתוך הפער העצום שקיים בין עמדות והתנהגות. וכרגיל משיגות העמדות המתקדמות והליברליות שלנו את ההתנהגות המפגרת אחריהן — היא יותר שמרנית, יותר עצורה ובוודאי פחות מתקדמת. באחד הערבים סיפרה אימי איך לימד אבי את אחי נהיגה כשהיה בן אחת עשרה וקרא לכולנו לצאת לשכונה החוצה לראות כיצד הוא נוהג. כששאלתי אותה מדוע לא לימד גם אותי אמרה בכנות רבה: "השתגעת, את היית ילדה קטנה". ואני הרי מבוגרת מאחי בשלוש שנים. איך שהיא סופרת ומפרשת אחרת את השנים עוד היום. ודאי שאז בגיל 14 לא עלה בדעתי לבקש את אבי שילמד גם אותי לנהוג. במשחקי השכונה שיחקתי גם אני בדודס ו"בהקפות" וטיפסתי על העצים איתם, אני בטוחה שהם לא רצו להיות כמוני, והבובות שקנתה לי אימי לא עניינו אותם. אני רציתי להיות כמוהם. במרחבים של השכונה יכלו הילדות להיות בשותף על הכדור ומקל הדודס וללכת איתם לפרדס של השכנים ל"פלח" תפוזים. הדרכים נפרדו בגיל בו הבנים התחילו ללמוד נהיגה. לא עלה על דעת מישהו שגם הבנות יכולות או צריכות ללמוד נהיגה.

סיפור הנהיגה הוא רק דוגמה קטנה אחת של כול אותם הדברים שלא עלו בדעתי שיכולתי לעשות. אני אומרת לא עלה בז'עתי כדי להמנע מביקורת והאשמות על החינוך שקיבלתי, למנוע צער מהורי, מההורים של הרבה דורות שחינכו אותנו כך שפשוט המון דברים לא עלו בדעתינו שנים, דברים שאנו צריכות ויכולות לעשותם.

כל כך קשה לגשר על הפער הזה שבין עמדות והתנהגות, אפילו היום כשאני כבר אחת מעורכות כתב־עת פמיניסטי, לכאורה אשה שלפחות בעמדות שלה היא כבר מסוגלת להעלות בדעתה שהיא יכולה לא רק ללמוד נהיגה אלא להפוך בהשקפותיה את כל דפוסי ההסתכלות על נשים וגברים, כיוון שההתנהגות הזו הקשורה בכבלים תת־עבְריים אל מושגים, דרכי חיים ותפיסות, ההתנהגות הזו אינה ניתנת להתרה בקלות. קל לנו יותר להתפתח בעמדות, להיפתח לעולם, לשנות ולשבור סטריאוטיפים, שטיפות מוח ותפיסות מעוותות. קשה להצמיד לשינוי העמדה את השינוי בהתנהגות ולגשר בינהם — לחסל למעשה את הפער בינהם. וכאן שורש הקונפליקט: במרחק הזה שבין עמדות להתנהגות, שהוא בא לביטוי בפליטות פה לבני כשהוא עצוב ובמצוקה ונראה לי שאולי אפילו הוא רוצה לבכות ואני אומרת לו: "תהיה גבר" כשכול עמדותי המתקדמות והפמיניסטיות זועקות חמס על אמירה כזאת. אבל דפוסי ההתנהגות יש להם "אבות ואמהות" ותיקים הרבה יותר ומושרשים הרבה יותר עמוק מאשר לעמדות שלנו. או כשאני עדיין פוטרת את עצמי מיציאה לבד מהבית לסרט או לבית־קפה בנימוק שאין זה נאה לאשה לצאת לבדה בלילות. העמדה הפמיניסטית כבר שכחה מזמן דפוסי התנהגות כאלו אך הם עדיין איתי. אלא ששינוי העמדה שהוא יותר בגדר שינוי הכרתי לא תמיד יכול לחולל שינוי בהתנהגות שהיא הרבה פחות מודעת. עמדות רוכשים. אנחנו יכולים יותר לשלוט בהן, לכוון אותן. התנהגות מתפתחת וצומחת לרוב בלא־מודע והיא עומדת לפעמים בסתירה ובהתנגשות עם העמדות שלנו. וכך קרה לי ואולי לנשים רבות שתאוצת הקליטה והספיגה של העמדות הפמיניסטיות היתה מהירה וחזקה יותר מאשר קצב ההשתנות של ההתנהגות. וכך אני חיה עדיין במין פיצול אישיות, עסוקה בניסיון לקרב את הרחוקים: את המודע והלא־מודע: חיה בנסיון להעלות למודע את הסיבות לפחד שלי לצאת לבדי לסרט, את הסיבות לאמירת "תהיה גבר" לבני.

להפנים — מילת קסם. הפנמה של עמדות, שלא תישארנה בחזקת "מצוות אנשים מלומדה", זהו הסוד של כול אינטגרצייה בין הלא־מודע — ההתנהגות, והמודע — העמדות. כשאלמד להפנים את העמדות יתכן שלא אהיה רק אחת מן העורכות של כתב־עת פמיניסטי אבל אוכל גם להציע לבני לבכות אם בא לו לבכות. כשהפסיק בני להיות ילד והפך לאיש חדלתי לגעת בו, לא נשקתי לו לשלום ולא שמתי יד על כתפו כשהרגיש עצוב. כי הוא הרי גדול, איש, גבר. לא עושים זאת. הוא על תקן של חזק, כול יכול. ויכולתי להגיד לחברותי שמובן מאליו שאילו היתה לי בת הייתי לוקחת אותה בזרועותי אם היתה בוכה בכאביה. אבל בן!! מה פתאם! אבל אילו הייתי לומדת את סוד הצמצום של הפער הייתי שואלת כמובן מאליו מה ההבדל בין חיבוק בן ובת, ומדוע אסור לחבק בן עצוב!

איך עושים זאת! אני מכירה תודה לעצמי שלפחות עשיתי צעד אחד בכיוון שינוי העמדות. יש עדיין רבות שלא עשו את הצעד הזה, שאמנם אין להם קונפליקט בין עמדות והתנהגות ולכאורה קיימת זהות וחפיפה בינהן והן חיות כביכול "באושר ובעושר" עם עצמן ועם חייהן. אבל אלו הם חיים בגדר חיי "תולעת בחזרת". במצב הזה יש זהות וחפיפה שהם תוצאה של העדר מודעות, זהות שלא מתוך בחירה והכרה. שום אשה לא תגיע לזהות וחפיפה בין עמדות והתנהגות בלי לעשות את הצעד הראשון של יצירת הפער. הוא הכרחי. זהו שלב התודעה הראשוני ביותר. קודם כול לשנות עמדות, ליצור את הקרע. זהו ראשית המרד. בשלב השני הקשה יותר מתחיל המאבק ליצירה מחודשת של חפיפה וגישור מתוך תודעה. יש בנאליות באמירה שחיים מתוך תודעה הם עשירים ועמוקים יותר מאשר חיים ללא תודעה. ועדיף אפילו שלב הביניים של הקונפליקט והפער בין עמדות והתנהגות מאשר אותו שלב חסר תודעה שלכאורה החיים מתנהלים בו בלי קרע וקונפליקט. אך ברחתי מן השאלה: איך עושים זאת! איך הולכים עוד צעד כדי לגשר, לצמצם ככול האפשר את הפער! התשובה לשאלה הזו היא התשובה לכול המהפכות הנפשיות והאינטלקטואליות.

8

אלו הן מהפכות ללא שפיכות דמים ואין בהן גיליוטינות. סיסמת ״חופש שוויון ואחווה״ של המהפכה הצרפתית, ״הצהרת זכויות האדם והאזרח״ (שאגב היתה מיועדת לגברים בלבד ובמושג האדם נכלל כמובן רק הגבר) גבתה מס דמים עצום. ההחלטה של מחוללי המהפכה הצרפתית ב־1789 לשנות את ההתנהגות של החברה הצרפתית ולהתאים אותה לעמדות החדשות של ״חופש שוויון ואחווה״ בוצעה במחיר של פעילות גיליוטינה אינטנסיבית. זוהי דרך אחת שההיסטוריה מלמדת. אני מאמינה שנשים יכולות לחולל מהפכה בדרכן, בלי אלימות ובלי דם. אולי זוהי אמונה נאיבית ולא מציאותית. אבל הפיתרון נמצא קרוב לנשים: נשים יכולות ללמוד מתהליכי גופן. ההתקרבות של עמדות והתנהגות כמוה כהריון. יש הריון רוחני או נפשי והוא שוקק חיים ומתרחק מגיליוטינות מכול המינים מעצם טיבעו. ואני לא מתכוונת להריון כתהליך פאסיבי של ציפייה, לחכות לדברים שיתרחשו. שום דבר לא מתרחש מעצמו. אבל יש אקטיביות הרסנית, גיליוטינית וממנה צריך להיזהר. נכון, יהיו מי שיאמרו כשהם מזעיקים את הנסיון ההיסטורי לעזרתם ששום דבר לא משתנה בלי כוח, מכות ואגרופים וכשצריך גם דם. אני לא מוכנה ללכת בדרכם. המהפכות שניסו לאנוס בכוח שינויי התנהגות ולהתאימן לעמדות הולידו הרבה עוברי נפל. הריון מצד אחד ומהפכה מצד שני. כיצד מחברים בינהם? אצל נשים שכבר חיות עם הקונפליקט בין עמדות והתנהגות התהליך קל יותר. הן יכולות לבחור בהרבה שיטות לימוד וניסוי, בכלים שיאפשרו להן להעלות לתודעה דפוסי התנהגות. ואני אומרת שלא טוב ולא רצוי להזי: את העמדות אחורה כדי להתאימן להתנהגות. תנו להן לעמדות ללכת קדימה. אל תדחיקו — אל תחביאו חזרה בלא־מודע מה שיצא לתודעה. זהו כמעט תהליך בלתי אפשרי להחזיר אחורה את העמדות לחיק המוגן והבטוח לכאורה של הלא־מודע. מוטב להזעיק את הלא־מודע, להוציא להסתכלות ובחינה חדשה את ההתנהגות לאורן של העמדות החדשות. אני עדיין לא בטוחה שאני יודעת מה להגיד לאותן נשים שאין להן עדיין מגע עם הקונפליקט, לאלו המצויות בתרדמת דורות ואינן יודעות אפילו על כך. יש האומרים לי: הניחי להן, טוב להן כך. מה את רוצה מהן? תראי הן מתפקדות בסדר. לא נישברות. לא רוטנות. אני לא מאמינה להן לגמרי. זה מתחיל יום אחד אצל כולנו, וכשזה קורה אותה תולעת מתחילה לכרסם ואנחנו לא מוכנות לכך. אנחנו צפויות למשבר, לקריסה פתאומית של עולם ישן מבלי שיהיו יסודות לבנות עולם חדש. האיתות הסמוי הזה שעובר כמין צופן מאשה לאשה מגיע יום אחד לכל אחת מאיתנו, הוא מגיע כמין רגע של הפרייה, הרגע שבו אשה יודעת שהיא בהריון, שיש התחלה של התרחשות בנפשה. זהו הרגע שבו היא מסוגלת לחבק בשתי זרועות את כול הבן הגדול שלה, להציע את מועמדותה בביטחון מלא למישרה ״גברית״ מדורות, לומר לבעלה שהם עושים מעתה ״תורנות בקבוק וחיתולים״ בלילות.

בלילות. זה קורה ברגע בלתי צפוי לפעמים שפתאום הדברים שלא עלו בדעתינו כלל, עולים פתאום בדעתינו ושאפשר גם לעשותם. כמו אהבה ממבט ראשון כשאשה יודעת ״זה האישי״ (״ECCE HOMMO״), מגיעים להרגשה שזוהי ההחלטה הנכונה לעשות קודם כול שינוי בעמדות. הרגע הזה של ההחלטה, של הבחירה להיות אחרת, של אי שביעות רצון ממה שהיינו קודם יכול לקרות תוך כדי ארוע פרוזאי כמו הדחת כלים או בישול או ברגעים מרוממים ונדירים של שעות אהבה יפות. אך ההחלטה גם מולידה ספקות וחרדות. להיות אחרת — פמיניסטית, הוא עדיין אות קין, גם בחברה שמתחילה להיות מודעת לעצמה. לא כול הגברים מחברים בשלווה ובקלות את האשה שהם מתנים איתה אהבים עם האשה שהיא אחרת שונה — פמיניסטית, חייה קצת בריחוק מהאחרים. בשלב מסויים אין מנוס מן ההכרעה ואשה המשנה עמדות ומנסה להתאים את התנהגותה לשינוי העמדות היא גם אשה שצריכה לגייס כוחות לא רק להתמודד עם האחרים, עם התנגדות עויינות או אפילו ליגלוג. היא צריכה קודם כול את הכוחות למען עצמה. היא צריכה כוח להאמין שהשינוי הוא נכון, צודק. ילדים קטנים מפחדים להשאר לבד בלילה בחושך בלי הורים. גם הגדולים מפחדים: השתנות היא תהליך שכל אחד מאיתנו עובר בעצמו. אין שותפים לתהליך נשארים בלילה לבד בחושך בלי הורים. דיברתי קודם על האיתות הסמוי — זוהי מהפכה שנשים עושות אותה בלי גיליוטינות, במקומן הן מחוללות את המהפכה בהעברת שדרים ומסרים בכתיבה, ביצירה, באמנות, בכנסים, בפגישות בתביעה הבלתי נלאית להכרה. אבל לא התכוונתי רק לתביעה להכרה מצד האחרים אלא לאותם נסיונות עשייה של נשים שהן ביטוי להכרה שלהן את עצמן — אבל לא רק זה. כשם שאחרים מכירים בנו חשבו שנילמד אנחנו קודם להכיר בנו, בעצמינו. כפי שפירש הנזיר הדומיניקני (במאה ה־13) מייסטר אייקהארט את הפסוק ״ואהבת לרעך כמוך״ — מי שאינו אוהב את עצמו אינו יכול לאהוב אחרים. נקודת המוצא היא אני, מה קורה איתי. מה שאני מרגישה כלפי עצמי אני מקרינה לאחרים. אני מכירה בערך עצמי, אני גם מכירה בערך האחרים. אני אוהבת את עצמי, אני אוהבת את האחרים. נכון שהצורך באישור, אהבה והכרה מצד האחרים הוא חזק וחשוב אך לא פחות חשוב ממנו ואולי קשור בו הוא ההכרח להקרין לאחרים מה שאנחנו מרגישים כלפי עצמינו. הצורך באישור והערכת האחרים אותנו, הוא פאסיבי. ״ואהבת לרעך כמוך״ כפי שאייקהארט מפרש אותו תובע יותר אקטיביות, כי הוא מחייב אותי להשתנות לפני שאני באה לתבוע מאחרים שישתנו.

ידעתי שרשימה זו תיהפך לוידוי ואני די שמחה. יש המאשימים את הביטויים הפמיניסטיים בספרות ובמאמרים כחשיפה עצמית שיאה לה חדר הפסיכולוג. וזאת מפני שהם רגילים, נשים וגברים כאחד, בסוגי ביטוי שאולי אין בהם וידוי וחשיפה בעוצמה כזו כפי שנשים מבטאות. מה רע בגילוי סודות? יש סודות שכדאי לספר אותם לא רק לפסיכולוג שלנו, אם יש לנו כזה, אלא גם לרבים אחרים, אלו הם סודות שיכולים להגדיל את השותפות ואת עוצמת האיתותים שאנחנו מעבירות. ובא לי דווקא לסיים בשורה מספר שאהבתי בנעורי מ״דמיאן״ של הרמן הסה: ״הביתה אין מגיעים לעולם, אך במקום בו נפגשות דרכים ידידותיות נראה כול העולם לשעה קלה כמולדת״. אז שיגידו גם שאני חוטאת ברגשנות בהשתפכות ובהתרפקות על ספרי נעורים. אחרי הכול זהו יתרונו של הוידוי. ואם יבוא מישהו ויטען שאין להביא וידויים וחשיפות לדפוס אני ואומרת לו שהוא טועה: בא לי לגלות את ״הסודות״ שלי ולשתף אחרים בהם. נעשה שותף של סודות, ווידויים, וחוויות וחשיפות — אל תטעו הם חלק מן האיתותים וחבל להחמיץ אותם.

יונה הדרי

נשים ביד הלשון

שלושה היבטים בסוגיית הנשים והלשון

מירה אריאל

אחד הנושאים הפופולריים בבלשנות בעת האחרונה הוא נושא הנשים והלשון. עד כה דנו בו בעיקר משני ההיבטים הבאים: דקדוק השפה כמשקף (ומנציח?) את המבנה החברתי הפאטריארכלי, ואמצעים לשוניים המאפיינים את השפה הנשית המיוחדת. היבט שלישי נוסף, אותו אציג בהמשך, הוא "שפת הקונצנזוס", בו אני כוללת את ההנחות המובלעות בשפה, המסגירות את ההסכמה החברתית הכללית לגבי מהות הקיום הנשי.

דקדוק השפה כמשקף את המבנה הפטריארכלי

כדוגמא לסוג זה נהוג להביא את המילה 'אדם', שלמרות שהיא אמורה להתיחס הן לנשים והן לגברים כמעט בכל השפות. מינה הדקדוקי זכר ולא נקבה. ובדומה לכך, השימוש בכינוי ריבוי זכרי ('אתם') גם כאשר נוכחות נשים, אך לעולם לא להיפך ('אתן'). הסבר לתופעה זו ניתן למצוא באבחנה הבלשנית שטבעה תיאוריית ה"סימון" ("markedness"). התיאוריה מבחינה בין תופעה לשונית רגילה, נייטרלית, בלתי־מסומנת, לזו שאינה רגילה, ויש לסמנה בנטיה, או בתוספת מאריכה כלשהי.

מהי תופעה רגילה? בפונטיקה קל יחסית להשיב: צליל רגיל הוא צליל קל להגייה, הרווח בשפות העולם. צליל "מסומן" הינו צליל "מיוחד", קשה להגייה יחסית, נדיר בשפות העולם (פ לעומת ע, למשל). בתחום המורפולוגיה (תורת הצורות) נצפה בהתאם לתיאוריית "הסימון" ש'בית ספר' ייגזר מ'בית' ע"י תוספת מאריכה, ולא להיפך, שכן 'בית' הוא התופעה הסטנדרטית, הרגילה, המצופה, ואילו 'בית ספר' הינו בית "מיוחד", היינו, בית שיוחד למטרה ספציפית. בדומה לכך, 'בית כנסת', 'בית סוהר', 'בית חולים', ועוד. לענייננו חשוב להבין שבדיוק אותם עקורונות המבחינים בין הפשוט למורכב, הנפוץ והנדיר, הם גם המבחינים בין הזכרי לנקבי בשפה. שמות־עצם נקביים גזורים משמות עצם זכריים (ע"י תוספת הברה): ילד + ה = ילדה; חלבן + ית = חלבנית; מהנדס + ת = מהנדסת. אם נרצה "לקרוא לילד בשמו", נוכל לומר שכשם שה־פ נוח, נפוץ, פשוט ובסיסי, "כך גם הגבר". האשה משולה ל־ע. היא אינה "רגילה" אלא "תופעה מיוחדת", וכמו במיתוס הבריאה בבראשית "מאדם לוקחה" — איש + ה = אשה (ואולי מ'אנוש' היא גזורה).

תבנית זו חוזרת על עצמה ברוב שפות העולם כאשר מדובר במין דקדוקי המשקף מין טבעי (מין דקדוקי טהור, כגון העובדה ש'שולחן' הינו ממין זכר ואילו 'תקרה' — ממין נקבה, אינו שיך לעניננו כלל). "טבעי" שלזכר תבחר הצורה הפשוטה, הבסיסית, וצורה מורכבת ומסומנת, הגזורה ממנה — עבור הנקבה. כך הוא המצב באנגלית. למשל Princess (נסיכה) גזורה מ־Prince (נסיך), ארוכה ממנה (בהברה: -ess), ומסומנת כנקבית במפורש. ברם, אין זה נכון שכל הצורות הבסיסיות בדקדוק הנן זכריות... לעג לרש הוא שכאשר הצורה הדקדוקית הנקבית היא הבסיס מדובר במלים כגון: 'זונה' בעברית, או widow (אלמנה, לעומת widow + er = אלמן), nurse (אחות, לעומת male + nurse = אח). מכיון שהצורן הקצר, הפשוט משקף את הבסיסי והנייטרלי אנו למדים שהמצב הרגיל, הבסיסי (והטבעי?) של עיסוק בזנות (באנגלית ובעברית, לפחות), או היות אבל על מות בן־זוג, וטיפול סיעודי (ללא תואר אוניברסיטאי) הוא היות אשה. כך גם היות 'גרוש של...', 'פילגש של...' ו'אלמן של...', ולראיה — אין בנמצא בעברית צורות כגון: *גרושה/*פילגשה/*אלמנה (של שושנה) — צירופים שפירושם היה אמור להיות: הגרוש/הפילגש/האלמן (של שושנה).. הביטויים 'גרושתו', 'פילגשו', ו'אלמנתו' רווחים בשימוש, לעומת זאת. בניגוד לאלה האחרונים, המצב הבסיסי של היות דר', פרופ', יור', עמדות יוקרתיות בחברתנו כפי שהינה היום, הוא היות גבר. בהקשר זה, זכורה לנו החידה אותה לא הצליח ארצ'י בנקר לפתור: פצוע יתום מאביו מובא לניתוח דחוף, אך המנתח (שלא כבעברית, surgeon באנגלית אינו מסומן לגבי מין המנתח) מסרב(ת) לנתחו בטענה: "זה בני!". "איך זה יתכן?", תוהה ארצ'י, "אם הבחור יתום מאביו?". אכן חידה קשה בתרבותנו. מנתח הינו גבר. נקודה.

גם מחוץ ללשון בולטת אבחנה זו בין תופעה

> "... מיד נמצאו הוכחות סטטיסטיות ברורות שנשים נוטות לדבר הרבה פחות מגברים בחברה מעורבת, כלומר אינן מעיזות ליטול את רשות הדיבור. וזאת בניגוד ברור, כמובן, למיתוס לפיו נשים נטלו תשעה קבין של שיחה"

רגילה, נייטרלית — וגברית, לעומת מצב מיוחד, מסומן, שונה מן ה״נורמה״, מסתורי — ונשי. על נקודה זו בדיוק עמדה סימון דה־בובואר בספרה ״המין השני״: הזהות בין 'אדם' ל'גבר', לעומת המין הנשי שהוא ״האחר״ בכל מיני אופנים. אחד האופנים הבולטים הוא הבלטת האספקט המיני (ומנקודת מבט גברית לחלוטין) תוך כדי גימוד תכונות אנושיות אחרות באשה. אשה היא פשוט חור, או נקב, ובלשון נקיה יותר — 'נקבה'. (לגבי נקודה ספציפית זו ראו מאמרן של אורית לביא, אורנה פורת ופנינה פייר בגיליון זה). הגברים כותבים ״ספרות״. אנחנו כותבות ״ספרות נשית״. התרבות מתענינת ב״אדם״ (קרי: גבר), ואילו אנו — בפרטים ספציפיים — ב״אשה״, למשל... המדינה מיוצגת לעתים (בשירי ילדים בעיקר) כנער בשם ישראל, ומה על ישראלה? מדוע אין היא יכולה לייצג ישות כוללת?

אין ספק שעלינו למרוד בתדמית ה״אחר״ (ה״אחרת״) שהודבקה לנו, ושאותה אף הפנמנו לתוכנו. האמנם יש לעשות זאת דרך השפה? האמנם יש להכריז על מרד בשפה? נראה שלא. השפה היא מערכת סימנים קונבנציונאלית ושרירותית מעיקרה. את המאבק יש למקד בדמויות הכעורות העומדות למול ראי השפה, ולא בבבואות המשתקפות בו. יחידות לשוניות יש לתפוס כצורה ואמצעי בלבד, ולא כתוכן מחייב. יש לציין שעד היום אנו נוהגים לומר שהשמש עולה במזרח, בלא להתחייב שאכן השמש היא שנעה, ולא כדור הארץ. האמנם היה גלילאו צריך למרוד כנגד הביטוי הלשוני ״זריחת השמש״ ולא כנגד הכנסיה?

השפה הנשית המיוחדת

על התופעה של שפת נשים ידוע כבר מאז חשפו הבלשנים הסטרוקטורליסטים האמריקאיים שפות אינדיאניות נכחדות. השפה הנשית שונה לעתים עד כדי כך שהיא מהווה דיאלקט לשוני נפרד, בעל דקדוק משל עצמו. למרות שרוב השפות המערביות המוכרות לנו אינן כוללות קונבנציות לשוניות נשיות המצדיקות הגדרת דיאלקט נשי נפרד, הרי שהבדלי הסגנון בדיבור גברי ונשי בולטים למדי. גובה הקול מודגש כמעט תמיד בלשון הנשית, ובעיקר מורגשת העדפת מילים ומבנים מסוימים על פני אחרים. רובין לייקוף, בספרה: ״שפה ומקום הנשים״ (הוצאת הרפר קולופון, 1975) מתארת את המצב באנגלית. ראשית, היא דנה באוצר מילים נשי טיפוסי, מלים כגון ' adorable (נערץ), charming (מקסים), divine (אלוהי). יתרה מזאת, טוענת לייקוף, נשים נוטות להתמש במבנים המשמשים לטענות מוחלשות, הססניות כגון:

זה יפה, **לא!**

אני חושבת שזה יפה.

נדמה לי שזה יפה.

לעומת הקביעה ההחלטית: זה יפה.

בשנים האחרונות החלו בלשנים לעסוק בחקר השיח ולנתח תופעות כגון ״נושא הדיון״ — הנושא עליו נסבה השיחה, ״נטילת רשות הדיבור״, כלומר, ארגון המשתתפים בשיחה באשר למי מדבר מתי וכמה וכד׳..מיד נמצאו הוכחות סטטיסטיות ברורות שנשים נוטות לדבר הרבה פחות מגברים בחברה מעורבת, כלומר, אינן מעיזות ליטול את רשות הדיבור. וזאת בניגוד ברור, כמובן, למיתוס לפיו נשים נטלו תשעה קבין של שיחה. גם נושאי הדיון שהן מעלות נוטים שלא להתקבל לדיון. הגברים, המשתמשים במבנים החלטיים וסמכותיים, הם שקובעים את נושאי הדיון, והם שדנים בו על פי רוב.

שוב, המקבילות ברורות. קולנו לא נשמע ברמה. לקולותינו אין כמעט הד, לא בכנסת ולא בתרבות. הגברים הם שקובעים מהן הבעיות החברתיות ה״רציניות״ העומדות לדיון — ובעיית הנשים בודאי שאינה צצה. על השאלה מה לעשות לגבי היבט לשוני (ותרבותי) זה אין בידי תשובה כה חד משמעית כמקודם. האם לנטוש את השפה הנשית? האם אפשר להשליך מנגד חינוך כה מושרש? האם למרות זאת לנסות ולאמץ את השפה ״הבסיסית״, ״הרגילה״ וה״נייטרלית״? רק כך אנו נתפסות כ״בני אדם״ ולא כ״נקבות סובייקטיביות״. אליה וקוץ בה. ברגע שאנו מאמצות את השפה ״הרגילה״ טוענים נגדנו שאנו בורחות מזהותנו הנשית, שאנו ״גברים״. אנו במילכוד. שפה (וקוד התנהגותי) נשיים נחשבים כבלתי אמינים. שפה (וקוד התנהגותי) סמכותיים ״מוכיחים״ שאיננו נשים. יתרה מזאת, איך לנטרל מאותה שפה נייטרלית כביכול את היסוד הגברי? ושוב, לא בבעייה לשונית עסקינן. בנפשנו היא. איך ליצור לנו זהות נשית חדשה שתהיה אכן שלנו? על ידי דחיית הנשי הסטריאוטיפי? — לא עוד לאק אדום על הציפורניים, עקבים מתנדנדים, מלאכת הרקמה, מילים כמו 'מקסים' והתבטאויות הססניות? על ידי אימוץ ה״נייטרלי״ — חוסר איפור, חספוס, עמידה על זכותנו לדבר; ומה על האגרסיביות הגברית? האם גם היא חלק בלתי נפרד מעיסקת החבילה? מי מסוגל כיום לדעת באמת היכן יש לנתק את הקשר עתיק היומין בין היות ״גבר״ להיות ״אדם״?

שפת הקונסנזוס

ההיבט השלישי בסוגיית הנשים והלשון, אותו כיניתי שפת הקונצנזוס, איננו לשוני בעצם. כוונתי לקונצנזוס של החברה הישראלית לגבי נשים. דיון ישיר בנושא זה מופשט מדי מכדי להיות יעיל, ויותר מזאת, לדיון כזה יש נטייה להפוך לויכוח סרק כאשר המתווכחים דבקים בעמדותיהם ללא יכולת לשכנע האחד את השני. על כן, נוח יותר לדון בו בצורה לשונית, שהיא ״מדעית טהורה״. השפה יכולה לספק לנו במקרה זה הוכחות ״אוביקטיביות״ לגבי העמדה הישראלית הטיפוסית כלפי נשים ונשיות, כמו לגבי נושאים אחרים, הקונצנזוס בקשר לביטחון לאומי, יחס לערבים, יחסי עדות ועוד. יש להבדיל בין היבט זה להיבט הראשון שהזכרתי. אמנם, מבחינה אחת שניהם מהווים הוכחות לגבי דרך הסתכלותנו על האשה, אך יש ביניהם שוני מהותי. ההיבט הראשון כולל יסודות דקדוקיים קפואים, ובכך הם מהווים חלק מדקדוק השפה עצמה, ואילו עתה נעסוק בהשקפות ״החיות״ בתוכנו עד היום ושאין בשינויין משום שינוי השפה. שינויין הינו מהפך חברתי ותרבותי.

בלשנים נוהגים להבחין בין מידע חדש שמנסה הדובר להעביר למאזין לו לבין מידע—רקע, אותו הוא מניח כידוע לנמען.

שלושה היבטים בסוגיית הנשים והלשון

לענייננו חשוב מידע — הרקע הקדם־מונח , כיון שהוא זה שישקף את ההשקפה החברתית המקובלת. למשל:

דני יודע שהנשים חלשות.

במשפט זה, יטען הבלשן, מחדש הדובר שדני יודע משהו, והוא קדם־מניח שהנשים חלשות. סימוכין לזה מביא הבלשן על ידי מבדק השלילה. שימו לב שכאשר נשלול את המשפט לעיל מידע — הרקע הוא עדיין ״הנשים חלשות״:

דני **לא** יודע שהנשים חלשות.

כל מה שהשתנה במשפט השלילי הוא המידע המקורי של הדובר המסויים, היינו, שדני אינו יודע משהו, ולא קדם ההנחה ש״נשים חלשות״. על מנת לראות שקדם־ההנחות משקפות מידע שנחשב ״עובדה״ בעיני החברה נבדוק את שני המשפטים הבאים שהינם מוזרים בברור:

דני יודע שהעולם שטוח.

דני לא יודע שהעולם שטוח.

הסיבה לכך היא שמבנים מסויימים (ובמקרה זה המשפט המשלים של הפועל ׳ידע׳) מיועדים ל״עובדות״, ואילו ״העולם שטוח״ אינו ״עובדה״ בחברתנו כיום. מכאן שדובר השפה נאלץ לקחת בחשבון שבמבנים מסוימים עליו לשבץ אך ורק מידע מקובל, ועבור דעות מקוריות שלו עליו להשתמש במבנים אחרים.

קיימים סמנים לשוניים שונים ורבים אשר תפקידם להצביע על כך שהמידע הינו קדם־מונח (במונחים בלשניים), או ״עובדה״ ידועה ומקובלת על הכל (במונחים ״בלתי מדעיים״). פעלים מסויימים (׳ידע׳, ׳הצטער׳ ועוד) קדם מניחים את משלימיהם המשועבדים. שמות עצם מיודעים (המסומנים בהא היידוע) קדם־מניחים שהאוביקטים אליהם הם מתיחסים קימים במציאות. **השולחן** (לעומת ׳שולחן׳) מניח שקיים שולחן מסוים אליו מכוונים דברי. תארי הפועל העבריים, ׳הרי׳, ׳הלא׳, ׳והך׳ קדם־מניחים שהטענה אותה הם מתארים ״אמיתית״ — לדעת ה״קונצנזוס הלאומי״.

מצוידות במבוא תיאורטי פשטני זה יכולות אנו לדלות בעיתות הפנאי שפע של ״פנינים״ עיתונאיות ואחרות, המיצגות את הקונצנזוס הלאומי לגבי נשים, כפי שהוא מתבטא במבנים קדם־מניחים. אצטט רק מקצת מן המקרים. מ״ידיעות אחרונות״ אנו למדות שאין זו דעתו האישית או המקורית של המרואיין שעל האשה ״להיות רכה ועדינה״. הוא מתיימר רק לחזור על דעה מקובלת, או עובדה, כפי שמציין הסמן הלשוני ׳הרי׳:

״גורמים נזק לאשה״, הוא מתמרמר, ״**הרי** היא צריכה להיות רכה ועדינה״ (ראיון עם גבר על שחרור האשה, **ידיעות אחרונות** 3.1.79).

איש אוניברסיטה ידוע צוטט כאומר: ״זה טבעי, **הרי** נשים צריכות לגדל ילדים...״.

שמות עצם מיודעים, כפי שהזכרתי לעיל, אף הם אמצעי לשוני קדם־מניח. כין שכך, נהוג להשתמש בשם־עצם מיודע כאשר המידע המוצג נחשב לעובדה קיימת. עתה נוסיף לכך את התהליך הלשוני הקרוי נומינליזציה, שפירושה הפיכת משפט שלם לשם־עצם כגון: סגן מורנט רצח את השבויים (=משפט) רציחת השבויים בידי סגן מורנט (=שם־עצם). ההבדל בין המשפט לעיל לבין שם־העצם הגזור ממנו הוא שזה הראשון עשוי להתפס כטענה מקורית העומדת לדיון, ואילו שם־העצם מתפרש כעובדה מוכחת. אין פלא, אם כך, שסניגורו של סגן מורנט (בסרט ״משפטו של סגן מורנט״) מנתר ממקומו לשמע דברי הקטגור ״רצח השבויים״ וטוען שיש למחוק זאת מן הפרוטוקול. לטענתו, עדיין לא הוכח שהשבויים בכלל נרצחו (ולא מתו). חבל שלנו, הפמיניסטיות, אין סניגור נאמן שכזה. ב״על המשמר״ קראתי על ״איבתן המופגנת של הפמיניסטיות לגברים״ — עובדה מוגמרת, ולא טענה שצריכה לעמוד במבחן. לשון אחר, אפשר להתווכח על הטענה:

הפמיניסטיות שונאות את הגברים.

אפשר לשלול זאת, היינו:

לא נכון, הפמניסטיות אינן שונאות את הגברים.

אי אפשר להתווכח עם שם־עצם שאמור לייצג מושג קיים, היינו ״שנאת הפמיניסטיות לגברים״. אז אני קמה ואומרת: אנא, מחקו מושג כוזב זה מן הפרוטוקול!

אזכיר רק עוד שני סממנים לשוניים היכולים לעזור לנו לשלוף את הנחות ״הקונצנזוס הלאומי״ מתוך התבטאויותינו הלשוניות. מילות הניגוד, ׳אבל׳, ׳ברם׳ ועוד... משמשות כשיש למולנו שתי תופעות מנוגדות. שוב, מהו ניגודו של דבר מוכתב לנו תרבותית. מכיון שאצל גבר ״אין ניגוד בין היות קארייריסט ונשוי״ מוזר לומר:

הוא נשוי אבל הוא קארייריסט.

אין זה מוזר לומר:

היא נשואה אבל היא קארייריסטית.

מכיוון שבחברתנו מקובל שיש ניגוד בין היות אשה נשואה וקארייריסטית. ולבסוף, הביטוי הלשוני, ׳דווקא׳ שמשמעותו — המידע הנמסר הינו בניגוד לציפיות. למשל:

היינו בטוחים שרינה תנצח (=ציפיה) ובסוף **דווקא** שושנה הגיעה ראשונה (הפיכת הציפיות).

שוב, ציפיות אינן בהכרח דבר אישי. יש מקובלות צפויות, למשל, שטנקיסטית/רווקה/גרושה/אשה קארייריסטית הינה אשה מכוערת (= דחויה על ידי גברים). אין ציפיה כזו לגבי גברים. לכן ״טבעי״ לומר: דפנה טנקיסטית/גרושה, והיא **דווקא** יפה! ומשונה לומר:

דני טנקיסט/גרוש, והוא **דווקא** יפה!

ובכיוון אחר מאשר מלים ומבנים קדם־מניחים, ערכתי אני מחקר לגבי המבנה התחבירי המורכב משם פרטי המלווה במשפט זיקה הפותח במילים: ״מי ש... ״. למשל:

אנסטאס מיקויאן, מי שהיה נשיא בריה״מ בין השנים 1964 ל־1965... (מעריב, 22.10.78). מבנה זה משמש להצגת אחמ״יים בלבד. מכאן נבין את טבעיותו של המשפט על מיקויאן, ואת אי־קבילותו של המשפט שהמצאתי על חיים מוסקוביץ׳:

חיים מוסקוביץ׳, מי שהיה איתי בגן חובה, נרשם אתמול לאוניברסיטה.

בידינו כלי אובייקטיבי, אמפירי לבדוק את ״מעמד האשה״. כמה מאיתנו נחשבות לאחמ״יים (אחמ״יות)? המימצאים עגומים. רק 26% מהמקרים שהכילו מבנה זה נשמרו לנשים בעיתונים שבדקתי. יתרה מזאת, 11% ייחסו את חשיבות האשה לבעלה, גם אם יש לה מעמד אח״מי משלה:

ליב אולמן, מי שהיתה תגליתו ואשתו של אינגמאר ברגמן...(להיטון 12.10.78)

ולא: ליב אולמן, מי שהתפרסמה כשחקנית מעולה... (ובענין זה ראו גם ״על בורות הנוער״ בגליון זה). 5% היו מקרים בהם התפרסמה האשה בזכות יופייה כדוגמת:

הדוגמנית מירי זמיר מי שהיתה מלכת יופי... (לאשה, 9.10.78).

ורק 10% מביטויי ה״מי ש..״ הציגו נשים תוך התייחסות למעמדן הקארייריסטי — הצגה שהינה טיפוסית לגברים בלבד בחברתנו. (הם נשאלים בדרך כלל למקצועם, אנו, לעיסוקו של הבעל...).

אחרון אחרון חביב, התאור החיצוני התופס חלק כה נכבד בתאור האשה, שלא כמו אצל הגבר. ״את״, ירחון המעלה דעות פמיניסטיות מדי פעם, נוהג בקביעות לתת תאור חיצוני של האשה בה הוא דן. יתרה מזאת, כשמאמר עוסק באשה קארייריסטית או פמיניסטית (רחמנא ליצלן) מודגש לקוראות ״את״ שהאשה נאה ומטופחת, לעתים בניגוד משווע לתמונתה המצורפת... לכאורה, נקודה תמימה וטריביאלית. למעשה זהו חיזוק לדימוי הנשי הסטריאוטיפי לפיו האשה היא קישוט חסר תוכן (אשה נאה, דירה נאה וכלים נאים מרחיבים דעתו של אדם — אגב, זוהי גם דוגמא טיפוסית לזהות בין ׳אדם׳ ל׳גבר׳).

ועל זה יש להלחם. על הדימוי שלנו בכלל, ועל הדימוי שלנו באמצעי התקשורת בפרט. על

על ״יבורות

יורם המזרחי מדווח לנו ב״הארץ״ (5.10.81) על מבחן בקיאות שנערך בין כמה עשרות מילדי הצפון. תגובתו הינה תדהמה מוחלטת ממימדי הבורות בקרב ילדי ישראל. ואני דוקא התרשמתי להיפך! הופתעתי לגלות עד כמה עמוקה הבנתם את עולמנו!

ובמה דברים אמורים? ילד שנשאל ״מיהו הרצל?״ ענה: ״הקים את הר הרצל״. ״הרמב״ם?״ — ״רב ידוע״, באה התשובה. אכן, בורות, ובכך צודק המזרחי. ברם, קשה להתעלם מן האינטליגנציה הטבעית, בה בורכו ילדי ישראל. סביר ש״הר הרצל״ קשור ב״הרצל״ כשם ש״פיסטור״ קשור ב״לואי פסטר״. סביר ששם הבנוי מראשי תיבות ופותח באות ר׳ הינו שמו של רב ידוע —

״הקונצנזוס הלאומי״ המשתקף בסגנון הדיבור והכתיבה. אין אנו בובות לקישוט, מכונות להולדת ילדים ולגידולם, יצורים תלויי גברים ועוד תאורים מעוותים היוצאים מבדיקת מיבנים קדם־מניחים לשוניים. אם נצליח במאבקינו תשתנה תדמיתנו באמצעי התקשורת והתוכן שהובא עד כה במיבנים קדם־מניחים מהסוג שהזכרתי ייעלם מן השטח. במיבנים מסוג זה אין טעם או צורך להילחם במישרין. אין תקשורת אפקטיבית בלעדיהם. עליהם להתמלא, פשוט, בתוכן אחר, שוויוני יותר. אין גם צורך להאבק במיבנים דקדוקיים קונבנציונאליים קפואים (המין ״הבלתי מסומן״ בשפה, למשל) כי אלה ישארו אמנם, אך הם יתרוקנו במשך הזמן מתוכנם השוביניסטי, כפי שקרה לביטויים דקדוקיים

הנוער״

מירה אריאל

השוה: רשב״ג, רש״י וכד׳...

רוצה לומר, ילדי ישראל אמנם בורים, אך ניחושיהם מראים על בקיאות כללית ועקרונית יותר, המתעלה מעל לפרטים קלי ערך... ומה לכל זאת ולנשים? ובכן, גם על נשים נשאלו הקטנים. ״מיהי מרגרט תאצ׳ר?״. ״אשתו של חיל אנגלי שהתעוורה במלחמה״, ״חברה של מלך״, ״אחות אנגליה״. ״ואליזבט?״ ״האמא של הנסיך צ׳ארלס״. ושוב, הבורות חוגגת, אך הידע הכללי מושלם. אשה מתפרסמת לעיתים כאחות (פלורנס נייטינגייל), אך בעיקר בזכות שייכותה או סמיכותה לגבר, ומכאן הניחושים: ״אשתו של...״, ״חברה של...״, ״אמא של...״ וזו אמת כללית בחברתנו, לא כן? הידד לילדי ישראל שכבר קלטו זאת בגילם הרך!

רבים שהתרוקנו מתוכנם המילולי המקורי (״השמש העולה״, או המילה ״לגבי״ הגזורה מ״גב״ אך אינה מתייחסת כיום לאותו איבר בגוף, המילה ״אשרי״ התאומה למילה ״אתר״ אך ריקה כיום מתוכן מילולי).

במלים אחרות, לדעתי, עלינו להניח לדקדוק השפה (ההיבט הראשון) ולתפסו כמערכת סימנים שרירותית, מתוך תקווה שאין השפה מגבילה את המחשבה, אך אל לנו להרפות מן המאבק החוץ־לשוני, היינו, זהותנו ודימויינו כנשים. לצורך מאבק זה ניתן להשתמש בשפה כהדגמה למיבנה הפטריארכלי של חברתנו (ההיבט השלישי), אך מגוחך לראות בשפה עצמה אוייב. לא ברור לי מה יש לעשות במקרה הביניים הסוציו־לשוני (ההיבט השני), שאינו דקדוקי טהור, ואף חוץ־לשוני טהור אינו. כוונתי להיבט שכיניתיו ״שפת הנשים המיוחדת״. אז הבה נתלבטה...

יחס החברה הישראלית אל האשה על פי השפה

אורית לביא, ארנה פורת, פנינה פייר

הנושא של ״שפה ומחשבה״ העסיק את הפילוסופים מאז ומתמיד. עד כמה מכתיבה התרבות את לשון הדיבור? האם מגבילה לשון הדיבור את אופן החשיבה? כמובן שאין בכוונתנו לענות על שאלות כלליות אלה. ברצוננו רק להציג מחקר שערכנו אנו, מחקר המראה שאכן משקפת השפה מחשבות, פחדים ודעות קדומות של יוצריה ודובריה. ההיבט שבחרנו אנו לבדוק הוא יחס החברה הישראלית אל האשה, כפי שהוא משתקף מתוך השפה העברית.

מחקרים בלשניים רבים הצביעו לא מכבר על השוני הקיים בין שפת האשה והגבר, שוני המצוי בחברות רבות. מחקרים אלה עוסקים בדיבור אל נשים, על ידי נשים ועל נשים:

(1) בדיבור אל נשים, א. ניתן למצוא הבדל בדרך הפנייה אל גבר ואל אשה בעלי אותה עמדה ודרגה. המינוח שמשתמשים בו לצורך פנייה לאשה הוא בדרך כלל פחות מכובד מן המינוח המשמש כפנייה לגבר (שם פרטי לאשה, מר... לגבר). ב. מאחר והשפה היא פעילות גומלין חברתית, ישנם נושאים מסוימים שאין לדון עליהם עם אשה (לדוגמא: גיל, דת ומין).

(2) בדיבור על ידי נשים — ניתן להבחין ברמות אינטונציה שונות, איכות שונה של קול, ובחירה שונה של מונחים. האשה משתמשת במלים ״יפות״ יותר, מילים שמביעות רגשות. הנורמות שונות: מה שמהוגן לגבר לא תמיד מהוגן לאשה (מילות טאבו, בדיחות ״מלוכלכות״). בנוסף לכך, ניתן לראות שנשים משתמשות בעקביות במונחים הקרובים יותר לסטנדרט המקובל והשמרני, לעומת גברים, שנוטים להשתמש בסלנג ובז׳ארגון.

(3) בדיבור על נשים מזכירים המחקרים שמות שונים שנותנים למינים השונים. שמות נשיים מעבירים מסר של קטנות, חולשה, עדינות ורכות (שירה, טובה, עדינה, יפה, נאוה), בעוד שהשמות הגבריים מתקשרים לחוזק, גודל וקשיחות (אריה, עוזי, אייל).

מחקרנו זה התמקד בהיבט אחר של סוגייה כללית זו. לייקוף (1975) ושמלץ (1976) בחנו מושגים באנגלית שהחלו כמושגים נייטראליים ואפילו בעלי קונוטציות חיוביות, ועברו תהליך הדרגתי שבראשיתו היו לו השלכות שליליות, אחרי פרק זמן הם נעשו פוגעניות, ובסיום התהליך הם הפכו להשמצות על רקע מיני. העובדה שדווקא מושגים נשיים נמשכים לכיוון השלילי והמעליב נלמדת מזוגות מילים שבהן לתואר הנשיי התווספו קונוטציות שליליות שלא התווספו לתואר הגברי המקביל. לייקוף ושולץ הגבילו את מחקריהן לשפה האנגלית בלבד. המקרה הקלאסי לתופעה זו הוא הזוג master (אדון) ו־ mistress (גברת בעבר — פילגש בהווה) שהחלו דרכם כשווים.

מחקרנו בא לבדוק את התופעה בשפה העברית. מבחינה אופרטיבית נבדקה תופעה זו באמצעות שני שאלונים מקבילים, האחד מנוסח בלשון זכר והאחר בלשון נקבה, שחוברו על ידינו. על כל שאלון ענו מאה נבדקים, רובם סטודנטים למדעי הרוח.

להלן השאלונים ותוצאותיהם:

שאלון א׳

א: היית אתמול במסיבה?

ב: כן.

א: ראית את המכשפה ההיא?

א מתכוון ל·
1) קוסמת (0%)
2) לאשה רעה (90%)
3) לא יודע/ת (10%)

שאלון ב'
א: היית אתמול במסיבה?
ב: כן.
א: ראית את המכשף ההוא?

א' מתכוון ל:
1) קוסם (60%)
2) איש רע (0%)
3) לא יודע/ת (40%)

שאלון א'
א: תראה את הפרה ההיא

א' אמר זאת כש —
1) הוא מצביע על אשה שמנה (100%)
2) הוא מצביע על פרה (0%)
3) לא יודע/ת (0%)

שאלון ב'
א: תראה את הפר ההוא.

א' אמר זאת כש —
1) הוא מצביע על איש שמן (40%)
2) הוא מצביע על פר (40%)
3) לא יודע/ת (20%)

שאלון א'
א: אתמול נהניתי משרותיה של צילה
ב: כן, הבחורה ממש מקצועית.

ב' מתכוון שצילה:
1) מתמחה בעבודה מכובדת כלשהי (100%)
2) זנזונת (70%)
3) לא יודע/ת (20%)

שאלון ב'
א: אתמול נהניתי משרותיו של דני
ב: כן, הבחור ממש מקצועי.

ב' מתכוון שדני:
1) בעבודה מכובדת כלשהי (100%)
2) "זנזון" (0%)
3) לא יודע/ת (0%)

שאלון א'
א: תגידי, מי זאת הבחורה שענתה לטלפון?
ב: זאת היתה העוזרת.

ב' התכוונה ל·
1) עוזרת בית (70%)
2) אסיסטנטית (10%)
3) לא יודע/ת (20%)

שאלון ב'
א: תגידי, מי זה הבחור שענה לטלפון?
ב: זה היה העוזר.

ב' התכוונה ל:
1) מנקה/שרת (0%)
2) אסיסטנט (100%)
3) לא יודע/ת (0%)

שאלון א'
א: רותי, היא פצצה אמיתית
ב: כן, חתולה אמיתית

ב' מתכוון שרותי:
1) סקסית וחושנית (100%)
2) לא נאמנה (0%)
3) לא יודע/ת (0%)

שאלון ב'
א: דני הוא חתיך עולמי
ב: כן, חתול אמיתי

ב' מתכוון שדני:
1) סקסי וחושני (10%)
2) לא נאמן (30%)
3) לא יודע/ת (60%)

שאלון א'
א: ראיתי אתמול את סימונה לבד בפאב
ב: כן, היא שובבה

ב' אומר 'שובבה' כ:
1) כינוי חיבה (30%)
2) כינוי גנאי (60%)
3) לא יודע/ת (10%)

שאלון ב'
א: אתמול ראיתי את רוני לבד בפאב
ב: כן, הוא שובב

ב' אומר 'שובב' כ:
1) כינוי חיבה (90%)
2) כינוי גנאי (10%)
3) לא יודע/ת (0%)

שאלון א'
א: אני מרגיש שאני צריך אשה

א' צריך:
1) ידידה לדבר איתה (0%)
2) אשה לצורך קיום יחסי מין (60%)
3) לא יודע/ת (40%)

שאלון ב'
א: אני מרגישה שאני צריכה איש*.

א' צריכה:
1) ידיד לדבר איתו (20%)
2) גבר, לצורך קיום יחסי מין (10%)
3) לא יודע/ת (70%)

שאלון א'
א: בחיי שרונית מתנהגת כמו כלבה
א' התכוון ש:
1) רונית נאמנה (0%)
2) רונית רעה (100%)
3) לא יודע/ת (0%)

שאלון ב'
א: בחיי שרוני מתנהג כמו כלב.

א' התכוון ש:
1) רוני נאמן (50%)
2) רוני רע (40%)
3) לא יודע/ת (10%)

שאלון א'
א: אתה יודע, המון גברים באים לסימונה.
ב: כן, לזאת יש לב רחב.

ב' התכוון ש:
1) סימונה היא טובת לב (20%)
2) סימונה היא זנזונת (80%)
3) לא יודע/ת (0%)

שאלון ב'
א: אתה יודע, המון נשים באות לסימון
ב: כן, יש לו לב רחב

ב' התכוון ש:
1) סימון הוא טוב לב (80%)
2) "פושטק, שנותן לכל אחת" (20%)
3) לא יודע/ת (0%)

שאלון א'
א: אתה מכיר את רונית?
ב: עזוב, רווקה זקנה.
ב' התכוון ש:
1) רונית בת 32 (70%)
2) רונית בת 60 (0%)
3) לא יודע/ת (30%)

---

*העובדה ש'איש' מוזר בהקשר זה היא הנקודה המוכחת. כלומר, לגבי גברים יש אבחנה בין 'איש' לבין 'גבר' כאשר רק השני כולל קונטציות מיניות, ואלו לגבי אשה אין אבחנה שכזו. "כולה מיניות".

שאלון ב׳
א: אתה מכיר את עקיבא?
ב: עזוב, רווק זקן

ב׳ התכוון ש:
1) עקיבא בן 32 (0%)
2) עקיבא בן 60 (80%)
3) לא יודע/ת (20%)

לאור התוצאות ניתן לומר כי התופעה אכן קיימת גם בשפה העברית. למושג הנשי אכן מתווספות קונוטציות שליליות שלא מתווספות למושג הגברי המקביל. לדוגמא, נשווה את חוסר הנזק שבמושג ׳מכשף׳ — אף אחד מן הנשאלים לא סווג אותו תחת האפשרות ׳גבר רשע׳, לעומת הטלת הדופי הנרמזת במושג ׳מכשפה׳ — 90% מן הנשאלים סווגו מכשפה כ׳אשה רעה׳. אף לא אחד סווג אותה בקטיגוריה חיובית. להיות זקנה, שמנה ו״משלומפרת״ זה דבר לא יסולח לאשה. הקונוטציות השליליות שנוספו למושג ׳פרה׳ מתייחסות בעיקר לאשה. עד כדי כך ש־100% מן הנשאלים קשרו פרה עם אשה שמנה. הכינוי בהמה גם הוא מתייחס כמעט רק לאשה, ומרמז בנוסף לתכונותיה החיצוניות גם על התנהגות ורמה מוסרית ושכלית ירודה.

> **יש לה לב טוב** כינוי לבחורה המוכנה להתמסר בקלות. היא מוכנה לצאת עם כולם. יש לה לב טוב.

לייקוף (1975) הדגישה שמטאפורות ותוויות נוטות לקבל מגוון משמעויות רחב כאשר הן מתייחסות לגבר, בעוד שמטאפורות המתייחסות לאשה הן בעלות משמעות צרה יותר וכוללות בתוכן התייחסויות מיניות. לייקוף משתמשת במושג ׳מקצועי׳ כדוגמא. אם ייאמר על גבר שהוא ׳מקצועי׳ מרומז בכך שהוא משתייך לאחד המקצועות המכובדים. אם נכנה אשה ׳מקצועית׳ אנו רומזים בכך על היותה זונה. 100% מן הנשאלים ייחסו למונח ׳מקצועי׳ קונוטציה חיובית ומכובדת, לעומת 70% שייחסו למונח ׳מקצועית׳ משמעות של ׳זנזונת׳.

השוואה בין המטאפורות ׳חתול׳ ו׳כלב׳ כפי שהן מתייחסות לשני המינים מדגישה שנית את ההשלכות המיניות המתווספות למושגים הנשיים בלבד. ׳חתול׳ התפרש במטאפורה המקורית כאדם לא נאמן, אולם במהרה נעשה ספציפי לאשה ונוספה לו משמעות מינית ברורה. כל הנשאלים ללא יוצא מן הכלל סווגו ׳חתולה׳ תחת המשמעות ׳סקסית וחושנית׳. לעומת 10% שעשו כך עם המושג ׳חתול׳. מתוצאות השאלון נובע כי המילה ׳כלב׳ רק לעתים נושאת משמעות משמיצה. ניתן גם למצוא ׳נאמן כמו כלב׳ — ואמנם 50% מן הנשאלים סווגו ׳נאמן׳ כקונוטציה ל׳כלב׳. לעמתו ׳כלבה׳ מובנה קרוב יותר למלה האנגלית bitch. 100% מן הנשאלים סווגו את המונח ׳כלבה׳ תחת ׳אשה רעה׳ (למלה bitch באנגלית משמעות מינית המקבילה ל׳זונה׳).

המושג ׳עוזרת׳ נתפס בהכרתנו כ׳עוזרת בית׳ בעוד שהמושג ׳עוזר׳ מתפרש כאסיסטנט. 100% מן הנשאלים סווגו ׳עוזר׳ תחת האפשרות ׳אסיסטנט׳, לעומת 70% שסווגו עוזרת כ׳עוזרת בית׳. מחקר שערכה דר׳ ורד קראוס מהאוניברסיטה העברית, עסק בסילום יוקרת המקצועות. תופעה מענינת היא כי רוב המקצועות המדורגים מופיעים בלשון זכר (קבלן, נהג, שען). רק מקצועות בודדים, כנראה נשיים במיוחד, הוזכרו בנקבה (אחות מוסמכת, גננת, מטפלת ועוזרת בית). בעוד שעובד נקיון דורג בעשירון הלפני אחרון, דורגה עוזרת הבית בעשירון התחתון. יותר מכובד להיות ׳עוזר בית׳ מאשר ׳עוזרת בית׳ (מתוך מאמר של מיכל מ. חן — ״מעריב״ קריאת ביניים, 1981). כשאנו משתמשים במילה ׳עוזרת׳, המובן של עובדת ניקיון כל כך ברור עד כי כאשר נרצה לומר את צורת הנקבה של עוזר למנכ״ל נאמר... עוזר למנכ״ל (מתוך המילון העולמי לעברית מדוברת של בן אמוץ ונתיבה בן יהודה).

בחורה שעברה את גיל ה־30 ולא נישאה מכנים אצלינו ׳רווקה זקנה׳ ואפילו אם היא צעירה ותוססת... ובחור שלא נישא? קוראים לו ׳רווק מבוקש׳ (מתוך ״אשרי רווק אני״ — כתבה מעתון ״את״, מאת יסמין לב־רם). תוצאות המחקר מאשרות זאת — 70% מן הנשאלים שייכו את המונח ׳רווקה זקנה׳ לגיל 32, לעומת 80% ששייכו ׳רווק זקן׳ לגיל 60. אף אחד לא מצא שגיל 32 מצדיק את הכינוי ׳רווק זקן׳ לגבר ואף אחד לא חשב שגיל 60 הוא הגיל האופייני לרווקה זקנה.

המגמה להעניק לתארים הנשיים קונוטציות מיניות מסתמנת בברור. ׳שובב׳ הוא כינוי חיבה לאדם. 90% מן הנשאלים ענו כך, לעומת ׳שובבה׳ שהוא כינוי גנאי — אך לא אחד סווג ׳שובבה׳ ככינוי חיבה. גם הצרוף ׳לב רחב׳, כאשר הוא מיוחס לאשה משמעותו מרמזת על כך שהבחורה מוכנה להתמסר בקלות. במשאל שערכנו 80% מן הנשאלים ציינו שסימונה בעלת ה׳לב הרחב׳ היא זנזונת, לעומת 50% שטענו כי סימון בעל ה׳לב הרחב׳ הוא אדם טוב לב.

העובדות מדברות בעד עצמן. אין ספק שהמחשבה (השוביניסטית) השפיעה על השפה. אוי לנו אם נמצא עצמנו לכודות בסבך השפה בשל השפעת הגומלין של השפה על אופן החשיבה.

שיפור במעמד האשה: אנקדוטה לשונית

מחקרים בלשניים מורים שכאשר מונים דוברים רשימת חפצים, תכונות או פעולות אין סדרם שרירותי כלל ועיקר. אחד השיקולים המכריעים לטובת סדר זה או אחר הינו ״חשיבות״ הדבר. העיקרון המדריך קובע שתחילה תצויין היחידה החשובה, ואילו הסוף שמור לפחותים. למשל, נוהגים לומר ״לחם וחמאה״ ולא ״חמאה ולחם״, שכן המרכיב העיקרי הינו הלחם ולא החמאה. גם בני האדם מסודרים בצורה היררכית, מסתבר: ״עשיר ועני״ ולא ״עני ועשיר״, ״אדונים ומשרתים״ ולא ״משרתים ואדונים״. מכאן גם נבין את ״טבעיותו״ של הצרוף: ״גברים נשים וטף״ לעומת מוזרותם של ״טף נשים וגברים״ (הסדר האופטימלי מהבחינה הפונטית) או: ״נשים טף וגברים״ וכד׳... יש לציין שבהקשר של מילות נימוסין מתהפך הסדר. כמו שאת הפעוט יש ללמד שאין לומר: ״אני ודני״ אלא ״דני ואני״, כך גם הסדר ה״טבעי״ של ״גברים ונשים״ מתחלף ב״גבירותי ורבותי״ בהקשר הפורמלי.

הסדר על פיו מקדים הזכר את הנקבה לא מפתיע בחברה פאטריארכלית כמו שלנו. המקרא, לעומת זאת, מזמן לנו הפתעה אחרת בענין זה. ראשית, נראה שבאופן עקבי מצויין הזכר לפני הנקבה:

״לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך...״

״כבד את אביך ואת אמך״ (שמות כ׳)

ברם המשפט הבא מצביע על כך שלא רק שהאשה נחותה לעומת הגבר, אפילו חפץ דומם כ״בית״ חשוב הימנה:

״לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך״ (שמות כ׳).

ספר דברים, המשקף תקופה מאוחרת יותר, מנסח חוק זה בשינוי סדר קל:

״ולא תחמד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך״ (דברים ה׳).

וגם חז״ל דרשו:

״שלשה דברים מרחיבים דעתו של אדם: אשה נאה, דירה נאה וכלים נאים״.

והנה לנו ההוכחה שחל שיפור במעמד האשה! האשה מקדימה את הבית בספר דברים ואצל חז״ל, משמע עלתה חשיבותה ואף עוברת את זו של הבית, והרי זה הישג מכובד...

מירה אריאל

אביבה עין גיל מראיינת את

דליה פילבסקי מרכזת לימודי המשך במשרד הבריאות, אגף הסיעוד

סיעוד

ש: הגדרנו את הנושא כעימות שיש בין הסיעוד לרפואה, כאילו עומדים כאן שני עולמות אחד מול השני. איך את מגדירה את הסיעוד?

ת: הרפואה מתמקדת **ברפואה** בעוד שהסיעוד מתמקד **באדם** שעובר משבר רפואי או נפשי. לסיעוד יש כמה הגדרות, אך תהיה הפילוסופיה המיקצועית של האחות אשר תהיה, עבודתה מעמידה אותה בקונפליקט עם הרפואה, וזאת משתי סיבות עיקריות: האחת היא שהסיעוד — אחד המיקצועות העתיקים בעולם — היה תמיד תחת החסות הרפואית. הסיבה השניה היא שהמיקצוע מורכב ברובו הגדול מנשים. אומנם עכשיו מתקבלות הנשים ברצון למאגר עבודה זה, בניגוד לתקופות היסטוריות שונות בהן לא הגיעו נשים למעגל העבודה, אך היחס לנשים נשאר כשהיה, ולכן היחס למיקצוע שמורכב מנשים נשאר כאל מקצוע נחות.

המקצוע קיבל את איפיונו על־ידי פלורנס נייטינגל. לפני כן מילאו תפקיד זה בעולם המערבי נשים משני סוגים: נזירות, מתוך תפיסת עולם דתית, ונשים מהמעמד הנמוך ביותר של החברה, לצורכי פרנסה. אלה ואלה מילאו בעצם את התפקיד של "אמא", והמקצוע התפתח בהתאם לכך. הנזירות טיפלו בחלק הריגשי של הסיעוד ונשי המעמד התחתון עסקו בפעילות הטכנית של ניקיון, רחצה, כביסה וכו׳.

פלורנס נייטינגל הייתה צריכה להיאבק, מצד אחד, בעולם גברי סגור ונוקשה, הוא עולם הרפואה, ומצד שני, בעולם הנשים המסורתי שקשור לבית, על כל מה שמשתמע מזה. כדי להצליח היא פנתה לבנות האריסטוקרטיה המשכילות יותר, שחיפשו דרך ביטוי להשכלתן וכישרונותיהן. זה המקור למה שאנו קוראות כיום "אחות מוסמכת", ולכן דבק בתפקיד זה משהו מהאליטיזם.

בנוסף לזה קיימת שאלת תדמיתה של האחות בעיני המטופל. החולה זקוק לתמיכה והזדהות עם הסבל שלו, תכונות המיוחסות בדרך כלל ל"אמא". החברה מצפה שהאחות תתנהג כאמא, הרי קוראים לה "אחות רחמניה". חלק מהאחיות רואות בזה את עיקר תפקידן ומתעסקות פחות בחלק המקצועי.

ש: אני מבינה שהקונפליקט בין הסיעוד לרפואה קיים לאורך כל הדרך; אולי נפרק אותו לפרטיו, ונתחיל בהוראת הסיעוד. מי קובע מה צריכה האחות ללמוד?

ת: הוראת הסיעוד נעשתה כל השנים על־ידי רופאים, והשאירו מעט מאד לאחיות עצמן לקבוע משהו בהכשרתן: עד היום ישנו קונפליקט חזיתי עם הרפואה בנושא זה. ככל שהרפואה מתקדמת, מחייב הדבר את האחות להבין יותר ברפואה ולא רק בפסיכולוגיה. היום יש התפתחות ויש תנועה להרחבת ההשכלה של האחות. התוצאה היא הרחבת התפקיד והגברת הביטחון שלה להחליט החלטות ולבקר. ברגע שהאחות מקבלת השכלה יותר גבוהה, היא יכולה יותר לשפוט את עבודתם של הרופאים, והם רואים זאת

כאיום על מעמדם וסמכותם המיקצועית. מסיבות אלה מנסה הרפואה לשמור בידיה את הוראת הסיעוד; לדוגמא: בית־הספר האקדמי לסיעוד כפוף לפקולטה לרפואה, ולמרות שהיום יש אחיות בעלות תארים בחינוך ובסיעוד, שיכולות לקבוע תכניות לימודים, מתנהל מאבק מתמיד עם הרופאים על תכני הלימוד. דרישת האחיות להשכלה ברמה אוניברסיטאית עדיין לא מקובלת על עולם הרפואה. התפיסה הרווחת עדיין היא, שהאחות צריכה להיות נושאת כליו של הרופא. התגובה הראשונה מצידם היא של זילזול, כמו לדוגמא: "האם צריך להגיש לחולה סיר בצורה אקדמית?". סיבה אחרת להתנגדות היא, שבמצב של מחסור בכוח־אדם הולכות האחיות ללמוד במקום לעבוד. הרופא לא רק רשאי, אלא גם מעודדים אותו, לגשת לספריה, לכתוב עבודות, לעסוק במחקר, להשתתף בישיבות — צוות ולייצג את המקצוע בקונגרסים. האחות צריכה להיאבק כדי לעשות כל אותם דברים, ואם היא מצליחה, היא זוכה לביקורת: עיסוקים אלה ניקראים "ביזבוז זמן", "בריחה" וכו׳.

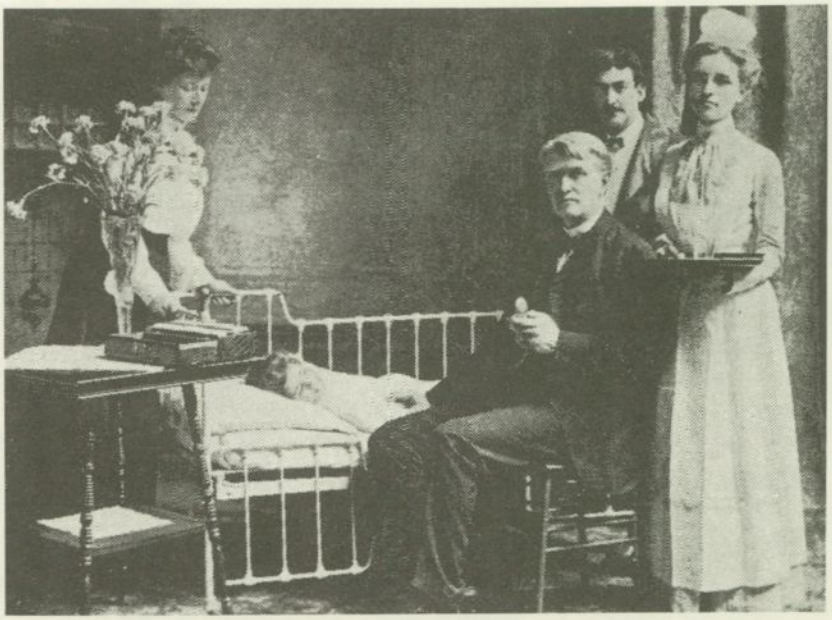
ש: עולם הרפואה נראה כ"עולם גברי" עם ערכים "גבריים" של סמכותיות ותחרותיות לעומת הסיעוד שהוא מעין "עולם נשיי". האם זה מתבטא גם בחלוקת התקציבים, שחלק הארי מגיע ל"עולם הגברי"? נוסף לכך, האם מתפתחים קונפליקטים ישירים של גבר — אשה?

ת: התפקידים הניהוליים, רובם ככולם, הם בידי גברים; לכן גם ברמה הגבוהה של התפקיד הסיעודי המצב הוא של גבר בתפקיד בכיר מול אשה. דיקני הפקולטות לרפואה באוניברסיטאות הם גברים; מנהלי מחלקות בבתי־חולים הם גברים; אין אף אשה מנהלת בבית־חולים; רק בשרותי בריאות הנפש יש אשה מנהלת; הנשים מגיעות למחקר אבל לא לניהול.

הרופאים רואים באחיות מנהלות־בית ולא תפקיד מיקצועי. אך לאחות יש נאמנות כפולה: מצד אחד, נאמנות כלפי המקצוע שלה שהוא **סיעוד**. מצד שני, היא כפופה לרפואה. אם היא מנהלת יחידה רפואית מבחינה סיעודית, הריהי כפופה לאחות הראשית בענייני סיעוד; אבל האחריות הסופית היא תמיד של הרופא — מנהל היחידה. ההחלטות ברמות הניהוליות מתקבלות בלי שיתוף הסיעוד. להחלטות אלה יש לעתים השפעה ישירה על הסיעוד כמו פתיחת יחידה טיפולית חדשה, או דבר פרוזאי כמו מספר הניתוחים. הרופא, בשיקולו לגבי מספר הניתוחים שיבצע אינו מתחשב בדרך־כלל במספר האחיות שתצטרכנה לטפל בחולה אחרי הניתוח.

רפואה

המקצוע היחידי בכל המקצועות הרפואיים שנמצא בקשר בלתי אמצעי עם המטופלים למשך 24 שעות ביממה הוא הסיעוד. לכן האחות הייתה יכולה להיות בבחינת מוקד של מידע וייעוץ לרופא בקבלת החלטות טיפוליות, אבל עובדה זו לא נלקחת בחשבון. למשל, בביקור רופאים משמשת האחות פקידה ונושאת כלים אך היא לא שותפה להתייעצות מקצועית.

בחלוקת תקציבים, אם למוסד יש תקציב שנתי, חלק מהתקציב הוא לכוח־אדם, חלק לציוד או למחקר. אם מדובר בציוד שבא לעזרת האחיות, השגת הציוד הזה כרוכה במלחמות ואף פעם איננה דבר מובן מאליו.

ש: מה שנראה עד כה הוא שהאחות נמצאת כל הזמן במאבקים.

ת: כן, אחד הביטויים החריפים ביותר למאבק מתמיד זה הוא, שכאשר למנהל מחלקה, שהוא רופא, אין ״כימיה״ עם האחות, בסמכותו לפטר אותה, אבל ההיפך לא יכול להיות אפילו אם היא האחות הראשית. לדוגמא, לפני כחצי שנה הועברה ממישרתה מפקחת, שהשגיאה היחידה שלה היתה — שהיתה חכמה. זה הביא אותה לקונפליקט גלוי עם מנהל היחידה, שלא קיבל את העובדה שעובדת תחת פיקוחו אחות בעלת השכלה, שיפוט ושיקול דעת ומספיק בטוחה כדי להגיד את הדברים בקול רם. התוצאה היתה שהיא עפה מהתפקיד וכל המאבק (שהגיע עד לשר) לא עזר. פעולה כזאת מוגנת במבנה של שירותי הבריאות; כל עוד הרופא הוא גם מנהל הוא רשאי לקבוע מי יהיו העובדים.

הרופאים שומרים על הסטטוס שלהם: המחלקה תישא תמיד את שם המנהל הרפואי שלה, אך אף פעם לא את שם האחות הראשית של המחלקה, למרות שהיא נמצאת בה פיסית יותר מאשר הרופא.

הסגל הסיעודי תמיד אשם: אם אין מספיק אחיות וזה פוגע בנזקקים — האחות אשמה; אם בגלל זה התפקיד הריגשי לא מתמלא — האחות אשמה; אם יש אי־סדרים — האחות אשמה אם לא נקי — האחות אשמה.

בעיני החולה הרופא משמש בתפקיד האב (הסמכות העליונה והקפדנית שאיתה אי אפשר לדבר) והאחות בתפקיד האם (אחראית למשק־בית ונותנת תמיכה רגשית) וככזאת היא המתווכת בינו לבין האב־רופא.

ש: האם יש גם גברים במקצוע?

ת: כידוע, רמת השכר במקצוע, שמועסקות בו בעיקר נשים, היא נמוכה בהשוואה למקצועות ״גבריים״. לכן גם הסטטוס החברתי של המקצועות ה״נשיים״ הוא נמוך. בחברה היהודית, שבה משפחה שלא הוציאה רופא נחשבת נחשלת, ברור שהעיסוק בסיעוד ייחשב בעיני הגברים כפחיתות כבוד. בפני האוכלוסיה הערבית בארץ ניצבים קשיים גדולים (וזה לא המקום לפרטם) להתקבל ללימודי הרפואה או לקבל משרה במקצוע. וכשיש רופאים מעטים יחסית, עולה הסטטוס של העוסקים בסיעוד, כיוון שזה מקצוע שדורש השכלה ומיומנות. לכן מספר הגברים במקצוע קטן — כאחוז אחד ומתוכם חלק גדול הם ערבים. נוסף להם יש גם גברים יוצאי מיזרח־אירופה שהיו שם בתפקיד של עוזר רפואי —

הגברים בסיעוד נמצאים יותר במקומות שמצריכים כוח פיסי כאורטופדיה, חדרי־ניתוחים, פסיכיאטריה וכמעט ולא במקומות אחרים.

ש: בארצות־הברית היו מאבקים רבים של אחיות, בהשפעת הרעיונות הפמיניסטיים, להעלאת הסטטוס המיקצועי של האחיות ורבים מהמאבקים אכן הצליחו; מה קורה בארץ בשטח זה?

ת: היום יש התחלה של התייחסות אחרת לסיעוד. כאשר מתכננים תוכנית־לימודים מוזמנים הרופאים כיועצים בלבד ולא כשותפים; או שאומרים לרופא מה ללמד ולא נותנים לו חופש בחירה, כפי שהיה מקובל לפני כן, וזה מאד מכעיס אותו. האחיות גאות בזה שהן הולכות ללמוד באוניברסיטה ואפשר לראות יותר ויותר אחיות מצטרפות למפגשי צוות רפואיים. היו כבר רבי־שיח מיקצועיים בשיתוף עם אחיות. כל השינויים האלה באו כתוצאה ממאבקים קשים. האחיות נמצאות היום בתהליך של שחרור גם מהבחינה המיקצועית וגם מהבחינה האישית.

הערה: במהלך הראיון נעשה שימוש במילים ״רופא״ ו״אחות״. מיעוט הגברים במקצוע הסיעוד ומיעוט הנשים ברפואה, נותנים הצדקה כביכול לשימוש לשוני זה, שמתאר את המצוי ולא את הרצוי. אחוז הנשים הרופאות גדול יותר מאחוז הגברים בסיעוד, אך הן אינן מגיעות ברובן לעימותים שהוזכרו בין רופאים לאחיות. מאבקים אלה מתנהלים בעיקר בבתי־החולים, ואילו רוב הרופאות עובדות במרפאות הציבוריות ולא בבתי־החולים. רופאה שעובדת בבתי־החולים מאמצת לעצמה בדרך־כלל את קני־המידה ה״גבריים״ של המקצוע, כדי להוכיח לעמיתיה ולאחראים עליה שהיא ״בסדר, למרות שהיא אשה״ ולכן עובדת היותה אשה אינה משנה את התייחסותה לאחיות.

נשים בעמדות כוח

קו פעולה פמיניסטי לשנות השמונים

בסוף דצמבר 1981 נערך הקונגרס הבינלאומי האינטרדיסיפלינרי (בין־תחומי) בנושא האשה בחסות אוניברסיטת חיפה. בכנס השתתפו כ־500 נשים וגברים מכול רחבי העולם. את הכנס יזמו ד״ר דפנה יזרעאלי וד״ר מרילין ספר. הן עבדו על הכנתו שלוש שנים. בכנס נערכו 68 סימפוזיונים בנושאים רבים ומגוונים: דימויי נשים והאומנויות הפלסטיות, שילוב משפחה וקריירה, דימויי נשים בספרות, ההתפתחות החברתית של מעמד הנשים בחברה, נשים ודכאון, קונפליקטים אמוציונליים בהריון ובאמהות מוקדמת, נשים טכנולוגיה והתפתחות כלכלית, נשים בקיבוץ, נשים בפוליטיקה, נשים והעולם האקדמי, יחסי נשים־גברים, בניית הזהות, נשים וספורט, נשים כפריות בישראל ועוד.

כנס כה חשוב שזכה לסיקור כה מועט. הטלביזיה התעלמה ממנו לגמרי. בעיתונות הוא קיבל סיקור במדורי בית, או במסגרת של ידיעות ומידע. מן הראוי היה לראיין נשים וגברים שהשתתפו בכנס, למסור מידע רחב יותר במסגרת מאמרים בעיתונות על מהות ותוכן ההרצאות. אך כאמור, הכנס החשוב הזה עבר בשתיקה עיתונאית כמעט גמורה.

בגליונות הבאים נשתדל להביא כמה מהרעיונות המעניינים שהשמיעו המשתתפות בו. הפעם בחרנו להביא לפניכן את הנאום שנשאה ד״ר דונה א. שאלאלה, פרופסור למדעי המדינה ונשיאתו של קולג׳ הנטר, האוניברסיטה העירונית ניו־יורק.

ד״ר שאלאלה היא היושבת־ראש והגזברית של מועצת המחקר למדעי החברה, נגידה של הבורסה האמריקאית, יו״ר המועצה האמריקאית לחינוך, יו״ר הקרן על שם צ׳ארלס פ. קטרינג, הקרן למען העיר ניו־יורק, קרן ה־Wonder Woman, והמגבית למען הגנת הילד. בין השנים 1977 ל־1980 שמשה ד״ר שאלאלה כסגן המזכיר למחקר ולפיתוח מדיניות במשרד הבינוי והתכנון העירוני האמריקאי.

״הנושא העומד לדיון היום חדש, אך השאלות ישנות נושנות. קיימות תכניות פעולה פמיניסטיות רבות. רובנו בילינו את חיינו מחוץ למסדרונות הכוח, מנסות להדחף פנימה, או לפחות להגיע קרוב מספיק כדי להשפיע על אנשים בעלי כוח. כמעט כל תכניות הפעולה שלנו נערכו ונוצרו מחוץ למערכת הממסדית — מתוך עמדות של חוסר כוח. אלה תכניות פעולה מקוטעות — רשימות אופטימיות לגבי קוים מדיניים שישפרו את חיי הנשים, ולא רק הנשים. מאחר שכה מעטות היו הפמיניסטיות שתפסו עמדות בעלות כוח הוקדשה תשומת לב מועטה ביותר לתכנון אסטרטגיות עבור אותן שהגיעו לעמדות כוח. על תכנית פעולה בנושא זה באתי הנה לדבר היום.

אפתח בשתי הנחות שאפשר שהן שנויות במחלוקת:

ראשית, שתכנית הפעולה עבור נשים בעמדות כוח שונה — מקיפה, ואולי אף מסובכת יותר מאשר לנשים ללא כוח.

שנית, בשנות השמונים אין לסמוך על נשים בעמדות כוח אלא אם הן: (1) תעזורנה לנשים אחרות; (2) תזדהינה ותגשמנה את תכנית הפעולה הפמיניסטית.

מה שאני מציעה הוא שאשה בעמדת כוח חייבת להשקיע מאמץ לקידום נשים אחרות — כקולקטיב ובאופן אינדבידואלי, כאילו היה זה ענין אישי היקר לה עצמה. עליה להחדיר לעמדתה רגישות חדשה, מחוייבות לשינוי. אשה בעמדת כוח שאינה עושה זאת אינה רשאית להתימר שהשיגה הישג אמיתי לעצמה.

רעיון זה בדבר אחריותן של נשים בעלות כוח לרווחתן ובריאותן של אחיותיהן עלול שלא להתקבל באהדה. רבות מעמיתותי מרגישות שהגשמת תכנית פעולה פמיניסטית היא נטל שיקטין ולא יגדיל את העמדות שרכשו בעמל רב. אינני מסכימה. אין הוכחות לכאן או לכאן אם קו פעולה פמיניסטי ישנה בכלל את יכולתה של אשה זו או אחרת להחזיק בעמדת הכוח שלה.

ברם, התפיסה היא החשובה. רבות מאותן נשים בעלות עמדות כוח הרואות בפמיניזם נטל כבד על הקריירה שלהן ממאנות לעצב מחדש, ובגלוי, את מוסדותיהם. זה נובע, כמובן, מהסולם האנטי־פמיניסטי עליו טיפסו רבות כדי להצליח. הוא גם התוצאה העגומה של הקורבן האישי העצום שהקריבו רבות מהן כדי להגיע לצמרת במקצועותיהן.

למרות זאת אני משוכנעת שאנו מיצרות דור חדש של מנהיגות בטוחות יותר בפמיניזם ובמקצועות שלהן. עבורן, ועבורי אני, הכנתי תכנית פעולה זו.

הנושאים הנוגעים לנשים במקום עבודתן זהים:

הנשים הנן חלק קבוע ממערך העבודה שלנו. הן רוצות לעבוד. הן חייבות לעבוד.

לנשים קשה יותר להשיג עבודה מאשר לגברים.

פרנסות רבות לנשים הן מדרגה נמוכה, ומסתיימות במבוי סתום מבחינת קידום.

רק מקומות עבודה מועטים ביותר מכבדים או מאפשרים אמהות.

נשים משתכרות הרבה פחות מגברים.

יש יותר מדי נשים עניות.

אין די אנשים המאזינים לפעמון האזעקה ש״העוני הוא בעיה פמיניסטית״. מימדי עוני הנשים בעולם מדהימים. רוב המשפחות בהן ראש המשפחה היא אשה חיות מתחת לקו העוני. ואנו יודעים שלנשים משלמים תמיד הרבה פחות מאשר לגברים בכל חברה. מחקר שנעשה לא מכבר מראה שנשים עובדות ישנות פחות מכל קבוצת אוכלוסין אחרת. עד לשנת 2000 תהיה רוב אוכלוסית העוני בעולם

הכנס הבין־תחומי על האשה

מורכבת מנשים וילדים. האם זו הדרך לקבל את פני האלף החדש?

אי אפשר לראות בכניסת נשים למעגל העבודה בתשלום הכרעה בלתי מודעת. המשפחה הגרעינית הקונבנציונאלית, בה יוצא הבעל לעבודה והאשה נשארת בבית, אינה הנורמה עוד. בארה"ב רק כ־16% מן המשפחות הן גרעיניות קונבנציונליות. 45 מיליון נשים עובדות בארה"ב — 50% מכל הנשים שבין הגילים 64—18. חלקן נמשך לעבודה אך ורק בשל כשרון, חינוכן או שאפתנותן. עבור רובן המכריע זו פשוט תגובה למציאות הלוחצת של ימינו. לעבוד או לא לעבוד, זו אינה שאלה כבר.

ובכל זאת, תנאי העסקת הנשים נשארים משונים, כמו נלקחו מספריו של צ'ארלס דיקנס. עבודתן ממשיכה להיות "עיסוק נשים" — תפקידי "נקיון הבית" בבריאות, במלונות, במסעדות ובמשרדים. נשים מועסקות בעבודות הפחות משתלמות במגזר הצווארון הלבן, כשלפניהן סיכוי קלוש ביותר לקידום. בקרב עובדי הצווארון הכחול מחזיקות הנשים רק ב־2% מן העבודות המיומנות. לעתים קרובות מועסקות הנשים במשרה חלקית, ובכך נחסמים בפניהן מיד מעמד מכובד, עליות בדרגה והטבות שכר שונות; כאשר על הישיגיהן בעבודה מעיבה התפיסה שעבודה חלקית אינה עבודה לגיטימית בעצם.

אמהות נמצאות במעגל העבודה, ולא רק האמהות היחידניות. למעלה משליש מן האמהות לילדים צעירים עובדות; ל־41% מכל הילדים מתחת לגיל שש אמהות עובדות. וכמובן שהאם העובדת עומדת המומה בפני סולם עדיפויות בלתי אפשרי. אם היא רצינית בעבודתה, עליה לעבוד קשה יותר, זמן רב יותר, וטוב יותר מאשר הגבר. אם אינה רואה את ילדיה בראש סולם העדיפויות הריהי אם רעה. איני מכירה אף יצור חי הנושא בעול שכזה. בעבודות בית בלבד, כפי שמראה מחקר של אונסקו, אין מדינה בעולם בה משקיע הגבר העובד יותר ממחצית השעה ביום בעבודות בית, ואילו לגבי נשים, אין אשה עובדת המשקיעה פחות משעה וחצי ביום.

חשבו נא על עולמה הפנימי השגעוני של האם העובדת, המסיטה מראשה למשך שמונה שעות את התחייבויותיה הביתיות ודאגותיה לילדים, ואילו ברגע שהיא עוזבת את עבודתה מציפים אותה מחדש — ניקוי, אסיפת הורים, קניות — ועוד היא מתרוצצת היא שומעת את מעסיקה אומר "העובדה שהנך אם ועקרת בית אינה מעניינה של החברה", והיא משתדלת בכל ליבה להאמין למומחים הטוענים שהאיכות ולא כמות הזמן שהיא מבלה עם ילדיה היא החשובה. לחוצה בין המיצרים היא מזניחה את עצמה, ואז היא מוצאת שמעסיקה ומשפחתה משוכנעים שהיא מאבדת שליטה.

קו פעולה: על מקום העבודה לתת כבוד וזמן פנוי מתאים לחיי האם העובדת ולדאוג לכך שעבודה חלקית לא תהיה שיתוק מקצועי.

בינתיים, מתמיד המבנה הכלכלי בגישה אנטי־משפחתית. מעסיקים (גברים כנשים) ממשיכים להעמיד פנים כאילו משפחת העובד אינה קיימת. קיים חשד: "האם את(ה) בטוח(ה) שהיא לא תלד ילד נוסף?" קיימת עוינות: "קשרי המשפחה מתחרים בנאמנותה לחברה". "אם את(ה) מוכרח(ה) להיות בעל(ת) משפחה", טוענת העמדה הרווחת כיום, "עליך להיות מנהל(ת) טוב(ה) מספיק כך שהמשפחה לא תהווה כל בעיה!". העובדה שרק מעטים יכולים להצליח בכול המשימות כה טוב מוכחת בכך שמעסיקים מבקשים אפילו מגברים צעירים בתחילת דרכם לשקול ברצינות אם נישואין לא יפריעו לקריירה שלהם.

ומה על האשה המוותרת על נישואין ומשפחה או ה"סופר־אשה", המצליחה להעלימם, כך שנראה שכמעט שאינם קיימים. האם אז אכן מובטח קידום עקבי? לעיתים נדירות.

אלה, אם כן, הנושאים העיקריים המעסיקים נשים במקומות עבודתן. אלה הנושאים המעסיקים אותי בעבודתי. הצטיינות בעבודה אינה מספקת. בכוונתי לעצב מחדש כמיטב יכולתי את המימסדים בהם אני עובדת על מנת שיענו על הצרכים לעיל, עד שהנושאים עצמם יתמסדו. כך ניצור מבנה חדש שלא יאפשר עוד לאפליה לחדור לתוכו.

אני מסכימה שזוהי משימה אדירה. משמעותה שינוי הנוהלים הנהוגים בעבודה. עלינו לקבל ולהתאים עצמנו למשפחה בעלת שני מפרנסים ולמשפחה חד־הורית. אנו חייבים להסיר חלק מאותו לחץ נוראי הרובץ על כתפי הנשים, או ראשיהן, או אותו איבר אחר בו אנו נושאות זאת. גמישות חייבת להיות חלק בלתי נפרד מנהלי העבודה, והגשמת הצרכים האנושיים הבסיסיים צריכה להתפס כשוות ערך לעבודה.

בהמשך מתארת דר" שאלאלה באריכות כיצד פעלה לקידום נשים במשרד הבינוי האמריקאי ובקולג' הנטר. בפרוייקט השיקום הועסקו נשים ובני מיעוטים בשיעור גבוה ביותר, צרכי נשים נלקחו בחשבון, ואיכות המגורים לנשים עלתה. לאחר שמצאו שרק 18% מבעלי הבתים באמריקה הם נשים, וגם אלה היו במרבית המקרים נשים מעל לגיל 65 שירשו את בתיהן, יזם המשרד קבוצות דיון שסיפקו לנשים מידע בקשר ליתרונות ולחסרונות שברכישת בית, כיצד להשיג משכנתא ועוד. בנוסף נערך מסע שכנוע בבנקים שנשים אמינות דיין לקבלת אשראי. בהנטר מפתחים כיום קיים למדיניות העסקה בלתי גזענית ובלתי מיננית. בתוך שנה אחת עלה אחוז הנשים במשרות מינהליות גבוהות מ־10% ל.30%. 62% מן המינויים האקדמיים החדשים ניתנו לנשים. בשיתוף עם בית־הספר לעבודה סוציאלית מארגנים עתה קבוצות דיון שתתמודדנה עם בעיות של פרישה, הורים מבוגרים, מחלות ונכות. כל זאת כחלק מזכויות צודקות יותר לעובד. המורים מצידם נתבקשו לעדכן את תכניות הלימוד תוך שימת־לב מיוחדת לבעיות הנשים.

למרות שכל האמור לעיל מתייחס לארה"ב מדגישה ד"ר שאלאלה שהגישה הכללית ישימה, לפחות חלקית בכול מקום. לסיום אמרה ד"ר שאלאלה:

איננו מבקשות להכחיש את ההבדלים שקיימים בינינו. אך ההבדלים אינם אלה שבין פרופסור לנשיאה או למזכירה. בנסותנו להגדיר יחסים בצורה זו אנו נופלות לאותה מלכודת אשר אנו רוצות להיפטר ממנה. אל נא ניתן לחוקים ולסטאטוס של עבודתנו להגדירנו. טיב המאמץ הוא שמגדיר אותנו. כל ארגון מחדש של מבנה מערכת הלימודים, והמינהל לא יועילו אם לא נדע מה פירושו של דבר להיות אנושי, או אם נמנע ידע זה מאחרים.

אני תקווה שכל הנשים בעמדות כוח תנצלנה את עמדותיהן לשנות במקום שנחוץ, להשפיע כמנהיגות וללמד ולעודד נשים אחרות לחפש לעצמן עמדות בעלות כוח השפעה. נצטרך לאמץ לנו את הדחף לזאת. אין זו דרישה מטעם מקום העבודה שלנו. הבה נבחר לקשר בין הקריירה האישית שלנו לבין המטרה של קידום הנשים מטרה העומדת מעל ומעבר להצלחתנו הפרטית.

נשים בספורט

ראיינה: דנה רוט

לאה מלמד המוכרת בעולם הספורט כ״לייקי״, קפטן נבחרת ישראל בכדורסל נשים מזה מספר שנים, משחקת בקבוצת מכבי רמת־חן.

לייקי בת ה־30 עובדת במרכז שיקום בבית החולים תל־השומר בהידרותרפיה (טיפול במים) ומתגוררת בקיבוץ גליל ים.

ש: **מתי התחלת לשחק כדורסל?**

ת: בעשור הראשון לחיי, בעצם מאז שאני זוכרת את עצמי הייתי באיזור המגרשים של הקיבוץ.

ש: **האם חשת הבדל בינך לבין הבנים העוסקים בספורט?**

ת: כלל וכלל לא, אך ייתכן מאד שלא חשתי בהבדל מפני שחייתי בקיבוץ וכולם שיחקו. הייתה לנו קבוצת בנות בליגה לאומית. את האפליה התחלתי להרגיש מאוחר יותר. ויתרתי על הרבה למען הכדורסל כפי שכל אחד מוותר על דברים רבים למען מטרה ספציפית. הייתי חריגה כיוון שהעיסוק הפך לאורח חיים.

ש: **העובדות בשטח מוכיחות שיש הבדל בין קבוצות הגברים וקבוצות הנשים, במה מתבטא ההבדל?**

ת: מבחינת תנאים אין כלל מה להשוות, גברים בליגה לאומית משחקים מזה שנים רק באולמות, בעוד שקבוצות הנשים גם בדירוג הגבוה ביותר, משחקות במגרשים פתוחים סוג ג׳. רמת התשלומים לגברים גבוהה מאוד. אי אפשר להשוות את ההשקעה בגברים עוד בהיותם ילדים, ובניית התשתית להשקעה בבנות. בעצם רק לאחרונה החלו לתת לחלק משחקניות הליגה הלאומית תשלום שמכסה בקושי את הוצאותיהן המינימליות. הטענה העיקרית היא — כשתבוא התנופה הגדולה תבוא ההצלחה הגדולה, אך לא מבינים שאין סיכוי לתנופה ללא בסיס טוב. יש להקים קבוצות של ילדות על מנת שיהיה דור המשך. צריכים להיות סגלים אזוריים קבועים שיפקחו ויתאמו עם הקבוצות ולא להתעורר ולהתארגן לפני אירועים.

הדוגמא הטובה ביותר להבדל בין קבוצות גברים ונשים באה לביטוי בשנים האחרונות. היו אלו שנים של קיצוצים כספיים בכל תחומי חיינו, וכמובן שזה לא פסח על אגודות הספורט. האם אי פעם נשמע על כך שיפרקו קבוצת גברים? לעולם לא, תמיד תהיינה הנשים הראשונות שתפגענה. ואת יודעת מה הטענה העיקרית לפעולה זו? שמאחר וקבוצות הנשים אינן ״מכניסות״ רווחים אין טעם להשקיע בהן. זה מרתיח אותי מפני שרוב ההוצאות הכבדות הן על קבוצות גברים. ההוצאות על נשים זעומות, וזה חוץ מעצם

השיגי הנשים בתחומי הספורט השונים אינם זוכים לכותרות בעיתונות. גם כשיש הישג ראוי לציון ניתן למצוא אותו בפינה קטנה בגודל אינץ' שלא התמלא בדיווחים על ספורטאים מכל רחבי העולם. אנו מעוניינות לדווח ולספר על פועלן, הישגיהן ומעמדן של הנשים בספורט. נשמח לקבל מקוראותינו דיווחים על המתרחש בארץ ובעולם.

העובדה שיש שתי קבוצות גברים שמרוויחות ומכניסות, ומספר מצומצם ביותר של קבוצות שבקושי מחזיקות את עצמן ומאזנות תקציב. מישהו חשב אי־פעם לפרק קבוצות גברים בעלות הפסדים כבדים? כמובן שלא.

כל שנה לאחר אליפות אירופה מודיעים שמפרקים את קבוצת הפועל חיפה, שהייתה אחת מקבוצות הנשים המפוארות והטובות ביותר וזאת מחוסר תקציב. מדוע לא לפרק קבוצת גברים שהיא פחות טובה בדירוגה מקבוצת הנשים?

ש: **מה אתן עושות לשינוי מציאות זו?**

ת: הוועדות העיקריות שמתדיינות, עוסקות ומחליטות מורכבות כמובן **מגברים בלבד**, וחוץ משיקולים מקצועיים יש הרבה הרבה פוליטיקה. לדעתי הם היו צריכים להיות מעונינים שתשב לפחות אשה אחת בוועדה שתתייחס ותתיעץ בנושא הנשים. אני אספר לך סיפור שלא פורסם ברבים, שקרה לאחרונה. זה בעצם הדבר שגרם סוף סוף להתעוררות לטובת ענייננו.

ישראל הוזמנה להופיע באליפות קדם־אירופה בגרמניה. עם הגברים כמובן החלו ישר להתאמן באופן אינטנסיבי וכל אמצעי התקשורת היו עסוקים בנושא. אך לגבי הנשים הוחלט (כמובן ללא התייעצות עימן) שאין ייצוג כל כך טוב ולכן איגוד הכדורסל יודיע לוועדה המארגנת על אי־השתתפות הנשים באליפות. מסיבה כלשהי ההודעה לא נשלחה וכחודש וחצי לפני תחילת האליפות קיבלנו את תכנית האליפות, כאשר להפתעת כולם ישראל משובצת בה. היה מאוחר מדי להודיע על אי־השתתפות והודעה כזו הייתה מתפרשת כביטול השתתפות, ומאחר והאליפות נערכה בגרמניה, נכנסו לתמונה שיקולים רבים ומסובכים ללא כל קשר לספורט.

בהיסטריה רבה החלו לאסוף את מי שיש על מנת ליצור נבחרת, ובערך חודש לפני האליפות כונסנו לראשונה. רובינו נשים עובדות לכן האימונים יכלו להתרכז בסופי שבוע. סך הכל היו לנו 22 שעות אימון וזה היה מגוחך. התיסכול אצלינו היה גדול, ברור היה שבכבוד לא נוכל להופיע, מצד שני בתור ספורטאיות אנו צריכות תמיד להשתדל ולעשות את המקסימום.

שוחחנו הרבה והחלטנו לסרב להופיע עקב הזלזול המוחלט בנו — זוהי הפעם הראשונה שדבר כזה התרחש! נציג הוועדה המקצועית של איגוד הכדורסל מר נח קליגר בא לשוחח איתנו ואמר לנו בפשטות: "מה שאנחנו רוצים זה שלא תעשו ביזיון, אבל מצד שני עתיד הכדורסל תלוי בכן". איך היינו צריכות להרגיש שכך חושבים ומדברים אלינו אנשים שקובעים לנו הכל ואחראים עלינו? ואז הבנו

שסירוב השתתפות לא יפתור דבר, אך מסקנה אחת היתה ברורה. עלינו להקים איגוד משלנו וייצוג עצמי.

כאשר חזרנו מגרמניה נערך הכנס הראשון של כדורסלניות בארץ ללא הבדל אגודות. הזמנו גם מנהלי הקבוצות ומאמנים, בעצם כל מי שאיכפת היה לו. נקבעה וועדה מייצגת שעיקר תפקידה להיפגש עם הגורמים השונים ולהעלות בפניהם את המטרות שהוצבו: 1) משחקים יערכו באולמות; 2) הזזת מועדי המשחקים ליום משחקי הגברים, שעה וחצי לפני משחקם, ובאותם אולמות; 3) נציגות באיגוד הכדורסל.

החלו מפגשים בראשות הספורט ואיגוד הכדורסל ובאופן מקביל כל קבוצת נשים פעלה במסגרת האיגוד שלה. עם האולמות הצלחנו. ומשנת הליגה הקרובה נשים משחקות באולמות. זה הישג אין ספק. נקוה שזו פריצת דרך.

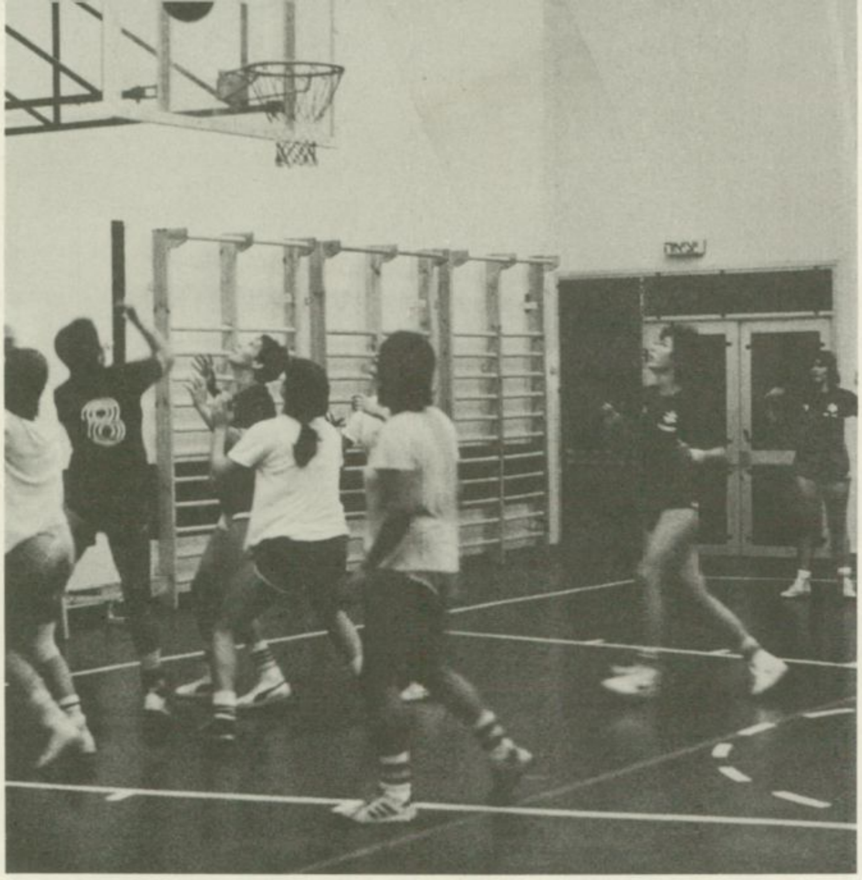
ש: **האם יש מקרה ספציפי שברור שאילו היה קורה בקבוצת גברים היו בראשות הספורט נוהגים אחרת מאשר בקבוצת נשים?**

ת: בוודאי. בקבוצה שלי ישנה בחורה בגובה 1.90 מ', אך מבחינת כושרה הגופני היא טעונה שיפור רב. יש לעבוד עליה לפיתוח כוח כי טמון בה פוטנציאל להפוך לכוכבת אמיתית. כאשר יש גבר בגובה כזה (יחסית נמוך לקבוצת גברים!) משקיעים בו את כל הנשמה, שולחים אותו לחו"ל, עובדים איתו בלי סוף והופכים אותו לכדורסלן. לגבי השחקנית שבקבוצתי, לא רק שלאף אחד לא איכפת, היא סוחבת פציעה בברך כבר שנה וחצי, לעולם לא תראי דבר כזה אצל הגברים — זה מרגיז!

ש: **בענפים אחרים הבעיות זהות?**

ת: עד כמה שהידוע לי אין שום התארגנות כזו בשום ענף אחר. היו שמועות שענף הכדוריד רוצה להצטרף אלינו. אני בין אלה שסירבו. זה לא נראה לי רעיון טוב ואיני מבינה דבר בכדוריד. יתכן שלבנות שם הענין פחות חשוב. סך הכל הבנות עצמן צריכות לוותר ולהשקיע הרבה. מה שברור מעבר לכל ספק, שבכדורסל

הקרקע פוריה למהפך כזה בארץ.

ש: בחו"ל טובה יותר?

ת: מעניין לראות את התפתחות בחו"ל. אני שיחקתי כדורסל שלוש שנים בארה"ב במסגרת נבחרת האוניברסיטה וקיבלתי עבור משחקי מילגה אשר כיסתה את שכר הלימוד. אין ספק שהתנועה לשחרור האשה הקפיצה בהרבה את ספורט הנשים. עד לפני 7—6 שנים לא היה כלל כדורסל נשים בארה"ב, ונשים לא קיבלו כלל מילגות לאוניברסיטה. כיום מחלקים מילגות המכסות את הלימודים והמחייה וזאת בכל ענפי הספורט. ישנו חוק פדראלי, שכל מוסד המקבל תמיכת כספי ציבור, חייב לחלק מילגות באופן שווה לנשים ולגברים, ואם לא — המוסדות לא יקבלו תקציב, זה מחייב את מוסדות החינוך. האמריקאים הקימו, לדעתי, את כדורסל הנשים הטוב ביותר. אבל זה לא רק הכסף, כל היחס שונה. עובדים ברצינות במטרה אחת ובלעדית — לקדם את הענין. עובדה שכל הגורמים הללו מושכים קהל רב ואת אמצעי התקשורת. הספורטאיות מקבלות סכומי כסף רציניים והנושא הפך לחלק חשוב מחיי הספורט האמריקאיים בכלל.

ש: כיצד את מסכמת?

ת: בקיצור, הדרך אצלינו עדיין ארוכה ומייגעת אך נשתדל להלחם על זכויותינו!

לייקי — בהצלחה!

אליפות מירוצי מכוניות לשתי נשים

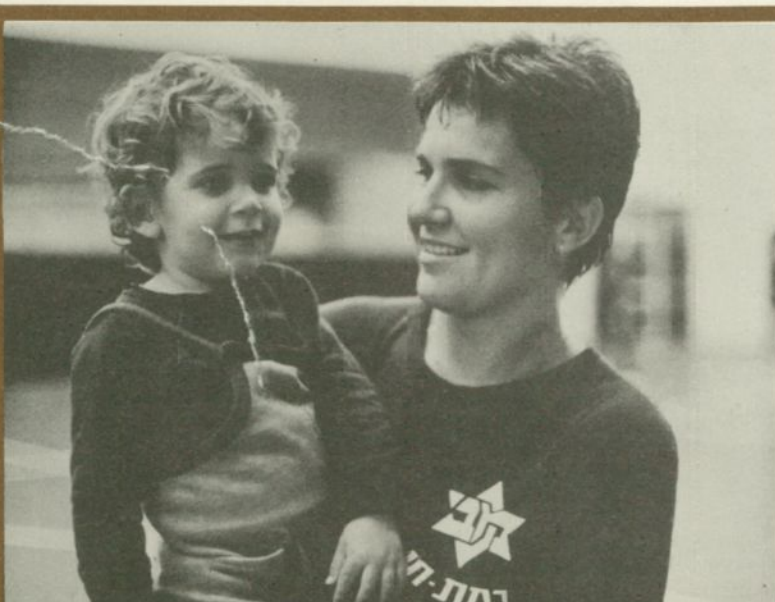
מישל מוטון בת ה־30 מצרפת זכתה בתואר אליפות עולמי במירוץ מכוניות לראשונה בתולדות מירוצי המכוניות "ראלי". מישל ובת זוגה פבריציה פונס מאיטליה נהגו במכונית ספורט אאודי־קוואטרו.

בת שמונה רצה למרחקים ארוכים

לאנגילה הרננדז בת ה־8 סיכוי להגיע ביום מן הימים לאולימפיאדה. הילדה מקליפורניה גוברת על מבוגרים ממנה בריצות למרחקים ארוכים עד 16 ק"מ. מזה שנתיים שהיא רצה. היא מעדיפה ריצות למרחקים ארוכים ונוהגת להשתתף בתחרויות הרבות בענף זה. נקווה שעוד מספר שנים תגיע אנגילה לכותרות מדורי הספורט בשל הישגיה הספורטיביים.

הספורטאית ענת מאירי במקום ראשון ברשימת האתלטים הטובים באסיה

ענת מאירי הינה האתלטית היחידה של ישראל המובילה ברשימת ששת האתלטים הטובים ביותר באסיה. ענת בת ה־20, שיאנית בריצות 1500 מ', 3000 מ' ומייל, נמצאת במקום הראשון באסיה בריצת 1500 מ' בזכות הישגה בתחרות בוויבלינגן שבמערב גרמניה עם 4:22.6 דקות. ענת מאירי קבעה לעצמה גם שיא בריצת 3000 מ' — 9:27.87 דקות, הישג שהביא אותה למקום השני ברשימת האתלטים.

כדורסלנית לספר השיאים של גינס

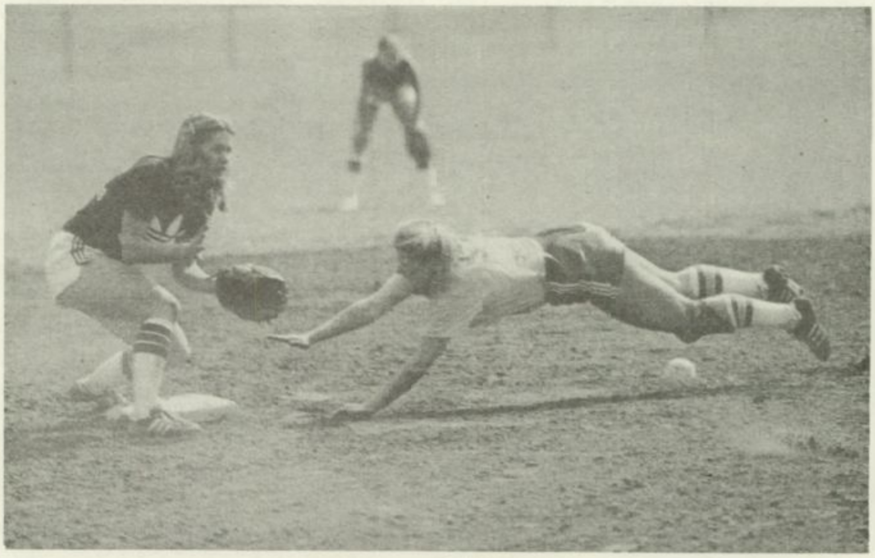
בעת משחק הכדורסל שנערך בין מכבי תל־אביב ומכבי דרום—רמת־חן בכה תינוק כבן שנתיים שצפה במשחק וביקש את אימו. האם, אורנה אוסטפלד־ברקוביץ לא התפנתה לקריאותיו כי היתה עסוקה בקליעה לסל.

אורנה התפרסמה לאחרונה בעקבות משחק שנערך בין קבוצתה — מכבי דרום—רמת חן, לבין הפועל דליה בקיבוץ משמר העמק. במשחק זה השיגה אורנה 108 (!) נקודות לקבוצתה במשחק שנסתיים בתוצאה 221:21 בעקבות ביצועה במשחק זה תזכה לציון בספר השיאים של גינס שבו נרשם עד היום שיא של 60 נקודות למשחק. כמו כן הצליחה הכדורסלנית להפתיע בדקת משחק ולקלוע 8 נקודות. לאחרונה חגגה אורנה את יום הולדתה ה־29 ואנו מאחלות לה עוד שיאים רבים.

כדורגל של נשים

נשים אינן זוכות להערכה ולסיקור נאותים גם כאשר הן זוכות באליפות עולמית. למערב גרמניה קבוצת נשים כדורגלניות שהוכתרה לא מכבר לאלופת העולם בכדורגל לנשים. אולם התאחדות הספורט הגרמנית סרבה לערוך לנשים קבלת פנים חגיגית. נהפוך הוא, כאשר שבו מטאיוואן, שם זכו באליפות, קיבלו את פניהן חבורה של אישים ונאמו נאומים נמלצים. אולם מאוחר יותר הסתבר שהיתה זו מתיחה. התייחסות מזלזלת זו קימת למרות שבמערב גרמניה כ־400,000 שחקניות כדורגל ב־2071 קבוצות בליגות סדירות. ענף הכדורגל לנשים התפתח בשנים האחרונות, ובארצות אירופה מספר רב של שחקניות כדורגל: בבריטניה יש כ־6,000 כדורגלניות; בנורבגיה 10,000; בשוודיה 25,000; בדנמרק 26,000 ובמזרח גרמניה 6,000.

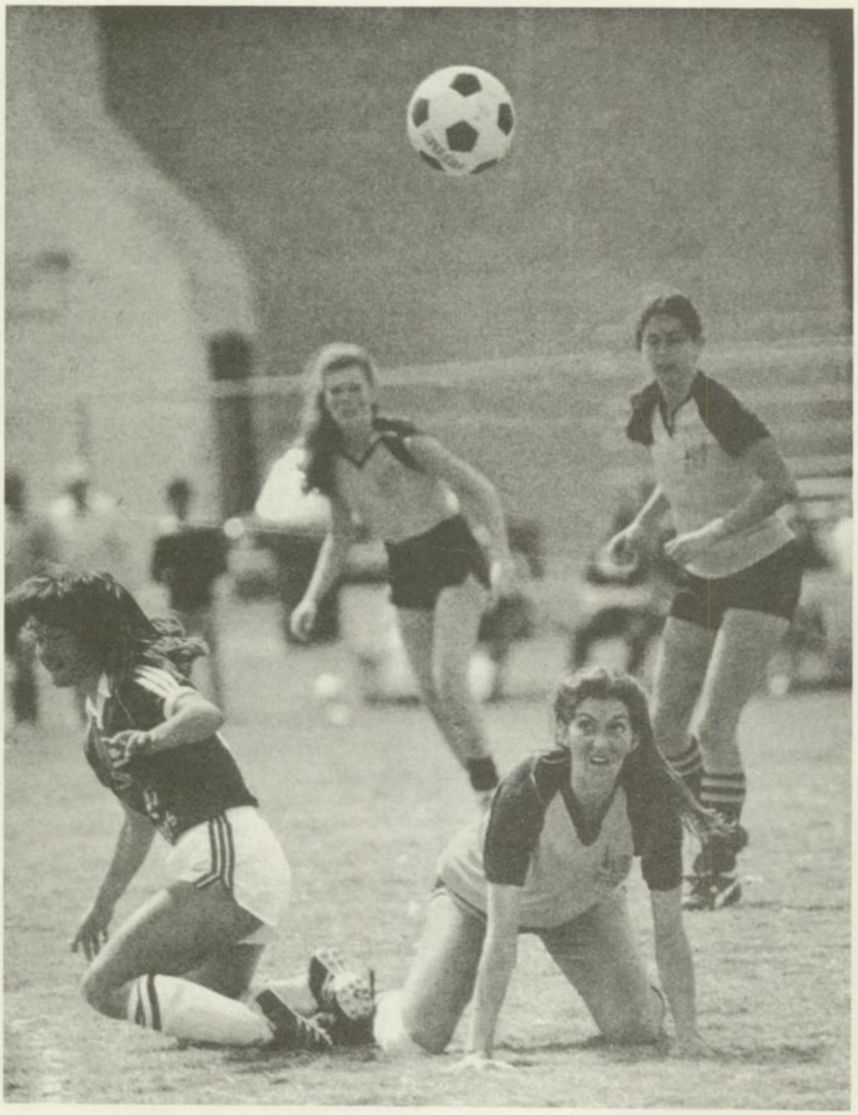
הגיעה העת שענף הכדורגל לנשים יוכר כספורט רשמי לכל דבר.

ספורט ההדפסה

במאנהיים שבמערב גרמניה נערכה תחרות מיוחדת להדפסה. שתי נשים זכו באליפות העולם בהדפסה: האחת גבריאלה מינאט מברלין הוכתרה בתואר המדפיסה המהירה בעולם ואילו אילזה פאנטשייר מגרץ זכתה בתואר המדפיסה המושלמת.

מדוע מצאנו לנכון לפרסם ידיעה זו במדור הספורט? האין זריזות, יעילות ומיומנות בהדפסה הוכחה לכושר ספורטיבי קואורדינטיבי?

לברנדה א. קאגיאנו, סטודנטית לתקשורת ממרילנד, הצעה מעשית כיצד לבדוק ולהוכיח קיום מיננות (אפליה על בסיס מין) במודעות פרסומת. בדו״ח על מחקרה, שהוגש למכון ל״נשים למען חופש העיתונות״. כותבת קאג׳יאנו: ״נתקלתי לא אחת במודעות פרסומת מעליבות, מטרידות, או כאלה שגרמו לי להרגשת אי נוחות. על מנת לזהות מה גרם להרגשתי זו החלטתי לנסות את מבחן ׳היפוך המין׳, היינו, להחליף את מין האנשים בתמונת הפרסומת, זכר בנקבה ולהיפך, ולראות אם השתנה משהו. יש לציין שחילוף תפקידים מעין זה מביאנו לעתים קרובות לידי תפיסה חדשה ומשוחררת ממוסכמות לגבי מושגים מקובלים בחברה״.

שנים־עשר שבועונים היו המקור לדוגמאות. כולם היו שבועונים המיועדים לקהל הרחב, כלומר לגברים ולנשים כאחת. ״מטרתי היתה

מודעות בלתי הפיכות

מה הן מודעות פרסומת בלתי הפיכות? מודעות בהן היפוך התפקידים יהיה ממש בלתי אפשרי, או גם אם הוא אפשרי מבחינה טכנית אזי המודעה תצא אבסורדית, מגוחכת, או אף למעלה מזאת, היא תחטיא את מטרתה הראשונית אותה ביקשו המפרסמים להשיג. אם אבדה המשמעות המקורית של המודעה כאשר החלפנו את המינים, הרי שהמודעה מיננית. למשל, אשה המציצה בחוסר ישע בולט לתוך מנוע מכונית גדולה... (ובמקביל, גבר המבצע עבודות בית ונראה חסר אונים. ברור שגבר מסוגל לבצע מלאכה מסויימת זו, אך במודעה הוא מצטייר כבלתי מוכשר. מודעה כזו — אף היא מיננית).

דוגמא נוספת להיפוך שאינו אפשרי כיון לעומתנו — אותיות ענק מזמינות אותנו: ׳חוש את הקטיפה׳. מינני? כן. קשה לצייר בדמיון גבר במקום אשה במקרה זה. הפצת המוצר בעזרת גבר בלונדיני בקטיפה שחורה, כשהוא כורע למולנו תביא לחוסר אמון ולא לעליה במכירות״.

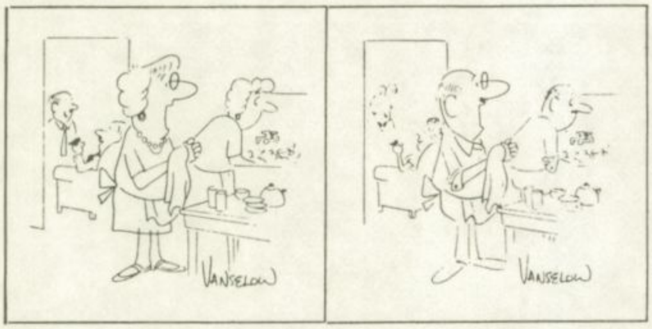
מסתבר שמיבדק ״היפוך המין״ אכן מזהה עבורנו את המודעות המינניות.

מודעות הפיכות

מודעות הפיכות הן אלה שניתן להחליף בהן את מין המופיעים בה תוך כדי שמירה על אותה תנוחה בה הועמדו במקור. זה אפשרי כאשר המוצר נמכר לשני המינים או כאשר יש לו מקביל שוה־ערך אצל שני המינים. מכיון שמוצרים לשיער, קרמים, סכיני גילוח, בשמים ותרופות ללא מירשם משמשים את שני

מודעה שיש לה זיבשזח

קריטריון לאיבחון מיננות

״לפני״:
״תודה לאל שאנו חיים במדינה ללא דיקטטורים!״

״אחרי״:
״תודה לאל שאנו חיים במדינה ללא דיקטטורים!״

את המיבדק ניתן לישם גם לגבי קריקטורות, עיתונים ומוספים, כרזות פרסומת ושבועונים המיועדים לאו דוקא לציבור הרחב (אלה המיוחדים לנשים או לגברים). וכך עשתה גינג׳ר מדלאם, אשר ביקשה מהשבועון ״חברים״ להפוך את מין הדמויות בקריקטורה

לבדוק את מהימנותה של שיטת ׳היפוך המין׳ כקריטריון המגדיר במפורש אם מודעה זו או אחרת מפלה מבחינה מינית. שיקולי היו כדלקמן:

1. אם המודעה אינה ניתנת ל׳היפוך מין׳ הריהי מינית (ויש להחליפה באחרת).
2. אם המודעה ניתנת ל׳היפוך מין׳, נצפה שאכן תופיע גם במהופך. אם אין המציאות מאשרת ציפייה זו אפשר לראות בה מודעה מיננית״.

הנחותיה של קאגיאנו הוכיחו עצמן כיעילות ביותר. ראשית, הוציאה קאג׳יאנו מכלל חשבון את אותן מודעות המיועדות באמת ובתמים רק לאחד משני המינים, היינו בגדי הריון, או טמפונים לנשים, חגורות אלסטיות מיוחדות לגברים וכד׳. עיקר המחקר התרכז בשני סוגי המודעות שנזכרו לעיל: המודעות ה״בלתי הפיכות״ והמודעות ה״הפיכות״.

שהמודעה תיהפך אבסורדית היא זו שפירסמה חברת טושיבה מטוקיו בשבועון FORTUNE לצד המוצר המפורסם הציגה המודעה דמות אשה מירכיה ועד לקצה אפה, גבה קעור לאחור, זרועותיה מורמות, שפתיה פשוקות וכל כולה עירום.

מגוחך אפילו לדמיין גבר בתנוחה דומה באותה מודעה: המודעה תיהפך חסרת פשר ובודאי שלא תעזור למכור את המוצר. כיצד היה חש גבר לו היה מוצג בעמדה מינית מבישה זו ללא בגדים? נבוך. אין פלא, איפוא, שנגרמת לאשה אי נוחות בשל גסותה של חברת טושיבה, המתייחסת אליה כאל אובייקט מיני ומתמקדת בגופה בלבד. דוגמא אחרת הינה מודעת פרסומת לויסקי מתוצרת BLACK VELVET (קטיפה שחורה). לא די בכך שהמודעה מראה אשה בלונדינית בשמלת קטיפה שחורה בעלת מחשוף עמוק מתכופפת

המינים כאחד, אפשר לערוך ״היפוך מין״ לעיתים. למשל, לגבי לבנים, היפוך המדגמן אפשרי בתנאי שמתאימים את סוג הלבוש.

רוב מודעות הפרסומת שייכות לקטגוריה זו, ואין ספק שהן אכן הפיכות. האמנם אינן מינניות? ״לא בהכרח״, טוענת קאג׳יאנו. ״עלינו לבדוק גורם נוסף, היינו, האם בפועל מופיעות פרסומות אלה בהיפוכן. אם נגלה שמודעת פרסומת מסויימת מראה תמיד במטבח אשה חגורת סינר, ולעולם לא גבר חגור סינר, הרי שיש בה מיננות. במילים אחרות, מודעות הפיכות בפוטנציה, אשר במציאות מופיעות אך ורק בצורה קבועה יחידה, אף הן מינניות״.

מסכמת קאג׳יאנו ואומרת: ״בשל פשטות המיבדק יכול אף מי שאינו אמון על מחקרים סוציולוגיים ו/או פסיכולוגיים לפתח לעצמו הרגל ליישם את שיטת ׳היפוך המין׳, על מנת לאתר מיננות בדרך אובייקטיבית, ולהבין בדיוק מדוע התופעה הנבדקת על־ידו אכן מיננית״

תרגמה מירה אריאל

כותרות מסלפות

יגידו שאנחנו נתפסות לקטנות. מה פתאום ניטפלנו לכותרות? אך אין כמו כותרות לעשות באמצעותן שימוש לרעה בשפה, למסור מידע מסולף על נשים, ולהציג אותן באור שלילי.

למשל מאמרה של נורית כהנא, הארץ 5.1.82, שעניינו דיווח על הכנס הבינלאומי הרב־תחומי בנושא האשה זכה לכותרת: "חיבה יתרה לגברים לא היתה שם". בגוף המאמר אין כל רמז או איזכור שיכולים לאמת את הכותרת.

בידיעות אחרונות 10.11.81 הופיעה הכותרת: "נשים לא נעדרות מעבודה יותר מגברים" בעוד שבגוף המאמר נמסרו ממימצאי מחקר המלמדים שהעדרות נשים נמוכה (אמנם מעט) מזו של גברים.

במעריב 27.12.81 פורסם מאמר המדווח של שלש נשים המנהלות תיאטראות, תופעה חדשה במציאות הישראלית ואילו הכותרת אינה אוהדת: "מנהלות משתלטות על הבמות" כאילו מדובר בתפיסת שלטון.

במאמר בידיעות אחרונות 5.8.81 המתאר התארגנות של נשים נגד הטרדות מיניות בעבודה הכותרת מתייחסת אל ההטרדה המינית כאל משחק אהבה רצוני "משחק המינים שבין הבוס למזכירה"

נשים לא נעדרות מעבודה יותר מגברים

מחקר שהושלם באחרונה במשרד העבודה, מגלה בין השאר כי הישראלי לא נעדר מעבודה בתעשייה יותר מעמיתו האירופי מסיבות של מחלה, וכי ככל שעולה גיל של העובד — עולה שיעור ההיעדרויות

מאת עדנה ארידור

משחק המינים שבין הבוס למזכירה

מאת שלומית טנא

הסטוריה ארוכה

מנהלות משתלטות על הבמות

שלושה משׂשת התיאטראות הרפרטואריים נשלטים בידי נשים

שתי וערב

מאת יעקב הכהן

ציפי פינס: תיאטרון באר־שבע

עדה בן־נחום: תיאטרון החאן

פנינה גרי: תיאטרון לילדים ונוער

חוג בית

חיבה יתרה לגברים לא היתה שם

מאת נורית כהנא

הנושאים שנידונו בקונגרס הבין־לאומי בנושא האשה, שנינעל בחיפה, נתנו ביטוי לתמורות המתחוללות במשפחה ובחברה והוכיחו שוב כי ארה"ב היא המדינה הראשונה בעולם, שמאבק הנשים בה חולל שינויים סוציאליים

מתוך "אשה מן האדמה"

האם תיאטרון על חווית נשים הוא תיאטרון של נשים?

ד"ר דינה פלדות

המושג "תיאטרון של נשים", כמו המושג "ספרות נשים", הוא מונח ממולכד. גברים, בעיקר, מבליעים במושג ביקורת כפולה: הם רומזים שתיאטרון כזה עוסק במציאות בעלת משמעות המוגבלת רק לנשים, ולכן הפנייה שלו היא רק לחלק מקהל הצופים, דהיינו פנייה מצומצמת ולא אוניברסלית. והמסקנה היא, שאיכותו של "תיאטרון נשים" שהיא איכות הקשורה קשר אמיץ בתקיפותו של המסר שלו, אינה יכולה להגיע לדרגה הגבוהה ביותר, שכן תיאטרון "טוב" או "מצויין" הוא בעל מסר כלל־אנושי.

גם אני לא הייתי רוצה להזדקק למין מושג כוללני כמו "תיאטרון נשים". אבל תיאטרון שעושות נשים — בין אם כבמאיות, כמחזאיות, או כמפיקות מעניין ומסקרן אותי. וזאת משום שהוא מנסה לגעת בדברים מפרספקטיבה שונה, נשית. כשהוא נכשל, הוא נכשל ככל אמנות אחרת. כשהוא מצליח, כך אני מאמינה, יש לו מה לומר לנשים ולגברים כאחד.

לאחרונה ניתנה לקהל הצופים הישראלי הזדמנות לבדוק מקרוב את הקשר בין התדמית לבין המציאות, שכן כמה וכמה הצגות שעניינן מציאות "נשית" הועלו על במותינו. בדקתי שלוש בלבד: "נשים מוכות", "אשה מן האדמה" בתיאטרון נוה צדק, ו"ילדות טובות" בתיאטרון זירה. הנסיון הוכיח לי שוב שהגדרות סטיריאוטיפיות וכוללניות כמו "תיאטרון של נשים", אינן משרתות שום מטרה, בין אם תיאורית ובין אם ביקורתית, שכן אין שום צד של דמיון, לא בצורה, לא בתוכן ולא באיכות, בין שלוש ההצגות.

"נשים מוכות" היא ההצגה הפולמוסית ביותר והבעייתית ביותר. מזה זמן רב מתנהל ויכוח על שיטת ההצגות ה"דוקומנטריות". אולם שלא כמו ב"סוף משחק בקרית גת", "אופנים לשנה" ו"קריזה", לא זכה הפעם הנושא הכאוב והרגיש לטיפול דרמטי נאות. יש הצלחה חלקית בהחלט בנסיון להציג "נתח מן החיים". בהציגן לפנינו את דמויותיהן של יוכי (נטע אורן), חנה (דיטה הראל), בת שבע (מיקי מבורך), זהבה (נילי צור), לאה (רולנדה קאן), בובה (רבקה שמשי) וכוכבה (דפנה שניידרמן), לא הצליחו הבמאית והשחקניות שאספו את החומר הדוקומנטרי להפוך את הסיפורים האישיים־דוקמנטריים לחומר תיאטרוני. בלטו לטובה דמויותיהן של כוכבה, לאה ובובה. הרמה האיכותית הבלתי אחידה ניכרת לא רק בחומר ובבימוי אלא גם במשחק. וכך "צלעה" ההצגה מרגעים כובשי לב לרגעים חורקים בלתי ממוקדים. לפעמים נסחפתי בכוחה של דמות שקמה לתחייה על כל כאבה (כמו ברגע שבת שבע כמעט, כמעט חוזרת לבעלה האכזר), ולפעמים האזנתי בחוסר אמון לדיקלומים הפאתטיים ולמאניירזמים החיצוניים. במיוחד בלטו בחוסר אמינותם המונולוגים החושפניים שהעמידה הקבוצה כמבוא להצגה. בדקלמן את דבריהן, עשו השחקניות שירות רע לעצמן ולהצגה. כאן, כמו לאורך כל ההצגה בלט המחסור ביד במאית מכוונת שתנצח על תיזמורה של ההצגה ותשיג רמה אמנותית אחידה.

חבל שנושא כל כך רגיש לא זכה, הפעם, לטיפול שהוא זכאי לו.

יש אולי אי צדק בהשוואת נסיונן של הסטודנטיות של נולה צ'לטון לתרגם את בעיית הנשים המוכות למונחים דרמטיים, למטלה שנטלו על עצמן יעל פיילר וחברותיה ב"אשה מן האדמה". ויחד עם זאת, ניתן ללמוד מהן איך אפשר לטפל בנשא דרמטי וכואב. יעל פיילר מטפלת בעמדה האנטי־נשית כפי שהיא מתבטאת בדבריהם של חז"לינו — לא בסנטימנטליות או ברצינות תהומית, אלא דוקא בהומור המבליט עוד יותר את המקאברי והמחריד. במקום לצבוע את התמונה בצבעים קודרים, בנו תיאטרון של תנועה, צליל וצבע, כשהמוסיקה והגיסטה הן המשכה הטבעי או ניגודה המאיר והמדגיש של המילה. יפה במיוחד היה השימוש שעשו ארבע הנשים בחלל הבמה ובתפאורה. חלק אחד של התפאורה היה בנוי מארבע מסגרות ברזל בגדלים שונים שאפשר היה להציבן בהרכבים שונים ובזוויות שונות כדי ליצור חללי כניסה, מעבר, ובסיסים לתנועה ויציבה כאחת. חלק שני של התפאורה היה בובות מכונפות בגדלים שונים שצורתם השתקפה בציור מרכזי על הקיר שמאחורי הבמה. בובות אלו, שרימזו על "לילית", היוו פריט דינמי. לרגעים השתלבו בתנועה על הבמה, ולרגעים נשארו נייחות כחלק מהרקע הצבעוני. הטרנספורמציה המתמדת שעברו חלקי התפאורה והמשמעויות שטרנספורמציה זו יצרה שבו והוכיחו עד כמה קל ליצור תיאטרון תלת־מימדי ורב־חושי גם באמצעים הדלים ביותר. כל מה שנחוץ הוא דמיון כשכול הפוטנציאל של התיאטרון מוגשם ומופעל הלכה למעשה. בניגוד לסצינות הריקוד המאולצות והמפוררות של "נשים מוכות", פה היה הריקוד המתפתל חלק אינטגראלי מההצגה, ולכן מצחיק וכואב היה לקרוא כי מבקרים באו בטענות לשימוש שעושות הנשים בבגדי ריקוד שהם, כביכול, מפתים ומבטאים מיניות שלא במקומה. מי שלא ראה כיצד בסוף ההצגה נרטבים גופות המשתתפות מזיעה לא יבין שבגדי הריקוד הם התלבושת הפונקציונלית ביותר שיכלו לבחור לעצמן.

כאשר חזיתי ב"ילדות טובות" ניתן היה להעריך עוד יותר את השימוש שעשו נשות "אשה מן האדמה" בתפאורה ובצורות הברזל

מתוך ״נשים מוכות״

תגובה להצגה ״נשים מוכות״ — נכתבה על ידי אשה מוכה לשעבר מהמיקלט לנשים מוכות בחיפה

הנושא נשים מוכות נוגע ללִבּי מאד היות ועברתי את החוויה הזוועתית על גופי. חזיתי ב״נשים מוכות״ וכעסתי מאד לראות את ההצגה. השחקניות שיחקו יפה, אך למה הן השתמשו בשם ״נשים מוכות״ — הרי ישנן נשים מוכות בכל השכבות. נכון שיש יותר נשים מוכות בארץ מעדות המזרח, אך למה הראיתן בהצגה דווקא שבע דמויות שכולן מהשכבה השולית ביותר באוכלוסיה!

אני ילידת עיראק, אבל גדלתי בבית חם וטוב עם אבא שעזר לאמא בגידול עשרת הילדים בכל דבר ולעולם לא פגע בה. למדתי בבית־ספר עממי ובבית־ספר תיכון עירוני ה׳ בחיפה. היום אני עובדת כגננת במקלט לנשים מוכות, ואין אני מזדהה עם אף אחת מהדמויות שהופיעו בהצגה.

זה זעזע אותי: הנשים בהצגה סבלו מאד, אך למה עשיתן אותן כה פשוטות, כה טפשות, כה מוזנחות! למה!

עדה רובח

מתוך ״ילדות טובות״

החלליות שעיצבו את הבמה שלהן. כאן לקחו ארבע המשתתפות על עצמן אחריות כבדה: לכתוב, לביים, ולעצב את ההצגה. ההצלחה היא חלקית בלבד. החומר עובר מקטעים בנאליים מאד בהתחלה לשורה של קטעים טובים עד טובים מאד בסוף. אולם הנשים, המשחקות בעליצות ובשפע של מרץ ודינאמיות את הדמויות הנשיות הרבות והשונות, אינן מראות כשרון דומה בכל הקשור לעיצוב הבמה או לשימוש בה. כתוצאה מכך יש לפנינו ערב חינני, חביב, מרגש לפעמים — אבל לא תיאטרון על רמת איכות גבוהה. נשות ״ילדות טובות״ זקוקות ליד מדריכה שתסנן את החומר שלהן ותמצא את העיצוב הצורני והאיכותי הנדרש כדי לתת לחומר זה לבוש תיאטרוני של ממש.

ניתוח שלוש ההצגות שב ומאשר הנחה פשוטה: צריך להיזהר מהשימוש במושג ״תיאטרון של נשים״, שכן מושג זה ריק מתוכן. תיאטרון, גם תיאטרון שעושות נשים על נשים, נמדד בקריטריונים איכותיים. כאשר מושקעים בו כוחות יצירתיים, העזה ודמיון, התוצאה משובבת את העין והלב ומפעילה את התהליכים האינטלקטואליים של תהייה, חשיבה וניתוח כמו ב״אשה מן האדמה״. כאשר בוחרים בדרכים קלות יותר או כאשר כוחות היצירה עדיין אינם בשלים דיים, התוצאה היא רמה איכותית בלתי אחידה ובלתי מספקת מכל בחינה שהיא.

המסקנה המתבקשת היא שהתיאטרון והנשים כאחד אינם יוצאים נשכרים מהשימוש במושג ״תיאטרון נשים״. תיאטרון ככל אומנות, קם ונופל על קריטריונים אומנותיים. בתיאטרון טוב, הסיטואציות הדרמטיות, שהדמויות הנשיות מתנסות בהן, הן בעלות משמעות אנושית רחבה מספיק כדי לדבר אל גברים ונשים כאחד. במשך מאות בשנים היזדהו נשים עם חוויותיהם של גברים גיבורים דרמטיים וספרותיים ואין שום סיבה מדוע לא יוכלו להיזדהות גברים עם מחזות המתמקדים בחוויות נשיות.

אני חושבת שאנו נמצאים בעיצומו של עידן של שינוי, של תקופה בה נשים רק מתחילות להבקיע את דרכן אל המדיום התיאטרוני כיוצרות ומעצבות מחזות, ולא דווקא כמבצעות. בעידן כזה, אני סקרנית לראות כל נסיון לפרוץ מחסומים, כל ניסוי ונסיון, ואפילו יהיה זה תרגיל או ניסוי מעבדתי, לתרגם את החוויות הנשיות למונחים דרמאטיים ותיאטרוניים. נראה לי שכל אדם המתעניין כמוני בתיאטרון לא רק כבמוצר אלא כבתהליך יצירתי מתמשך ומתפתח צריך באופן טבעי לעקוב בענין רב אחרי הנסיונות של נשים ליצור במדיום התיאטרוני. כפי שהשתדלתי לראות נסיונות רבים ככל האפשר של תיאטרון ״אוואנגרדי״ או ״ניסויי״, כדי לראות מה הם המונחים, התפיסות, וההתייחסויות התיאטרוניות הממדים לבדיקה ולשינוי, כך אני רוצה לעקוב אחרי הדפוסים והתפיסות החדשים או המתחדשים שנשים מנסות ואולי מצליחות להעמיד בתיאטרון שהן יוצרות.

אני לא דנה ״תיאטרון נשים״ בקריטריונים אמנותיים שונים או נחותים אבל גם לא בקריטריונים ״קשים״ יותר מאלו בהם אני שופטת כל תיאטרון אחר. לב ליבו של התהליך היצירתי, בכל מדיום שהוא, הוא הנסיון הבלתי פוסק והכשלונות שהם חלק בלתי נפרד מההתנסות ומחיפוש אחר מציאת הפתרונות המספקים. מהחשיפה הנוצרת כאשר היוצרות באות במגע גם עם קהל וגם עם בקורת יתפתחו לבסוף כשרונות תיאטרוניים מקצועיים שיש להם יכולת וחזון ליצירה ממשית.

בעקבות לילית

יעל פיילר

בניגוד למקובל, אני היא זו שהצעתי למערכת 'נגה' הצעה שאי אפשר לסרב לה — לכתוב על "אשה מן האדמה" —

עכשיו כשהגעתי לרגע הכתיבה ברור לי שפשוט רציתי להבהיר לעצמי — ולשתף נשים בתהליך שעברתי לקראת הבשלת "היצירה" הזו. ניתוח הטקסט וביקורת על ההצגה — תעשינה אחרות.

כשחקנית מתחילה ולא ידועה — ואפילו מובטלת היה זה אחד הצעדים הנועזים בחיי — לאמר: "אני יוזמת תיאטרון נשים".

ברגע שנאמרו המילים — כאליו אמרתי: הערכתי העצמית — ובטחוני העצמי אינם תלויים באחרים. אינני ממשיכה לשחק את הפאסיבית. אני יוזמת ומפַנָה לעצמי שטח פעולה.

היתה המון חוצפה במילים האלה. הרגשתי שאני חצופה — ונהניתי מכך.

הצעד הבא — של **מה** לעשות בתיאטרון. איזה חומר לבחור — היה קשה לא פחות. כמובן חומר שעוסק בנשים ונכתב על ידן — אבל מה? מחזה מתורגם? — ערב שירה? מערכונים ריאליסטיים?

כאילו בלי שבאמת החלטתי על כך — נבחרה לילית.

היא היתה קרובה אלי. חשתי שהיא תוכל לבטא אותי. והרי מה שרציתי היה, לאמר משהו כאשה — כאשה מתלבטת משתַנָה, על חיי על טבעי על נשים אחרות, בדרך התיאטרון — שהוא המקצוע שלי, ובו רכשתי לי את המיומנות הגדולה ביותר.

לילית היתה אשה בשר ודם ולכן הרגשתי כל כך קרובה אליה. מינית — כשם שאני מאמינה שאני מינית, ופועלת מתוך המיניות שלה בשמחה ובכוח כשם שאני ניסיתי תמיד, וגם נענשת על כך — כשם שאני — אבוי, פעם אחר פעם...

תקיפה ועצמאית כשם שאני מאמינה שאני בתוך תוכי — ורק למדתי להצניע כדי לחיות טוב יותר (למדתי לקח מעונשה של לילית).

יופיה הוא יופי ארצי. אמות האסתטיקה שלה הן ראשוניות ולא מוכתבות. היא שעירה ושער מסמל את כל הטבע הפראי שבנו.

לאחר שנתוודעתי אליה אספתי כל שניתן לאסוף עליה בכתובים. וכך נצטברו סיפורים ופיתגמים, הערכות ומדרשים סביבה וסביב נשים אחרות בהשוואה ובניגוד אליה. ובשלב הזה הייתי כבר מספיק קרובה אליה כדי שהמחשבה שתנחה אותי בעריכת החומר תהיה: יעל דרך לילית.

ובאמת הדרך שעוברת 'האשה' במחזה היא דרך שכנראה עברתי מלילית ראשונית — דרך דיכוי ועונשים עד חווה שמתלבטים בה כוחות מנוגדים: היא מחפשת את לילית אך עדיין חוששת ממנה. היא לומדת ממנה אך מעדיפה להזהר מללכת אחריה בעיניים עצומות. כל הסיפור נוצר בלילה אחד. ה'חומר' המקורי היה לפני, והמחשבה בפנים היתה בהירה מאד ותוך כמה שעות הושלם הסיפור.

היום, אחרי שהסיפור הוצג, נכתבו ביקורות עליו — על ההצגה סביבו, אני יכולה לאמר בביטחה שתקופה זו של מפגש היצירה עם העולם היא התקופה הקשה ביותר. החשיפה היא עצומה. מה גם שאני משחקת בהצגה ומדברת כל העת על הבמה בשם עצמי.

לקראת כל הצגה אני מגייסת כוח נפשי עצום. כאילו ממלאת את עצמי רצון לומר לקהל — מי אני ומה אני חושבת. לומר להם זאת מכל הלב ובלי לחשוש. וזה קשה מאד. אחר כך אני נחה על פני מציאות היום־יום וחוזרת לריכוז מלא רק בהצגה הבאה.

הרבה שואלים אותי "נו, מה הלאה?" אני לא יודעת.

אני רק יודעת שמרגע שלקחתי את גורלי המקצועי בידיי — לא אהיה עבד לשום מוסכמה כמו "לרכב על גל ההצלחה" או "להכות בברזל החם..." אם ארצה לומר עוד משהו שיחייה בי בכוח כזה כמו שחייתה לילית אומר זאת ואם לא — לא.

בכל אופן כדי לשמור על הגחלת — "זמרגד" תשאר קבוצה יוצרת. אולי תבוא הרוח ממישהי אחרת. אולי נחשוב על משהו מתורגם — קל יותר. הצעד הראשון נעשה.

מתוך "אשה מן האדמה"

על ההצגה "נשים מוכות"

ברברה סבירסקי

ההצגה "נשים מוכות" תורמת למאמצינו להעלות את המודעות הציבורית לבעיית הכאת נשים בארץ, אך היא גורמת נזק למאבקנו לשינוי מעמד האשה בחברה הישראלית.

נולה צ'ילטון ושחקניותיה מביאות את יסוריהן של הנשים המוכות אל צופות וצופים רבים — אך הן מציגות את בעייתן כבעייה עדתית, ולא כתופעה שמקורה במעמדה הבלתי־שווה של האשה בחברה. זוהי תופעה הרווחת בכל העדות, בכל רבדי החברה, ובכל החברות בנות־זמננו. הן גם מציגות את הבעייה של הכאת נשים כבעייה בתחום יחסי־המין, ולא כסימפטום של היחסים הבלתי־שוויוניים בין שני המינים בחברה.

האורות מכוונים בתחילת ההצגה אל שבע שחקניות. הן יושבות בקרב הקהל לבושות בבגדים רגילים. הן מציגות את עצמן בפני הצופות והצופים כאשר כל אחת מהן מדברת בקולה שלה. לאחר מכן קמות השחקניות ממקומותיהן, מסדרות את תסרוקותיהן ולבושן בהתאם לדמויות שהן עומדות לגלם, יורדות אל הבמה ונכנסות לתפקידים של שבע נשים מוכות השוהות במקלט לנשים מוכות בהרצליה.

כאשר יורדות השחקניות אל הבמה עובר על כל אחת מהן שינוי קיצוני, הן בסגנון הדיבור, הן בסגנון הלבוש והן בתנועות־הגוף. שש מתוך השבע הופכות עתה לנשים מזרחיות שדמויותיהן מעוצבות על־פי הסטיריאוטיפים הנפוצים בארץ לגבי נשים מזרחיות: אלה דמויות של נשים חסרות השכלה וידע בסיסי שעולם הביטויים והדימויים שלהן דומה לזה של מערכוני "הגשש החיוור"; לבושן הוא גס או מרושל, הן מדברות במבטא מזרחי מלאכותי, והן מניעות את גופן בצורה גסה ומודגשת. בעליהן מתוארים כדמויות סטריאוטיפיות של גברים מזרחים משכבות המצוקה. חלק גדול משיחותיהן נסב על חוויות

הקליטה של משפחותיהן המזרחיות בארץ. (בדיון שהתקיים לאחר הצגת המחזה בחיפה העירה אחת הצופות כי שיחות אלה גרמו לה לחשוב שהיא צופה במחזה "קריזה", ולא במחזה "נשים מוכות").

הבעיה היא שלפי תפיסתן של הבמאית והשחקניות, לגלם נשים מוכות פירושו לגלם נשים מזרחיות. עיקר ה"משחק" שלהן נראה כמאמץ להפך לנשים מזרחיות ולדבר ולנהוג כפי שהן חושבות שמזרחיות מתנהגות — ותפיסתן כנראה הושפעה מהסטריאוטיפ הנפוץ בארץ. עולה מההצגה כי הנשים המוצגות הן מוכות מכיוון שהן מזרחיות — ולא מכיוון שמעמדן כנשים בחברה או במשפחה מאפשר לבעליהן להכותן.

השחקניות מגלמות דמויות שהן "מסכנות" ו"נוגעות ללב"; בתור שכאלה הן מעוררות בקרב הצופות אהדה ורחמים — אך לא הזדהות. הבמאית והשחקניות אינן מצליחות להפוך את הנשים אותן הן מגלמות לנציגות כל הנשים המוכות — או לנציגות כל הנשים בחברה.

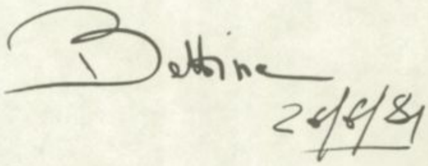
בעיית הכאת נשים מוצגת כבעייה עדתית או כבעיה של נשים "מסכנות", ולא כבעייה נשית או אנושית אוניברסלית.

כשלונה השני של ההצגה הוא בדרך התייחסותה לנושא יחסי־מין. נושא זה הוא מרכזי בהצגה: השחקניות מספרות על מיניותן כשהן מציגות את עצמן בתחילת ההצגה, והנשים המוכות אותן הן מגלמות מספרות בהרחבה על יחסי־המין שלהן עם בעליהן. רוב התנסויותיהן המיניות מתוארות כחוויות שליליות: הן מספרות על אונס, על מעשי סדום, על סדיזם ועל חוויות אלימות אחרות. הרושם המתקבל מן ההצגה הוא שהסיבה לכל אלה היא גישה לא נכונה לנושא יחסי־מין מצד שני בני הזוג, או אחת/ד מהם. יחסי־המין הבעייתיים מוצגים כבעיות אישיות וספציפיות של כל אשה ביחסיה עם בעלה. ההצגה כלל לא מנסה להציג את הבעייתיות של יחסי־מין כחלק מן התופעה הכללית של אי־שוויון בין גברים ונשים בחברה: אונס של אשה על־ידי בעלה איננו תוצאה של היעדר חינוך מיני, או של אי־התאמה מינית בין בני־זוג. אונס הינו סימפטום של המעמד הנמוך של האשה, המעוגן ומונצח במוסד המשפחה.

רבות כבר נכתב על "המסר החברתי" של ההצגה "נשים מוכות". לדעתנו המסר הוא מסר פרטנאליסטי ולא מסר פמיניסטי. המסר של ההצגה הוא שיש בחברה הישראלית נשים "מסכנות" — מוכות ונאנסות, וכי עלינו לעזור להן, אם כי לא ברור מן ההצגה כיצד.

אילו היתה "נשים מוכות" יצירה פמיניסטית, היינו מזדהות עם דמויותיה והיינו חשות כי גורלן הוא גורלנו. היינו מגיעות למסקנה כי "לעזור להן" הוא לעזור לעצמנו, על־ידי יצירת אלטרנטיבות חברתיות עבור **כל הנשים.** היינו מגיעות להכרה כי הכאת נשים נובעת ממעמדה הבלתי־שווה של האשה בחברה שלנו — ולא ממוצאן ומבורות של שבע, או אלף או אף מאה אלף נשים "מסכנות".

תערוכה

בטין אמיר

בטין אמיר היא אומנית המשתנה כל הזמן. אשה עם סערה בלב שעברה דרך ארוכה מאז שהחלה מציירת על קירות ביתה כדי לבטא עצמה. יצירותיה מבטאות חשיפה אישית של מעברים בחייה, מפגשים עם הכאוב והמשמח בחיי היום יום, עם המיסטי והמוחשי. בטין מרגישה מלחמה פנימית מתמדת עם היותה אשה, אם ויוצרת. בחדר העבודה הגדוש בציורים עומד גם קרש הגיהוץ.

בתערוכה של יומיים בלבד "בקו וסליל" הפתיעה בטין במעבר מצבעים עזים לקו חזק ושחור "לפתע לא הייתי זקוקה לצבע כדי להביע את התנועה — כמו אשה ללא האיפור".

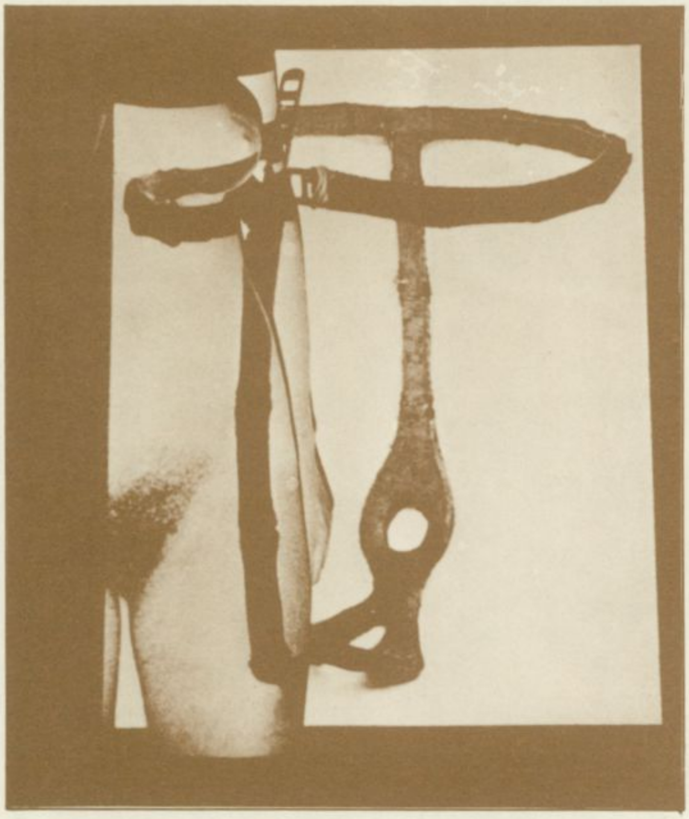

הצורך להעניש

בעקבות תערוכה של רחל פינקלשטיין

באדיבות "העולם הזה"

יוכי בן־שלום

האמנם היו אלה עבותות־אהבה אשר קשרו את פנלופה אל אודיסאוס בעלה, או שמא כבלים של ברזל ונחושת הם ש"סייעו" לה לשמור אמונים לבעלה הטרוד במסעותיו הממושכים? — האודיסאה אינה מרמזת על כך דבר, אך הרעיון הנשמע כה אבסורדי איננו מקורי לגמרי. ב־1871 התלוננה אשה אירופאית לפני רופאה שמשקל המנעול שבעלה כופה עליה ללבוש קורע את שפתי הפות וגורם לה לכאב ולדימום... מקרה דומה דווח על מהגרת גרמניה בניו־יורק בשנת 1894 ובארץ מזרח־אירופאית בשנת 1906! — גילוי מדהים זה הוא אחד המוצגים בתערוכת הצילומים של רחל פינקלשטין, המוכיחים כי הגבר לא ויתר על המופת ההומרי שלו, ומשעה שנטל את האדנות על מוסדות החברה והמשפחה אין הוא נלאה ממאמציו לאכוף את בעלותו על אשתו, להכריחה לשמור לו אמונים ולשעבדה כליל לו ולרצונו.

תערוכת הצילומים של רחל פינקלשטין, הנושאת את השם "הצורך להעניש", היא תערוכת־תעודה מזעזעת החושפת באינטנסיביות בוטה את אמצעי הדיכוי שנקטו הגברים נגד הנשים. בצילומי שחור־לבן, המלווים טכסטים תיעודיים קצרים, מגוללת רחל פינקלשטין את חרפת ההתעללות הנוראה שתכליתה, לדעת האמנית — המביאה סימוכין לדעתה ממקורות שונים — "למחות את עקבות השיעבוד הקודם ולהחזיר לאשה כגמולה". מוטיב בולט בתערוכה הוא אחד האמצעים המחרידים ביותר לשיעבוד האשה: חגורות הצניעות. לחגורות־הצניעות, כמסתבר מן התצוגה המפחידה של כלי־המשחית הללו, חלק בלתי־צנוע לחלוטין בדיכוי מיניות האשה ובכל המשתמע מדיכוי זה, אשר — מלבד ההסבר הפשטני בדבר רצון הגבר להבטיח את נאמנות אשתו — נועד להפקיע מידי האשה את ריבונותה על גופה ומאוויה ולטעת בה את הכרת שייכותה המוחלטת לבעלה.

רחל פינקלשטין — אמנית ישראלית השוהה באנגליה ומשתייכת שם לקבוצת נשים הנקראת "מעגלים" שמטרתה לעודד אמנות נשים — נטלה על עצמה משימה כפויית־טובה, בהציגה עבודות שמלכתחילה נועדו לגרוע מהנאת הצופה בהן. צילומיה, שהשחור מרובה בהם מן הלבן, מתארים מערומי נשים, מואפלים בצלליהם הכהים של אביזרי־העינויים לסוגיהם, ויוצרים קומפוזיציות קודרות, שהרושם הראשוני המתקבל מהן מזכיר לא־במעט חזיון סאדו־מזוכיסטי. רושם ראשוני זה הוא בלתי־נמנע בתערוכה שהנושא המרכזי שלה הוא אכן התעללות סאדיסטית בנשים; ואף שבמבט נוסף בא רושם זה על תיקונו, אין הוא נמחה לחלוטין ויש שהוא מאפיל על המסר התיעודי של התערוכה. גם ריבוי צילומי העירום מעלה את החשד כאילו הוא שימוש בלתי־מכובד בגוף האעשה, אך חשד זה בשווא יסודו — הצגת המערומים בצילומיה של רחל פינקלשטין נעשית באיפוק ומצטמצמת לאותם חלקים שהם הכרחיים — בהיותם חלק בלתי־נפרד מן המוצג (פריפת ערלה, לדוגמה) — ורלבנטיים ביותר לנושאי התמונות.

"הצורך להעניש", שהוצגה בארץ (בגלריה הלבנה בת"א) כתערוכת־יחיד, הינה חלק — חלקה של רחל פינקלשטין — מתערוכה קבוצתית שהוצגה בלונדון ואשר בשורתה הקולקטיבית היא להזכיר ולהתריע — שמנהגי פריפה הערלה וכריתת העטרה לא בטלו מן העולם, ועדיין, כאן ועכשיו, שריר ותקף מוסד העגינות הכופה על האשה לשמור אמונים לבעל שברח או נעדר... — רחל פינקלשטין הביאה לנו בשורה זו והזכירה שאמנם יש ויש על מה להתריע.

נגה

על ספרים וספרות

"נשים במילכוד" — ספר חדש

מעטים הם הספרים המקוריים שנכתבו בידי נשים בישראל על מצבן של הנשים. וכאשר יוצא לאור ספר חדש זוהי חגיגה עבורנו. בכל העולם נתמלאו להם המדפים בכמויות עצומות של ספרים על מגוון עצום של נושאים הקשורים בסוגיית הנשים ואפשר למלא בהם חנויות ספרים ענקיות ואילו אצלנו המדף הקצר מכיל ספרים בודדים ועיקרם מנסה להציג **רק** את העובדות על מעמדה של האשה.

הספר "נשים במילכוד", שהשתתפו בכתיבתו דפנה יזרעאלי, אריאלה פרידמן, רות שריפט, פרנסיס רדאי, ויהודית בובר אגסי בוחן גם הוא את מעמדן של הנשים מתוך מחקרים וראיונות שנערכו בעשר השנים האחרונות.

זהו ספר ראשון מסוגו בישראל שמתייחס אל האשה לא מנקודת מבט מסורתית אלא מתוך גישה שהושפעה מהפמניזם.

הספר עוסק בהיבטים שונים של חיי האשה: בזהות המינית שלה, בנישואין, בעולם העבודה, המשפט הישראלי, וביחס הדת לאשה. כל פרק הוא גרעין לספר בפני עצמו ומן הראוי היה שיהיה לו המשך.

כל אחד מן הפרקים עומד על היבט אחר אחר של המילכוד שהאשה נתונה בו. בכל תחומי חייה היא למעשה נתונה במילכוד המתבטא בזהות סטריאוטיפית שאינה מאפשרת לה לממש עצמה באופן שלם ומלא. בכל תחום של חייה נתפסת האשה כפאסיבית ונכנעת וכשהיא מנסה להפעיל עצמאות וכוח הרי שגוזלה מן הגברים את המונופול והיא מקבלת את אות הקין של "אשה גברית". מה שמעיד על כך שהחברה צריכה ללמוד הרבה כדי להגמל מהרגלים ודפוסים של דורות, ולעשות חלוקת עולם וחלוקת מינים חדשה.

"נשים במילכוד" הוא ספר חובה גם למי שמפריע לה הריחוק האקדמי של כותבות הספר. למרות שהוא נקרא בענין רב יש הרגשה שהמחברות השתדלו מאד לשמור על מדעיות ולהציג עצמן יותר כחוקרות ופחות כנשים מעורבות שנוקטות עמדה אישית.

רחל אוסטרוביץ

סקירה על מחברות למחקר ולביקורת

גליון חדש של כתב העת "מחברות למחקר ולביקורת" אשר ראה אור לאחרונה מהווה צעד חשוב בשטח מחקר מעמד האשה בחברה. כתב עת זה מוקדש לניתוח ביקורתי של החברה הישראלית. המערכת מציינת בפתח החוברת כי — "אנו מוציאים את **המחברות** מתוך רצון לתרום לחשיפת יחסים בלתי שוויוניים בחברה שלנו, ולהבנת התהליכים שיצרו אותם. אנו מבקשים ליצור במה להבנת המציאות הקיימת — ואף לשינוייה". הגליון האחרון של **המחברות** מוקדש לאי השוויון שבין נשים לגברים. ושוב, המערכת מציינת את עמדתה — "ישנם הטוענים כי האשה היא ככל האדם, וכי גורלה בחברה נקבע בהתאם לכישוריה, לרצונותיה ולאישיותה. ישנם אחרים הטוענים כי האשה שונה מן הגבר מעצם טבעה, וכי עקב כך שונה גם, לרעה, גורלה בחברה. בחוברת זאת מוצגת גישה שונה, האומרת כי דרכה של האשה נקבעת לא על־פי נתוניה האישיים בלבד, וגם לא על־פי טבעה הביולוגי, אלא על־פי התנאים החברתיים המגבילים את התפתחותה באשר היא אשה".

גישה זו מכוונת את כותבות שני המאמרים שבחוברת. המאמר הראשון עוסק בחלקן של הנשים העובדות בצמיחה הכלכלית של ישראל. הכותבת, דבורה ברנשטיין סוציולוגית מאוניברסיטת חיפה, טוענת כי כוח העבודה הנשי, אשר הינו ברובו כוח עבודה זול, יחסית חסר כישורים וחסר סמכות, הינו כוח עבודה חיוני לצמיחתם של ענפים מרכזיים במשק. עם זאת, מראה הכותבת, כי הנשים עצמן אינן יוצאות נשכרות מתרומתן, אלא ממשיכות להוות בסיס המאפשר קידום והתבססות לאחרים. המאמר השני כתוב בידי ברברה סבירסקי, מהעובדות הוותיקות של המקלט לנשים מוכות בחיפה, ועוסק בהכאת נשים בישראל. הכותבת מציגה את הגישות הרווחות ביחס להכאת נשים, בוחנת אותן על־פי הנסיון בישראל, ודוחה אותן. היא מעלה גישה אחרת הרואה את שורש התופעה באי השוויון הקיים בין נשים לגברים. באשר לאפשרויות של שינוי היא טוענת כי — "אין לצפות כי הממשלה או המוסדות והארגונים האחרים הקיימים ישנו את מעמדנו בחברה, שכן אלה מוסדות גבריים שאין להם עניין בשינוי מרחיק לכת עבור נשים. רק אנחנו, הנשים, מסוגלות לשנות את מצבנו: המוסדות היחידים אשר יאתרו את האינטרסים של הנשים וישרתו אותם הם מוסדות שאנו עצמנו נייסד ונקים על בסיס תודעה נשית".

חוברת זו כוללת חומר חשוב לגבי מצבן של נשים בחברתנו, חושפת חלק מהגורמים האחראים למצב ומעוררת מחשבה לגבי כיווני שינוי בעתיד.

את החוברת ניתן להשיג ב:"צאינה וראינה", רח' האלקושי 2, ת"א

"קול האשה", ההסתדרות 4, ירושלים.

או להזמין בדואר: מחברות למחקר ולביקורת ת.ד. 6319, חיפה 31062 (תמורת 30 שקל).

דפנה שמר

סיכונים מקצועיים בעידן המחשבים

החברה עוברת מהפכה טכנולוגית — עידן המחשבים הגיע! זו מהפכה המייעלת את העבודה, חוסכת בכוח אדם ושעות עבודה ·ה ונותנת אפשרויות מקצועיות רבות.

מאמר זה אינו בא להלל ולשבח את ״פלאי״ הקידמה הממוחשבת אלא להתריע על הנזק הבריאותי הנגרם לאלה המפעילים ציוד חדיש ונפלא זה — אלה היושבים מול אותם מסכים (מסופים) כל שעות יום העבודה. מהפכה טכנולוגית זו שינתה כליל את העבודה בשטחים רבים כולל המשרד ואת עבודתן של נשים רבות, שהרי הן הן המזכירות הנאמנות, פקידות וכו׳. פגעי המסך אינם מכוונים לנשים בלבד, אך מקצועות החייבים ישיבה של שעות רבות מול מסך זה חופפים יותר ויותר עם מקצועות המוגדרים בחברה כיום כמקצועות ״נשיים״ ובכל המודעות המפורסמות על־ידי החברות המשווקות מחשבים ומכונות כתיבה ממוחשבות נראה בבירור את הגבר/הבוס השאנן העומד ברקע ואת האשה/המזכירה היושבת ומתקתקת על המחשב מול המסך.

מסופים אלה ניתן לראות במידה גדלה והולכת בכל מקום: בבנקים, בבתי הדפוס, במשרדים, בחברות הביטוח, בבתי חולים, בבתי מסחר, חברות תעופה ועוד ועוד. ובכל מקום בעולם מדווחות נשים על תופעות לוואי.

המסוף עם מסך התצוגה הוא יחידה לקבלת נתונים במחשב ו/או מכונות כתיבה ממוחשבות. הוא מורכב מלוח מקשים בדומה לזה של מכונת כתיבה ומסך בדומה לזה של הטלביזיה המציג את המידע המתוקתק ו/או המוחזר מהיחידה לעיבוד נתונים של המחשב.

מנורת המסך עובדת על־פי אותם עקרונות כמו מנורת מסך הטלביזיה: מתח גבוה מסופק למנורת המסך כדי לגרום לקרינה היוצרת את בהירות המסך. מתח גבוה זה יוצר אוזון וקרינה נמוכה.

בעוד היושבים מול טלביזיה יושבים בדרך כלל במרחק מטרים מספר מהמסך, הרי העובד/ת מול מסוף המחשב יושבים במרחק אפסי מהמסך וכך נמצאים בממוצע 40 שעות בשבוע חשופים לקרינה.

ההפרעות לבריאות מעבודות אלו נובעות מהשפעת הקרינה ומאמץ לעיניים.

הסימפטומים עליהם מדווחים מפעילי מחשבים בכל העולם הם: כאבי ראש, הידרדרות בכושר הראיה, בחילה, עייפות כללית ועצבנות, מחלות דם, צריבה בעיניים, תבלול (קטראקט) העינים בגיל מוקדם יחסית ועוד.

השלטונות בארה״ב ובקנדה מכירים בבעיות ראייה ובעיות פסיכולוגיות הנובעות מלחץ עבודה אך אינם מכירים בנזק הנגרם מקרינה (בטענה שהקרינה נמוכה ואינה עוברת את התקן שנקבע כמזיק). בעיות הראייה הוכרו על ידי ה״וועדה הלאומית לביטחון ובריאות בעבודה״ בינואר 1980. המלצות הוועדה הן לתת לעובדים הפסקה של עשר דקות כל שעה, ולא לעבוד מול המסוף שעות רבות.

מרגרט פפנדריאו

כעס עצור כלפי שוביניזם

מרגרט פאפנדראו מאמינה בכל ליבה שממשלתו הסוציאליסטית החדשה של בעלה תביא לפריצת דרך חדשה עבור הנשים היווניות. לטענתה ״דוכאו הנשים בעיקר בשל המשטר הקפיטליסטי והמנטליות הפאטריארכלית שלנו״.

אשתו האמריקאית־לשעבר של ראש ממשלת יוון החדש היא פמיניסטית מושבעת, סוציאליסטית, והרוח החיה מאחורי ״איגוד הנשים של יוון״.

״מצבן של הנשים ביוון דומה ביותר למצבן בארצות אחרות״, היא אומרת, ומדגישה ״שיש לפתוח יותר מקצועות ומקומות עבודה בפני נשים, ולהקים מעונות־יום רבים לילדים. צריך לשנות את מערכת החינוך ואת החוקים הנוגעים למשפחה, לרבות התרת הפלות מלאכותיות״.

מר פאפנדראו ואשתו שבו ליוון ב־1974

אין צדק לנשות מטבחי הפועלים

ב־1927 הקימו 12 נשים קואופרטיב שניקרא "מטבחי־פועלים", כל אחת מהן השקיעה לירה ישראלית אחת ופתחו מסעדה ברחוב גרוזנברג בתל־אביב. את הרווחים הן השקיעו במגרש סמוך לבית ברנר בתל־אביב ופתחו שם מסעדת־פועלים. ממרכז הקואופרציה (גוף הסתדרותי המרכז את כל הקואופרטיבים) שלחו להן מישהו שינהל את העניינים הכספיים כדי להשתלט על הרכוש. בתחילת מלחמת העולם השנייה הודיעו להן ממרכז הקואופרציה שהמצב הכספי קשה. כדי לצאת מבוץ זה יצאו, לפי הוראת ההסתדרות, לעבוד במחנות הבריטים שבנו אז כבישים אסטרטגיים בנגב וכך הצליחו לשלם את חובו של המטבח. למרות זאת, בטענה של פשיטת רגל, לקח מידן מרכז הקואופרציה 5 מתוך 6 מניות שהיו להן והשאיר להן מניה אחת, כי לפי טענתם הם שילמו את חובות הקואופרטיב.

הן פנו לבית המשפט העליון של ההסתדרות שפסק ב־5.11.78 כי שלוש מתוך שש המניות שייכות ל־12 הנשים מקימות "מטבחי־הפועלים" ואילו שלוש המניות האחרות שייכות לכל שאר חברי הקואופרטיב שחלקם עובדים עדיין במסעדת "הטיב" שברחוב אלנבי בתל־אביב שנושאת רווחים. עוד פסק בית המשפט העליון של ההסתדרות, שיש לפרק את הקואופרטיב ולחלק את הרכוש בין בעלי המניות.

במרכז הקואופרציה סרבו לקבל פסק דין זה וכך למרות פסק הדין הברור העניין נמשך עד היום.

היום הנשים הן בנות 70—80 שנה, שתיים מתוך ה־12 כבר נפטרו.

ב־1966 קיבלה כל אחת מהן 7,000 ל"י מקופת הפנסיה ובזמן ההפגנה הן קיבלו 400 שקל לחודש.

נשים חברות קואופרטיב "מטבחי פועלים" מפגינות בפתח היכל התרבות בוועידת ההסתדרות האחרונה.

לאחר גלות ממושכת. באותה שנה יסד פאפנדראו את "התנועה הסוציאליסטית הפאן־הלנית", שזכתה בבחירות האחרונות. אשתו החלה לארגן את תנועת הנשים ב־1975. מעידה עליה טיטינה פאנטאזיס, אשה צעירה, שנבחרה לא מכבר כצירה לפרלמנט האירופאי מטעם המפלגה הסוציאליסטית: "מרגרט היא המוח החושב מאחורי 'איגוד הנשים', ואף נבחרה להיות נשיאתו מספר פעמים. ברם, תמיד סרבה, והעדיפה את תפקיד סגנית־הנשיאה".

מרגרט פאפנדראו עצמה אומרת שריכזה את עיקר פעילותה בגיוס נשים בכל מקום — בשווקים, במכוני היופי, בבתי־החולים, ובמיוחד בכפרים. כיום קיימים סניפים של אירגון הנשים בכל רחבי יוון. "בכל זאת רווחת עדיין האמונה שנשים מקומן בבית", היא אומרת.

היא מרוצה מהעובדה שהרבה יותר נשים ניסו הפעם את כוחן בבחירות (205 לעומת 103 ב־1977), אך מאוכזבת מכך שרק 12 מתוכן נבחרו לפרלמנט בן 300 מושבים.

מרגרט פאפנדראו כמעט שלא השתתפה במסע הבחירות של בעלה. היא העדיפה להשתתף בכינוסי נשים. היא קראה לנשים להצביע עבור המפלגה הסוציאליסטית: "נמאס לנו מהמחירים הגבוהים, משיטת החינוך המיושנת ומחוסר מעונות־יום לפעוטות. די לנו לחיות כשקרובינו או ידידינו מתים בשל מחסור ברופאים ובבתי־חולים. נמאס לנו מבירוקראטיה ממשלתית ומשחיתות, ומהפלות בלתי חוקיות ומסוכנות. נמאס לנו, הנשים, להיות אזרחיות מסוג ב', שאף פעם לא מאזינים להן, ולעולם לא נותנים להן להגיע לעמדות מפתח".

בראיון שנתנה לאחרונה לעיתון יווני אמרה גב' פאפנדראו, שהחלה להתענין בזכויות נשים מאז ימי בית הספר התיכון, כאשר ביקשה להשתתף בקבוצת הכדור־סל, אך לא התקבלה בשל מינה. "מאז התפתח בי כעס עצור כלפי אי־הצדק שבשיטה הנוכחית", אמרה. היא גם מקווה שיגיע היום בו לא יראו בה רק אשתו של פאפנדראו אלא אשה בעלת אישיות בזכות עצמה, פעילויות פוליטיות משלה, ובעיקר, פעילותה בקרב הנשים.

לפני שנים אחדות החלה לכתוב ספרי ילדים עם מסר. היא כתבה ספר "אנטי־אימפריאליסטי", ואף ספר "לשחרור האשה" עבור ילדים בני 8—5. "אגדות ילדים", היא אומרת, "הינן פוליטיות בהחלט. בעזרתן התחנכו ילדים על המערכת האידיאולוגית הנוכחית, ובאותם אמצעים יש גם לשרשה מתוכנו".

וריאציות בנושא איזדורה דאנקן

מאת יעל פיילר

אִשָּׁה רְחוֹקָה
קַלָּה כִּצְעִיפֶיהָ הַנּוֹשְׁרִים
קוֹרִים שֶׁל קַרְנֵי יָרֵחַ וְכַנְפֵי הַשַּׁפִּירִית
שַׁלְהֶבֶת אֱנוֹשִׁית לְבַנְבַּנָּה
וָרֹק הָאֶחָד
כַּחְלִילִי
כָּרוּךְ לְצַוָּארָהּ
כְּמוֹ נָחָשׁ אוֹ מְאַהֵב
שׁוֹלֵט בִּדְרָכֶיהָ הַפְּתַלְתֹּלוֹת
וּמַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ
עֵירוֹמָה
אֶל מִתַּחַת לְגַלְגַּלֵּי הַמֶּרְכָּבָה

וְאַחֶרֶת מְתוּלְתֶּלֶת
כּוֹכָבִים בְּלִבָּהּ וּכְנָפַיִם בְּרֹאשָׁהּ
וְאַגָּס אֶחָד זָהוֹב מַבְשִׁיל בָּהּ
וְיַיִן מְחַלְחֵל וְעוֹלֶה
וּמֵצִיף גַּפֶּיהָ
וְתוֹסֵס וּמְבַעְבֵּעַ
וּכְבָר נֶעֶלְמָה בְּתוֹךְ קֶצֶב קָדוּם שֶׁל זֵעָה אֲדָמָה

רְדִיד לוֹהֵט אַרְגָּמָן אוֹפֵף מְסַחְרֵר וְאֵינוֹ מֵנִיחַ
בְּמַעֲרַמֶּיהָ נִדְהֶמֶת כֵּיצַד
תַּשִּׁיל תַּחְמֹק מִן הַגֶּחָלִים שֶׁהִיא חוֹפֶנֶת בְּבִטְנָהּ
מִתְחַבֶּטֶת רֶגַע קָצָר שֶׁל
גֶּשֶׁם נְדָבוֹת בִּירֵחַ סְגָלִיּוֹת וְגֶחָלִים שְׁלֵווֹת וּגְלוּיוֹת
מְחַכּוֹת לְרוּחַ שֶׁתָּשֹׁב
וּתְשַׁלְהֵב
וְלֹא יָכְלָה לְהָכִיל אֶת הַכְּאֵב
כְּמוֹ תִּינוֹק שֶׁל אֵשׁ בָּהּ
וְקָרְעָה בִּבְשָׂרָהּ
וְדָם בְּצַוָּארָהּ
וּבִצְעִיפָהּ הַשָּׁסוּעַ
וְהָעוֹרְבִים עִטּוּ

ארץ אשה

מאת נורית כהנא

אֶרֶץ — אִשָּׁה נָחָה
בַּשֶּׁמֶשׁ, שׁוֹקֶיהָ נִינוֹחוֹת,
בְּתִכְלוֹ, חֲלוֹם בְּרֵאשִׁית
גּוֹפֵךְ לִי בַּיִת
לְשִׂיחָה פָּנִים אֶל
פָּנִים שֶׁהִתְנַהֲרוּ לְפָנַי
תּוֹךְ כְּדֵי צְפִיָּה
בְּאָרְחוֹת חַיִּים בַּיַּבֶּשֶׁת,
פֵּרוּט חֲרִיצֵי רוּחוֹת
בָּאֶבֶן, שְׁרֶרֶת הַשְּׁתִיקָה
שֶׁל צוּקִים הַדּוֹרִים
עֲשֻׂיִם מְקִירוֹת תְּמִיכָה
פְּנִימִיִּים בַּגּוּף, קֶסֶם
יְעָרוֹת תַּת־קַרְקָעִיִּים
מִיַּלְדוּת תַּחַת הַגַּלִּים
בָּרוּחַ הַסְּתָוִית, חֲלוֹם
הַמְּפַתֵּחַ עַל אִמִּי
הַמְּנוּחָה.*

*קרובה מאד, מתנודדת,
אני מנסה לתמוך
בה והיא שוקעת, עיניה
מופנות בהשלמה, השמימה.

קוץ בה

פרסומאים של מכונות כביסה, מקררים, חמרי נקוי, תכניות חסכון, מוצרי מזון, מערכות סטיראו ועוד ועוד משתמשים באשה ובגופה לפרסם את מוצריהם ואת שרותיהם. נשים מוצגות בפרסומות כעקרות בית עיפות, כנשים חסרות אונים המחכות לבעל המושיע, או כאויבייקטים מיניים כשגופן הוא המסר. ייתכן שרבות מכן לא חשבו שפרסומות — המציגות את האשה כנותנת שרותים או כאובייקט מיני — מעליבות למעשה את הנשים. מדור "קוץ בה" קורא לכן לשים לב לפרסומות המעליבות נשים ולמחות ביחד אתנו נגדן. נא שלחו את הפרסומות למדור זה ואנו נפרסמן.

תשובה זו נשלחה ע"י חברת אמפא לצוות התגובות החיפאי בעקבות מכתב מחאה שנשלח אליהם על פרסום המודעה המצויינת כאן. להלן המכתב:

תודה רבה על מכתבן המעניין. איני חושב שתגובתכן הינה נכונה ושקולה ואנסה לפרט כוונתי.

1) פרסום ה"מוטיב" "לגברים בלבד" נעשה לאחר סקר שוק מקיף ביותר שאוכלוסייתו מנתה נשים וגברים באחוזים שווים.

2) הסקר נערך בכל רחבי הארץ: בערים הגדולות, ישובים קטנים ובמקומות ריכוז של עולים.

3) הסקר נעשה בשלושה חתכי אוכלוסיה. א. אוכלוסייה בעלת מכשירי סטריאו; ב. אוכלוסייה שאינה בעלת מכשירי סטריאו; ג. חתך מיקרי שכלל את שני הסוגים גם יחד.

4) תוצאות המחקר היו מדהימות. א. כל הנשאלים ללא יוצא מן הכלל השיבו כי את מכשירי הסטריאו קנה הבעל באותם משפחות מכשירי כבר היה. ב. אלה המתכננים לקנות אף הם טענו שהבעל הוא שיקנה את המכשיר. ג. אלה שטרם החליטו עדיין באם לקנות — אך כאן הבעל הקובע. ד. אין מדובר כאן באחוז גבוה של משפחות שקנו, יקנו או טרם החליטו. מדובר כאן במחקר **שכל אוכלוסייתו ללא יוצא מן הכלל** השיבה שהגבר הוא שיקנה.

5) אמנם היו רצונות מצד הנשים שנשאלו שירכש הביתה מכשיר סטריאו או וידאו, אך בפרוש טענו כי את הרכישה, החלטה לגבי דגם וחברה יקבע הבעל.

6) לאור כל המימצאים הנ"ל ועל מנת להשיג אפקטיביות מירבית בהוצאה מינימלית בפניה לקהל המטרה — בחרנו בדרך זו.

ואשמח לעמוד לרשותכם אם תתעוררנה שאלות נוספות.

ד. אלמן
אמפא בע"מ

שרות חינם
רק למי שזקוק לו

כשאורחים מגיעים מחו"ל – אנו נכנסים לתמונה: קבלה בנמל התעופה, סידורי מלון, שכירת רכב, ארגון טיולים בארץ ואפילו משלוח פרחים לאשת האורח.

זהו שרות הניתן על ידנו ללא כל תוספת מחיר לך אדוני, מנהל החברה ולך גברתי, המזכירה הבכירה.

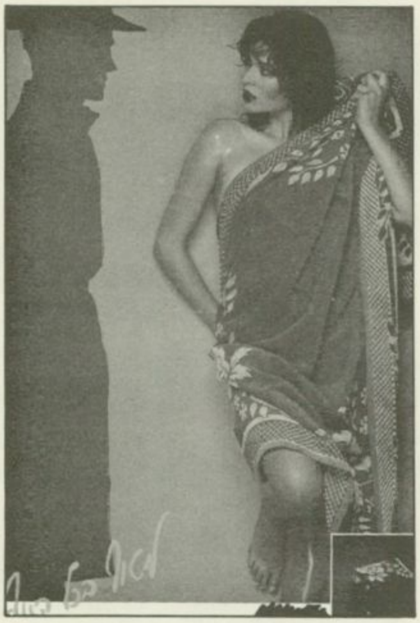
אתם מכירים פתרון יותר טוב מזה לכאבי ראש??

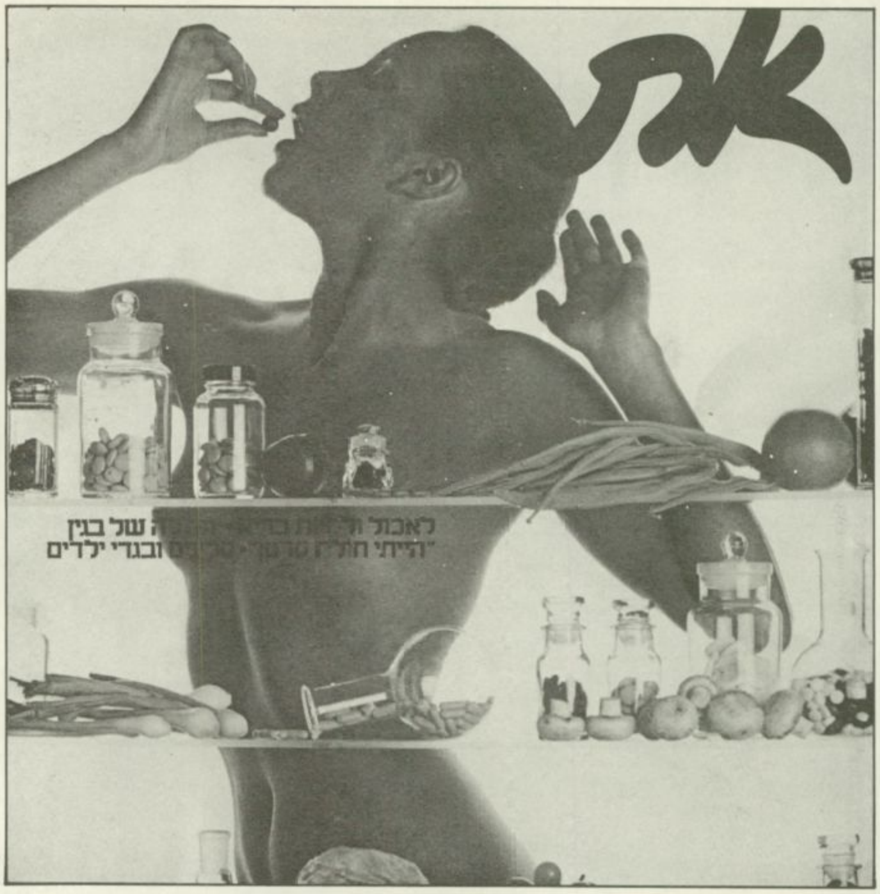
לקבלת מידע התקשרו עוד היום לרעיה טלפון 247241, 247237.

ההבדל בין ה„פרארי" ל„לאמבורגיני" הוא בערך זה שבין בלונדית לבין שחורת־שיער. שתיהן מייצגות את המובחר שבמובחר ו־מיועדות לאותה מטרה, ושתיהן עושות זאת אחרת. שתיהן איטלקיות חמות־דם, ושתיהן מושלמות. אולם כשם שאין אצילותה וברקה של ה־בלונדית ניכרים אלא על רקע פראותה של השחורה, ואדם רציני יקפיד שלא להתחייב לאחת מהן, אלא יעביר את לילותיו לסירוגין ביניהן, כדי לשמור על האובייקטיביות; כך אין בר־דעת יכול להסתפק ב„פרארי" או ב„לאמבורגיני" בלבד. הוא פשוט צריך את שתיהן, שכן את ה־סגנון חייבים להתאים למצב הרוח, כפי שיאמר לכם כל יועץ לענייני נשואים. וברור כי עם שתי מרכבות־אלים אלה מדובר בתינויי־אהבים ולא ב„נהיגה", שהיא מלאכח סתם, היאה לבעלי סוברואים, פונטיאקים ומשאיות אחרות.

על ההבדלים שביניהן, על יתרונותיהן וחסרונותיהן היחסיים נערכו, כך אני מתאר לי, כבר כמה דוקרבות עם שחר.

מתוך מוסף "מעריב" - "ראי"
16.12.81

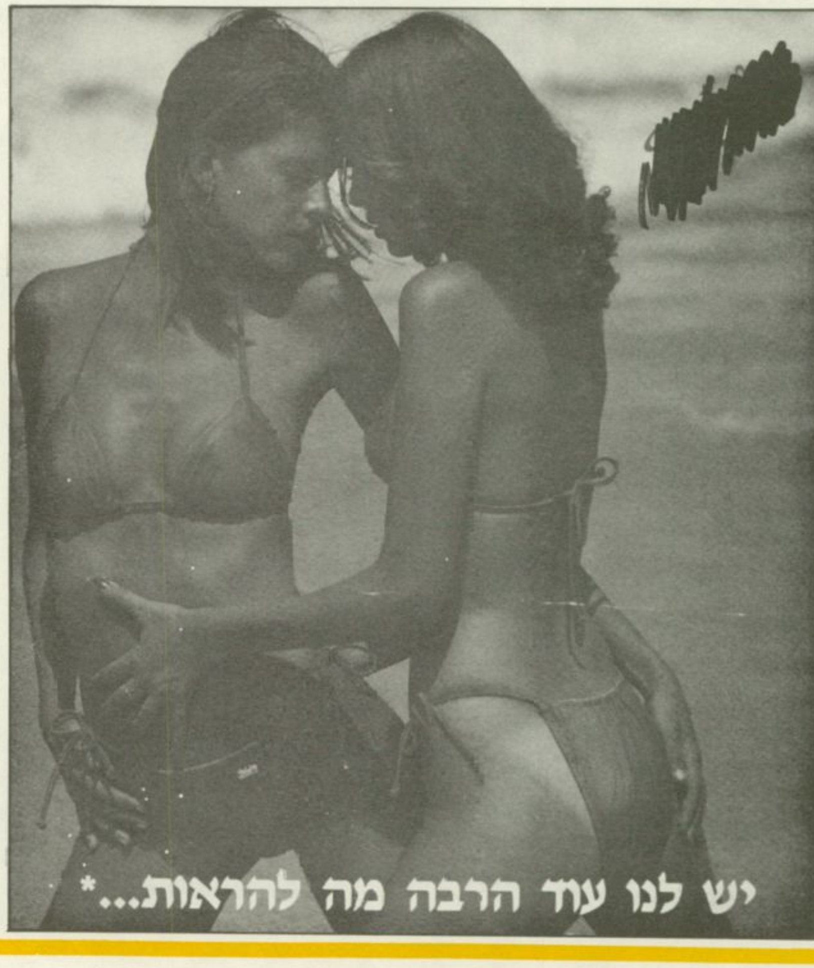

יום שישי 23.10.81

* מן העיתונות: תיירת נאנסה בנהריה ערב יום־ה כיפורים. . להגנתו טען הברנש שזו היתה ארוחה - מפסקת

לוח מודעות

בחורה עם כישורים מקצועיים ובעלת רעיונות פוריים ביותר מחפשת עבודה במשרד פרסום. לפנות לת.ד. 4319 ירושלים מיקוד 91042 עבור שרה.

מתארגנת בחיפה קבוצת נשים שתעסוק בעיון ודיון בכתבים פמיניסטיים תיאורטיים. לפרטים נא לפנות ליעל טל. 04-84176.

"תדמית אחרת" הוא גוף שמטרתו למחות על שימוש בתדמיות מיניות מגבילות ופוגעות באמצעי התקשורת, ולעורר בדרך זו את מודעות הציבור הישראלי הרחב לנושא זה. **"תדמית אחרת"** זקוקה לעזרתך, בחתימה על מכתבי מחאה, בהצעות לדרכי פעולה ובתרומתך הכספית.
"תדמית אחרת", ת.ד. 7507, ירושלים 91074

הצוות לקידום מעמד האשה ליד ראש העיר בחיפה נועד ליישם בשטח העירוני את המלצות דו"ח הועדה למעמד האשה. לעודד נשים מכל שכבות האוכלוסיה לפעול בנושא העירוני ולהביא לשיתוף פעולה בין ארגוני נשים בנושא מעמד האשה.
ת.ד. 4811 חיפה. טלפון 04-640775

עובדות משרדי נסיעות מתארגנות לאיגוד מקצועי כנס יסוד נערך לא מכבר וכל המעונינות נא להתקשר עם נורית גילת 331024(04)

התארגן צוות תגובות של חוג נשים פמניסטיות
ת.ד. 9586 חיפה 31095

אמהות לא נשואות רוצות להתארגן כדי לשנות חוקים מפלים בממסד.
ת.ד. 9586 חיפה 31095

מרכז למודעות האשה **בנתניה.**
פגישות פעם בחודש. כל הנשים המעוניינות נא להתקשר לג'ויס 053-39098 או למרילין 053-92136

לתשומת לבכן! מרכז הסיוע לקובנות אונס עבר דירה. טלפון זמני 234819(03)

"בת קול", מרכז לפרסום חומר פמיניסטי	04-721435
"המין השני", הוצאה לאור של ספרות פמניסטית	03-312349
חוג הפמינסטיות החיפאיות	04-331024
"לא", מקלט לנשים מוכות, הרצליה	052-86619
מקלט לנשים מוכות, חיפה	04-662114
מקלט לנשים מוכות, ירושלים	02-244092
מרכז סיוע לקורבנות אונס, חיפה	04-234559
מרכז סיוע לקורבנות אונס, ירושלים	02-634235
מרכז סיוע לקורבנות אונס, תל אביב	03-234819
עלון פמניסטי בינלאומי	03-756616
מרכז לפעילות פמיניסטית (צאינה וראינה) האלקושי 2 תל-אביב	03-296059
קול האשה, מרכז חברתי וחנות ספרים ההסתדרות 4, ירושלים	02-245971
קולקטיב "לתעסוקת נשים"	04-220779

נשים המעונינות להצטרף לקבוצת סטודנטיות מוחות באוניברסיטיה העברית ירושלים להתקשר ל-02-245971 הקבוצה התארגנה בעקבות גליון חנוכה של "פי האתון".

חומר לגליון נגה מס. 5 יתקבל עד לתאריך 30 באפריל 1982.

מכתבים לנ׳גה

המשך מעמ׳ 2

מצורף קטע מעתון המכוניות (כנראה שלא רק מכוניות) ״טורבו״. שימו לב לסמל! אני מוצאת את זה יותר משעשע מאשר מפחיד — האמנם הם זקוקים דוקא לסמל הזה כדי להפגין את מה שנראה להם כ״גבריות״?!

אגב, שאר העתון הוא פשוט ״פורנוגרפיה מכונתית״ — מתוך קטע על מבחן מכוניות: ״לקחנו אותו. נהגנו אותו. קשה וחזק. וכשזה הסתיים ידענו״. מה דעתכן?

בברכה,
ענת רגב

״החתום מטה סולד מהפמיניזם״

כיוון שהחתום מטה סולד מן הפמיניזם יתכן והעורכות תמצאנה את סגנוני בוטה מעט, אך נדמה לי שהייתי הוגן. אני מניח שכך מרגישים רוב הגברים, מכאן שהתגובה הזאת שהיא ספונטנית מעיקרה היא גם אופיינית ואולי אפשר ללמוד משהו ממנה.

ובכן, בראש וראשונה הגודש המביך הזה של מלים מלים ושוב מלים. התכנים המייגעים הללו שאתה חייב לקרא בהם פעם ושוב פעם על מנת לרדת לעומק כוונתה של הגברת המחברת... מן הדין יהיה להתייחס אל מקורות היגיעה הזאת המלווה את הקורא אגב הקריאה במאמרים הארוכים שבשתי החוברות. נדמה לי ששורש הרע נעוץ בהעדר המוחלט של חוש הומור. ההומור ועמו האירוניה היו מאז ומתמיד נשקו של הנרדף, אבל זאת רק כאשר הנרדף היה חכם. כך פשוטו כמשמעו מימי האירוניה הסוקרטית ועד חוכמתו של ברנרד שו ועד בכלל. אם אמנם נקבל את רוח החוברות לפיה תולדות הציוויליזציה הפטריארכלית אינם אלא רצף ארוך של השפלת האשה, היכן הוא ההומור באמצעותו עמדו הנשים בנסיונן המר? ב״נגה״ אין לו זכר. וכן, הרצינות התהומית בה נשים חסודות אלו לוקחות את עצמן ואת רעיונותיהן מסוגלת להוריד ביגון שאולה את הקורא הסבלני ביותר. לרצינות הזאת יש צד נוסף, מרתיע פחות, והוא אולי נמנה על שרשי הרתיעה שאני חש בפני התופעה כולה של הפמיניזם בכלל ושל ״נגה״ בפרט. אלו הן ההתחסדות והחמלה העצמית. בנושא זה אין לך טוב ממאמרה של דינה פלדות ״למה אין שקספיר ממין נקבה?״.

ובכן, מרת פלדות היא בעלת תואר שלישי בספרות אנגלית וחזקה עליה שאין היא פולטת הבלים. לעומת זאת רוקחת לנו ד״ר פלדות תבשיל מוזר ששני מרכיביו העיקריים הם חמלה עצמית והוצאה מהקשר הסטורי תרבותי של תופעה מסוימת אחת, הלוא היא הסופרת האמריקאית האלמונית (לפחות לפי שעה) טילי אולסן, האמורה כמובן לייצג את כל שאר אחיותיה לצרה לפחות בעולם הספרות האנגלו־אמריקאית. את הנחת היסוד שלה מניחה המחברת בראשית המאמר, וכצפוי זוהי השאלה ״מהו הפוטנציאל היצירתי שיש או אין לאשה ומהם התנאים ההכרחיים לטיפוחו והתפתחותו עד לפריחה?״

הפגם המרכזי במאמר הוא העדר בוטה של כל דיון ברישא של השאלה שהמחברת מעמידה בראש המאמר שלה עצמה. גברת פלדות פוטרת עצמה מלדון בנושא זה מתוך אחד משניים. א. אין לה מה לומר בנושא, ואכן, הבעיה מורכבת מאוד וחורגת מעבר לספרות אנגלית ואמריקאית. ב. היא מניחה שקוראותיה אכן משוכנעות שפוטנציאל היצירה של האשה זהה לזה של הגבר ואז כל מה שנותר להוכיח הוא רק הסייפא של הנחת היסוד, דהיינו: האשה לא זכתה בתנאים ההכרחיים לטיפוח כשרונותיה.

ועתה אל הגברת אולסן ואל יגונותיה. החתום מטה מעולם לא שמע על סופרת בשם טילי אולסן. ועל כן פנה אל אחדים מידידיו המושכים בעט. גם הם לא שמעו עליה. אין הדבר גורע כמובן מכבודה וגדולתה של הסופרת האלמונית. ככלות הכל סלידה מפני פרסום היתה אחת מתכונותיו של טולסטוי... אם הגברת אולסן היא אכן חוליה נוספת ברצף המפואר הגם נעלה וטרגי בפרשת היסורים שהיו מנת חלקם של יוצרים רבים שהקדימו את זמנם, אם אכן כך הדבר, ימים יגידו ועל כן נניח זאת לדברי הימים.

השאלה היא במה שפר חלקם של הגברים לעומת מצוקתה של טילי אולסן? ממעט הפרטים על חיי הסופרת המפוזרים במאמר אני למד שחייה אולי לא היו גן של שושנים אבל גם לא אותו גיהנום עלי אדמות כפי שמחברת המאמר מבקשת להציג. הסופרת זכתה להכרה מוקדמת כבר בגיל צעיר מאוד. מבקר פלוני (מן הסתם גבר) כתב עליה כעל ״כשרון גאוני״. שלוש פעמים זכתה למלגות שאיפשרו לה להוציא קבצי סיפורים. יש להניח שבשלב זה או אחר זכתה לפרסום והכנסות מספיקות שהפכוה לסופרת ממוסדת ומכובדת היכולה לעשות ולכתוב כראות עיניה וללא הגבלות כלשהן. אלו הן עובדות כהוויתן המלוקטות ממאמרה המגמתי של דינה פלדות המבקשת להוכיח בעזרת טילי אולסן את הנחת היסוד שלה לפיה פוטנציאל היצירה הנשי לא זוכה לטיפוח מתאים. כיוון שכך היא גודשת את המאמר ביגונות מפרי רוחה וכן מפרי רוחה של הסופרת. כך למשל אחד מסיפוריה של טילי אולסן ״מתעד״ לדעת בעלת המאמר ״בצורה מרטיטה את היאוש, הכאב, ותחושת הכשלון אותן חווה האשה העומדת ומגהצת בלילות״. פעם אחרת ליבה של דינה פלדות ״מתחמץ בקירבה פשטו כמשמעו״ כאשר טילי מתארת את מצבה לאחר שקבלה מלגה... מזה זמן רב לא זכור לי שראיתי אוסף כזה של חמלה עצמית עם התחסדות צבועה. עד כדי כך שנראה לי כי המלה הקולעת ״בולשיט״ לא באה לעולם אלא על מנת להגדיר את מאמרה המלומד של ד״ר פלדות.

וכי ממתי בתולדות האמנות קיימת קורלציה בין ״טיפוח פוטנציאל יצירתי״ לבין ערכה האמנותי של יצירה כלשהי? ד״ר פלדות מודעת בוודאי לעובדה שלא סרוונטס, לא שקספיר, לא שילר ולא דוסטויבסקי לקחו (אלוהים ישמור) קורסים בכתיבה יוצרת וכמו כן איש מהם לא קיבל מלגות מטעם קרן פורד או רידרס דייג׳סט. נדמה לי שמוסכם על כולנו כי כל הספרות האמריקאית של העשור האחרון על כל עשרות אלפי פייטניה וסופריה לא שווה סונטה אחת של שקספיר או סיפור אחד של צ׳כוב.

וכי ממתי מדובר באמנות על ״הזדמנות שווה״ וממתי תנאים אובייקטיבים חסמו את דרכו של אמן בפני פרסום יצירותיו? וכי מה מעשה הונאה קל יותר מלקחת יוצר אקראי כלשהו ולהלביש על יסוריו וסבלו האישי הנחת יסוד המשרתת תאוריה רצוייה. ...פבליוס אובידיוס נאזו, מגדולי השירה הקלאסית, הוגלה מרומא אל ירכתי האימפריה. ההגלייה היתה לכל החיים, ללא משפחה ובתנאים פיזיים שלא יתוארו במושגים מודרניים וזאת אף כי אובידיוס לא חדל להיות אדם גם במושגי אנוש של המאה ה־20. ספריו הוצאו בצוו אימפריאלי מן הספריות והושמדו.

עד כאן העובדות הקשוחות. באיזו קלות יכולתי להכביר מלים, שמות תואר בעיקר, לתאר בהן את סבלו הנורא, חסר השחר והמייאש של סופר זה שהיה התגלמות הזוהר הדקדנטי של רומא האוגוסטינית, והנה הוא מוצא עצמו פתאום בין פראי אדם, ברברים שאת שפתם הפרימיטיבית לא הבין, מנותק מכל שהיה יקר לו, יודע שאפילו זיכרו לא שרד לאחר שספריו הושמדו. היתואר סבל נורא יותר של אדם שאין לו דבר לבד מיצירתו וזו נלקחת ממנו לבלי שוב? לאובידיוס לא נותר דבר לבד מגסיסה ארוכה עד אשר חסד המוות גאל אותו מיסורי גוף ונפש.

השתדלתי לא להיות מלודרמטי, לא ציטטתי מלה אחת מדבריו בתאורי סבלו. ובכן, באילו קני מידה נשתמש על מנת לתאר יסוריו של מי גדולים יותר. של אובידיוס או של טילי אולסן? אין זה כמובן נושא לתחרות אך בכל זאת נדמה לי שלעומת גורלו של הפייטן הרומי נראים חייה של הסופרת האמריקאית כהתגלמות של אושר שקט והצלחה שלווה. אני חושש מאוד שזהו גם המרחק שבין הערך הסגולי שיצירתם של השניים.

עד כאן אובידיוס, ומה עם בודלייר הכותב את ״פרחי הרוע״ תוך מנוסה מתמדת מפני נושיו וברדיפה נצחית אחר פת לחם. ומה עם מופסאן הגוסס מעגבת מטורף מכאבים בבית מחסה לחולי נפש והוא בן ארבעים ושתיים בלבד? ומה עם יצחק בבל הכותב בחיפזון את ספוריו המטריפים ביופים על קני תותחים במלחמת האזרחים העקובה מדם. בבל הנרדף על יהדותו, על כשרונו. בבל המשותק, המוגלה והנרצח לבסוף על יד קלגסי הק.ג.ב. והוא בדמי ימיו? גברת פלדות יודעת בוודאי שניתן להמשיך ברשימה זאת עד אין קץ. גאונים אלו העניקו לאנושות את מהות המושג ספרות. הם גלמו בסבלם את עצם היופי במשמעותו העמוקה והרחבה ביותר. האין גניחותיה הוורתראיניות של טילי אולסן, הדודה הסימפטית שתמונתה מתפרסמת בחוברת, נלעגים במקצת לאחר שהוארו בפרספקטיבה נכונה?

לא שהחתום מטה מזלזל ביסורי יצירתה של טילי אולסן, אבל זו הפעם הראשונה שמישהו הופך את סבלו של האמן קרדום לחפור בו, וספק אם יש צביעות מתחסדת מזו. המסקנה המתבקשת איפא היא שאין לך שטות גדולה מ״טיפוח התנאים ההכרחיים של פוטנציאל״. ומכיוון שהסיפא שגויה נותרנו עם הריישא. האמנם פוטנציאל האשה זהה לזה של הגבר? זו שאלה נכבדת שאין לזה זכר בשתי החוברות. כל שוביניזם שורשיו בדמאגוגיה, מאמרה של ד״ר פלדות ולמעשה כל שאר החוברת הוא דמאגוגיה ועל כן שוביניזם. הפעם נשי.

אריה סתיו

מתנה לחברה. מתנה לעצמך.

לכב' נגה
ת.ד. **21376**
תל אביב

אשמח לרכוש מנוי של נגה ולשלוח ל_______________
הגרה ב_______________
החל מחוברת מס'_______________
רצ"ב המחאה ע"ס 85 שקל עבור 4 גליונות.
שמי_______________
כתובתי_______________

